

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA'NIN SERT GÜÇ
YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI: GÜRCİSTAN ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çetin KARA

Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tez DanıŐmanı: Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU

Şubat – 2019

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

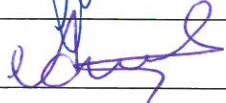

SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA'NIN SERT GÜÇ
YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI: GÜRCİSTAN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çetin KARA

Enstitü Anabilimdalı Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 28.02.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof.Dr. Esra HATİPOĞLU (Danışman)	Uygundur.	
Dos.Dr. Arzu AL	Uygun değildir.	
Dr.Dr. Deyim Feriye AK	Uygundur.	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Çetin KARA

28.02.2019

ÖNSÖZ

Akademik ve kişisel birikimime olan katkıları itibariyle bu tez çalışmasının şahsıma katmış olduğu değerin paha biçilemez nitelikte olduğu aşıkardır. Akademik anlamda bir çalışmaya yöneldiğim bu tezin hazırlanmasında ve nihai noktasına ulaşmasında şüphesiz ki şahsi gayretlerimin ötesinde değerli tez danışmanın Sayın Prof. Dr. Esra HATIPOĞLU'nun katkıları şüphe götürmez öneme sahiptir. Bu itibarla, tez sürecimde gerek bilgi ve birikimiyle beni yönlendiren ve gerekse sabrı ile yanımda olması hasebiyle kendisine teşekkürü bir borç bilir ve arz ederim.

Ayrıca, bu zorlu süreçte hakkın rahmetine uğurladığım biricik babam Mehmet KARA'yı bu vesile ile rahmetle anıyor ve çok görmeyi istediği mezuniyetimin anahtarı olan bu tezi kendisine atfediyorum. Diğer taraftan, zorlu sürecin görünmek kahramanı olan ve desteğini sadece tez sürecinde değil hayatımın her alanında hissettiğim annem ve değerli eşime de bu vesileyle teşekkürlerimi sunarım.

Çetin KARA
İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: GÜÇ KAVRAMININ TANIMI VE UNSURLARI	6
1.1. Uluslararası Sistemin Yapısı ve Türleri	6
1.1.1. İki Kutuplu Sistem	9
1.1.2. Çok Kutuplu Sistem	10
1.1.3. Güç Dengesi Sistemi	10
1.2. Güce İlişkin Teoriler	11
1.2.1. İdealizm Teorisi.....	11
1.2.2. Realizm Teorisi	13
1.3. Gücün Kavramsal Analizi	19
1.4. Gücün Unsurları	21
1.4.1. Maddi Unsurlar	22
1.4.1.1. Coğrafya	22
1.4.1.2. Doğal Kaynaklar ve Endüstriyel Kapasite	25
1.4.2. Gücün Manevi Unsurları	26
1.5. Sert Güç - Yumuşak Güç Ayrımı	30
İKİNCİ BÖLÜM: RUS DIŞ POLİTİKASININ UNSURLARI VE ÖZELLİKLERİ	33
2.1. Rusya Federasyonu'nun Dış Politikasını Şekillendiren Yaklaşımlar.....	33
2.1.1. Batılı Yaklaşım.....	35
2.1.2. Avrasyacılık Yaklaşımı	36
2.1.3. Batı-Karşıtı Yaklaşım.....	37
2.2. Putin Döneminde Dış Politikada Yapılan Değişiklikler.....	38
2.2.1. 2000 Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Doktrinleri Kapsamında Rusya Federasyonunun Dış Politika Öncelikleri	41

2.2.2. 2000 Rusya Federasyonu Askeri Doktrini	44
2.2.2.1. 2003 Savunma Raporu ve 2004'te Putin'in "Yeni Bir Nükleer Silah" Geliştirme Açıklaması.....	46
2.2.3. Putin'in Terörle Mücadele Politikasının Görünmeyen Hedefi: BDT Ülkeleri ile İlişkileri İyileştirme	48
2.2.4. Putin'in Trans-Atlantik Batı Kamplaşmasını Bölme Stratejisi	50
2.3. Vladimir Putin Döneminde Rusya'nın Yakın Çevre Politikası.....	54
2.3.1. Rusya Federasyonu ile Büyük Güçlerin Çıkarlarının Çatıştığı Bölgeler ve Rusya'nın Devrimler Kaynaklı Tehdit Algısı.....	56
2.3.2. Rusya İçin Orta Asya'nın Jeopolitik Vazgeçilmezliği.....	65
2.3.3. Yeni Büyük Oyunun Baş Aktörlerinden Rusya Federasyonu.....	66
2.3.4. Rusya Federasyonu'nun Orta Asya'daki Çıkar ve Hedefleri.....	69
2.3.5. Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Siyaseti	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: RUSYA'NIN SERT GÜÇ KULLANIMI: GÜRCİSTAN SAVAŞI.....	75
3.1. Rusya Federasyonu'nun Gürcistan Politikası ve Güç Kullanımı.....	75
3.1.1. Rusya Federasyonu-Gürcistan Siyasi İlişkileri	75
3.1.2. Rusya Federasyonu-Gürcistan Ekonomik İlişkileri	83
3.1.3. Rusya Federasyonu-Gürcistan Askeri İlişkileri	85
3.2. Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'ın Sorun Alanlarına Yönelik Politikası..	91
3.2.1. Rusya'nın Abhazy Politikası	93
3.2.2. Rusya'nın Güney Osetya Politikası.....	98
3.2.3. Rusya'nın Acaristan Politikası	100
3.2.4. Rusya'nın Cevahati Politikası	101
3.2.5. Rusya'nın Pankisi Vadisi Politikası	102
SONUÇ.....	104
KAYNAKÇA	106

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Sert Güç – Yumuşak Güç Arasındaki İlişki 32

Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü   Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Dış Politikada Rusya'nın Sert Güç Kullanımı: Gürcistan Örneği	
Tezin Yazarı: Çetin KARA	Danışman: Prof. Esra HATIPOĞLU
Kabul Tarihi: 28.02.2019	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 111 (tez)
Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	
Bilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	
<p>Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin 1991 yılında resmi olarak dağılması ile birlikte dünyada yeni bir sistemin varlığı söz konusu olmuş ve bu yeni tek kutuplu sistemde ABD tek süper güç olarak kalmıştır. Siyasi çevreler, SSCB'nin sonunun geldiğini düşünürken bu yeni yapıda Rusya Federasyonu olarak kendine yer edinme çabasına giren eski süper güç, 1996 yılında Putin'in başbakan seğıilmesiyle birlikte yeni bir kalkınma dönemine girmiş ve toparlanarak iki kutuplu yapıda olduğu gibi tekrar uluslararası sistemde söz sahibi olmak için çabalamıştır. Bu doğrultuda, dış siyasi politikalarını yeniden şekillendiren Rusya, askeri alanda gelişmek için önemli çalışmalar yapmış ve çaba harcamıştır. Günümüzde gelinen noktada dünyada askeri güç olarak kesin varlığını kabul ettirmiş ve çabalarının sonuçlarını somut bir biçimde elde etmiştir.</p> <p>ABD'nin bölgede kendi güdümünde ülkeler oluşturma çabaları öteden beri var olmakla birlikte bu çabalardan birisi de Gürcistan olarak ortaya çıkmıştır. Gürcistan, dağılan SSCB'den ayrılan ve özerkliğe kavuşan bir ülke olmanın yanı sıra Rusya'nın tarihsel algısında hala kendi güdümündeki yapılardan biri olarak algılanmakta ve öyle muamele görmektedir. ABD'nin Gürcistan'a yönelik tutumu karşısında Rusya'nın bu sınır kapısı niteliğindeki ülkede yaşanan gelişmelere seyirci kalması Rus dış politikasıyla tamamen ters görünümde olacaktır. Bu sebepten siyasi ilişkileri oldukça minimal seviyelerde ve İsviçre üzerinden yürütölen Gürcistan'a karşı Rusya'nın kayıtsız kalmamakla birlikte kendi güdümünden çıkmaması için sert güç uygulaması gündeme gelmiştir. Bundan dolayı 2008 yılında Osetya'ya müdahalesi söz konusu olmuş ve iki ülke arasındaki ilişkiler daha da minimal seviyelerde yine İsviçre üzerinden devam etmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Güç, Sert Güç, Yumuşak Güç, Uluslararası Sistem, Rusya Federasyonu, Gürcistan.	

Title of the Thesis: Hard Power Use Of Russia In Foreign Policy: Georgia Example

Author: Çetin KARA   **Supervisor:** Proff. Esra HATİPOĞLU

Date: 28.02.2019   **Nu. of pages:** ix (pre text) + 111 (main body)

Department : Political Science and International Relations

Subfield : Political Science and International Relations

With the official dissolution of the Soviet Socialist Republics (USSR) in 1991, there was a new system in the world, and in this new unipolar system the United States remained the only superpower. As the political circles thought that the end of the USSR was the end, the former superpower, who took the effort to acquire its place as a Russian Federation in this new structure, entered a new development period with the election of Putin as prime minister in 1996 and recovered to be a bipolar structure. struggle for. In this respect, Russia, which reshaped its foreign political policies, has made important efforts and efforts to develop the military subcontinent. In today's world, it has accepted its definite existence as a military power in the world and achieved the results of its efforts in a concrete way.

One of these efforts has emerged as Georgia, with the US striving to create countries under its own leadership in the region. Georgia is being perceived and treated as one of its own guerrilla in the historical perception of Russia, as well as being a country that has left the dissolved USSR and has achieved autonomy. In the face of the US's attitude toward Georgia, Russia's spectacle of the developments in this border-crossing country will be completely inverse to Russian foreign policy. In this sense, political relations are at a very minimal level, and against Georgia, which is run through Switzerland, Russia has been forced to apply hard power so as not to remain indifferent and not to leave itself guided. Therefore, in 2008, intervention in Ossetia became a matter of concern, and the relations between the two countries continued at a still minimal level in Switzerland.

Keywords: Power, Hard Power, Soft Power, International System, Russian Federation, Georgia.

GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler alanında oldukça zor tanımlanabilen bir kavram olan güç genel olarak devletin sistemi etkileme kapasitesi ve yeteneği ile ölçülmektedir. Şüphesiz ki her devlet sistem içerisinde güçlü bir aktör olarak yer almak istemektedir. Düşünürler tarih boyunca devletlerin güce ulaşabilmelerine ilişkin farklı teoriler geliştirmişlerdir (Uğrasız, 2003: 139-145). Bu bağlamda Rusya Federasyonu'nun Vladimir Putin'in başkanlık döneminde izlediği politikaların uluslararası ilişkiler disiplininde en iyi realizm teorisi ile açıklanabildiği görülmektedir. Zira ülkesini yeniden büyük güç yapma iddiası ile göreve gelen Putin, attığı tüm adımlarda ülke çıkarını düşünmüştür ve Rusya'nın bölgesel güç halini muhafaza edip daha da güçlü olabilmesi için ülke içinde çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir.

Kasım 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ile başlayan 20. yüzyılın şüphesiz en büyük olaylarından biri olan Soğuk Savaş, SSCB'nin hukuki varlığının 8 Aralık 1991'de imzalanan Minsk Antlaşması ile ortadan kalkması sonucunda sona ermiştir. 21 Aralık 1991'de SSCB'den ayrılan 11 cumhuriyet Almaata'da bir araya gelerek Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) oluşturan belgeyi imzalamışlardır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte devletler dış siyasetlerini belirlemeye başlamışlardır. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO- North Atlantic Treaty Organization) yeni bir strateji arayışına girmiş, varlığını yeniden tanımlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), kendi varlığına yönelik tehdit kapsamında uluslararası komünizmi çıkarmış ve küresel alanda tek süper güç konumuna yükselmiştir. Yeni adı ile Rusya Federasyonu, artık ABD için tehdit olma özelliğini yitirmiş, onun yerini İran, Irak ve Kuzey Kore gibi "bölgesel ve devlet merkezli tehditler" almıştır. Ayrıca Avrupa'nın nasıl şekilleneceğine ilişkin milli siyaset çalışmaları yapılmıştır (Tezkan, 2001: 9).

Demirperde'nin yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi Batılı çevrelerde "tarihin sonu"nun geldiği, artık liberal demokrasi, bir ideoloji olarak rakipsiz ve hakim bir hal alacağı tezlerinin dile getirilmesine sebep olmuştur. Üstelik Rusya'nın Sovyetler Birliği'nden kalan mirasıyla beraber imparatorluğa dair bütün

hayallerinden de vaz geçmesi bu tezlere destek teşkil etmiştir. (Akkan, 2006). Dağılan Rusya ile birlikte içerde oluşan yeni yapılar ve bunlardan “Yeni Batıcılar” hayata geçirdikleri reformlar ile Rusya’nın Batı dünyasında saygın bir üye haline gelmesine çabalamışlardır. Ancak dönemin bazı gelişmeleri Rusya ile Batı arasında bir kısım krizlere neden olmuştur. Bosna ve Kosova müdahaleleri, Çeçen krizi, AB ve NATO’unun doğruya doğru genişlemesi ve Batı’nın Rusya’nın yakın çevresine olan ilgisi bu gelişmelerin başlıcaları arasında sayılmaktadır. Bu itibarla, Soğuk Savaş döneminde ideolojik olarak nitelendirilen hususlar etrafındaki Rusya-Batı rekabeti, dağılma sonrasında farklı olgular etrafında devam etmiştir (Sönmez, 2010: 40).

Yeltsin’in göreve gelmesi ile birlikte ülkede başarısız ekonomik reformlar yapılmış, Çeçenistan’da kararsız bir politika izlenmiş ve ülkede kaos ortamı oluşarak iktidar ile halk arasında büyük fay hatları ortaya çıkmıştır. Kapitalist ekonomiye yapılan sancılı geçiş ile ülkede yoksulluk artmış, gelir dağılımı bozulmuş ve toplum kutuplaşmıştır. Demokratik düzen ve liberal ekonomiden memnun kalmayan Rus toplumunda “sosyal devlet, güçlü devlet, kanun hakimiyeti” gibi sloganlarla SSCB dönemine özlem görüntüsüyle devletin yeniden yapılanması doğrultusunda halkın reform talepleri yükselmiştir (Uslubaş, 2005: 130). Vladimir Putin de Rusya’nın içinde bulunduğu bu koşullarda göreve gelmiştir ve Rusya’yı yeniden büyük bir güç yapabilmek için çeşitli reformlar geliştirmiştir. Böylelikle 1991’den beri iktidar ilk defa barışçı ve demokratik bir şekilde el değiştirmiştir.

Yeltsin tarafından 16 Ağustos 1999’da Başbakanlığa getirilen ve 2000 ile 2004’de üst üste iki defa ve son olarak da 2018 yılında Başkanlığa seçilen Putin’in temel hedefleri; dağılma tehlikesindeki devleti toparlamak, Çeçenistan sorununa çözüm bulup içerdeki ayrılıkçı akımların önüne geçmek ve uluslararası arenada Rusya’nın yeniden güçlü bir devlet konumuna yükselmesini sağlamak olmuştur. Yeltsin’in demokrasiyi kurmak ve liberal ekonomiyi yerleştirmek adına Rusya’da neden olduğu ekonomik kaos ve sosyal çalkantı ortamında Putin, kendine yakın St. Petersburg ekibini yanına alarak “Rusya nasıl kurtulur” sorusuna yanıt bulmaya çalışmıştır. Ekonomide ilk iş olarak enerji sektörü yeniden düzenlenmiş, devlet

şirketleri Gazprom, Rusneft ve Lukoil ülke içinde tekel konumuna getirilerek Yukos gibi yabancı şirketlerle organik bağları olan özel şirketlerin tasfiyesine gidilmiştir. Devletin önemli şirketleri kontrol altına alınarak kayıt dışı ekonomik faaliyetler kısıtlanmaya çalışılmıştır. Böylelikle petrol gelirleri artmış, ekonomide iyileşme sağlanmış ve gelir dağılımı nispeten düzeltilmiştir (Uslubaş, 2005: 131). Putin başkanlık süresince “kaybeden bir büyük güç” statüsündeki Rusya’yı uluslararası sistemde “ABD ile belli ölçülerde rekabet edebilen küresel bir güç” haline getirebilmek için çeşitli reformlar yapmıştır.

Gürcistan, SSCB’nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan eski Sovyet devletlerinden biridir. Soğuk Savaş yılları boyunca Sovyet egemenliğinde yaşamış olan Gürcistan, bağımsızlığını kazanmasının ardından ilk yıllarda hem idare edilme açısından hem de ulus-devlet olmanın zorlukları açısından ciddi problemler yaşamıştır. Bunda demokratik bir yönetim geleneğine sahip olmamasının etkisi büyüktür. Siyasal, ekonomik ve askeri açılardan Sovyetler Birliği etkileri görülen Gürcistan’da yeni ulus-devletin yeni bir anlayışa sahip olması gerekiyordu. Bu sebeple Batı’nın siyasal ve ekonomik sistemi model alınarak Gürcistan’ın uluslararası topluluğa entegre olması hedeflenmiştir. Bu bağlamda Batı menşeli örgütler ve kuruluşlara üyelik çalışmaları da hızlandırılmıştır. Ancak az önce bahsettiğimiz devletleşme süreci tek başına bir sorun değildi. Gürcistan içerisinde yer alan farklı bölgelerin ayrılıkçı hareketleri, Gürcistan’ın toprak bütünlüğünü tehdit etmiştir. Dolayısıyla güvenlik sorunsalı, Gürcistan için devletleşme ve uluslararası topluluğa entegre olma gibi amaçların önüne geçmiş ve birincil sorun olmuştur. Gürcistan’ın sahip olduğu heterojen etnik-dinî yapısı ülkede ayrılıkçı hareketlerin temel sebebidir. Bu hareketler dış güçler tarafından da Gürcistan merkez yönetimine karşı rahatlıkla kullanılabilen araçlardır. Gürcistan’ın kendi içinde yaşadığı bu sorunlar hem Gürcistan’ın güvenliğini hem de Transkafkasya’nın güvenliğini önemli derecede etkileme potansiyeline sahiptir. Bu sebeple Gürcistan’ın iç sorunları, dış güçlerin de müdahil olduğu sorunlar haline gelmiştir. Rusya, ABD, Türkiye, AB ve diğer güçler Gürcistan’ın sorun alanlarına farklı düzeylerde ilgi duymaktadırlar.

Gürcistan sahip olduğu jeopolitik ve stratejik önemi sebebiyle Transkafkasya'nın en önemli devletlerinden biridir. Açıkçası bu önemi, dış güçlerin Gürcistan'a yaklaşımındaki temel kıstastır. Gürcistan'dan elde edilebilecek çıkarlar düşünülerek, Gürcistan etki altına alınmaya çalışılmaktadır. Gürcistan coğrafi konumu itibarıyla Orta Asya ve Hazar bölgesi enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara taşınmasında kilit ülkedir. Dolayısıyla hem Batı hem de Rusya, Gürcistan'ı nüfuzu altına almaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Gürcistan'ın sorun alanları, Gürcistan'ı etki altına alma konusunda dış güçlerin başvurduğu temel unsurlardır. Zayıf bir devlet olması sebebiyle "Havuç-sopa" politikası Gürcistan'a rahatlıkla uygulanmaktadır. Gürcistan ise dış güçlerin kısılacı altında rasyonel kararlar almakta zorlanmakta, hangi yöne ağırlık verse diğer tarafın tepkisini görmektedir. Gürcistan bu açıdan Türkiye'ye benzemektedir. İki ülkenin de jeopolitik konumları sebebiyle tek yönlü bir dış politika izlemesi reel değildir. İki ülkenin de kendi çıkarlarını düşünerek çok yönlü ve çok boyutlu politikalara yönelmesi gerekir. Ancak bunun için de güçlü olmaları gerekir. Türkiye bölgesel güç adayı olmasına rağmen, bunu başarmakta zorluk çekerken, Gürcistan gibi zayıf bir devletten böyle bir şey beklemek olası değildir. Bu sebepten dolayı Gürcistan dış politikasında ağırlığını bir tarafa (Batıya) vermeyi seçmiş ve Batıyla ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır.

Transkafkasya coğrafyası, ABD ile Rusya'nın rekabet içerisinde olduğu bir coğrafyadır. İki güç de bölgenin hegemonu olmak isterken, Transkafkasya alt sisteminde şu anki görünüm çift kutupluluktur. Her ne kadar zaman zaman bu iki güçten birisi daha öne çıksa da, bölgede bu iki güç arasında bir güç dengesinin varlığından bahsedilebilir.

Rusya'nın dış politikasında sert güç kullanımının Gürcistan örneğinde ele alındığı bu çalışmanın birinci bölümünde Uluslararası sistemle birlikte güç kavramı ele alınmış ve gücün unsurlarıyla sert güç yumuşak güç ayrımında irdelenmiştir.

İkinci bölüm, Rusya'nın dış ticaret politikalarından oluşmakta ve bu bağlamda Rusya'nın genel ve özellikle de 2000 sonrası dış siyasi politikalarındaki değişimleri içermektedir. Böylelikle zaman zarfında Rusya'nın güç kullanımını destekleyecek türden politikalar edindiğinin ortaya konmasına çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, Rusya'nın Gürcistan politikalarını ve bu politikalarda kullandığı güç unsurlarıyla birlikte sert güç kullanımını ortaya koyma amacına yönelik içerikten oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜÇ KAVRAMININ TANIMI VE UNSURLARI

1.1. Uluslararası Sistemin Yapısı ve Türleri

Uluslararası ilişkilerin sistematik olarak çalışılması I. Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır ve II. Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaşmıştır (Eralp, 2005: 125). Sistem; “aralarında düzenli ilişkiler bulunan, ortak özelliklere sahip ve birinde meydana gelen bir değişikliğin diğerlerini de etkilediği bağımlı değişkenler” dizisi niteliğindedir. Uluslararası ilişkiler alanındaki sistemci yazarlar uluslararası siyasal sistemi bazı kriterlere göre sınıflandırmışlardır. Bu yapılırken de genellikle tarihsel bir yaklaşım benimsenmekle birlikte devletlerin sayıları, yapıları, örgütleniş biçimi ve ilişkileri gibi faktörler dikkate alınmıştır (Arı, 1999: 81-82)

Dünya üzerinde bugüne kadar uluslararası ilişkilerin örgütlenmesi açısından görülen sistemler iki ana grup etrafında toplanabilmektedir. Bunlardan ilki “dünya devleti” biçimidir ve bu sistemde bir tek imparatorluk tüm dünyayı içine almakta ya da aldığı varsayılmaktadır. Bunun dışında kalan ülkeler ve halklar “imparatorluk” ile ya sürekli savaş halinde ya da silahlı bir barış içindedir. Bu sistemin en iyi örneği Roma İmparatorluğu'dur. İkincisi ise “bağımsız” durumdaki dünya topluluklarının birbiriyle ilişki içinde oldukları bir sistemdir. Bu tür çok üyeli siyasal sistemler için en iyi örnek ise M.Ö. IV. ve V. yüzyıllarda eski Yunan'daki kent devletleri, Rönesans İtalya'sı ve çağdaş uluslararası sistemdir. Çok devletli sistemin iki özelliği bulunmaktadır. Öncelikle ayrı ünitelerin bir tek otorite etrafında birleştirilmesi fikri ve umudu vardır. Örneğin Wilson, Stalin ve Hitler dünyayı tek bir otorite altında birleştirme çabası gütmüşlerdir. Sistemin ikinci özelliği ise birincinin aksine bağımsız ünitelerin varlıklarını koruma ve sürdürme çabası içinde olmalarıdır. Örneğin, eski Yunan'da ayrı topluluklar coğrafi koşulların da yardımıyla varlıklarını sürdürebilmişlerdir (Gönlübol, 2000: 35).

Devletlerin dış politikalarının sürdürüldüğü dışsal zemini oluşturan ortam için “uluslararası toplum”, “dünya topluluğu”, “devletler ailesi” gibi kavramlar

kullanılmıştır. Ancak sistem kavramının uluslararası politika literatüründe kullanılmaya başlanması II. Dünya Savaşı sonrası döneme rastlamaktadır. Çoğu zaman ele alındığı biçimiyle kavram devlet merkezli bir nitelik taşımaktadır (Sönmezoğlu, 2000: 625- 626). Devletlerin en önemli özelliği ise sınırları kesin bir biçimde saptanmış bir ülke ile burada yaşayan halk üzerinde sistemli bir idari denetimin bulunmasıdır. 20. yüzyıl uluslararası sistemin bir diğer özelliği ise uluslararası politikada etkili yeni aktörler olarak uluslararası kuruluşların, çok uluslu şirketlerin ve hatta uluslararası bağımsızlık örgütlerinin ortaya çıkmış olmasıdır. Bu kuruluşların yeri ve hükümetlerin davranışları üzerindeki etkisi giderek artmaktadır (Gönlübol, 2000: 43).

Çağdaş uluslararası sistemi geçmiş sistemlerden ayıran en önemli özellikleri kısaca şunlardır (Gönlübol, 2000: 54-55);

- Çağdaş sistemde nükleer silahlar ortaya çıkmıştır. Bu silahların ortaya çıkması “Batı” ve “Doğu” arasında klasik güç dengesi kavramı ile açıklanamayacak bir denge yaratmıştır ve dolayısıyla da “dehşet dengesi” kavramının oluşmasına neden olmuştur.
- 1950’lerden beri çok sayıda devletin oluşturduğu bağlantısızlar grubu ortaya çıkmıştır. Bağlantısız devletler grubu, görüşlerini ve sorunlarını kendilerine kabul ettirmek isteyen Batı ve Doğu bloklarını kınamaktadırlar. Gelişmekte olan bağlantısız devletlerdeki içsel istikrarsızlıklar ve dışarıdan yapılan karışmalar, bu devletlerdeki iç çatışmaları uluslararası çatışmalara ve savaflara dönüştürmektedir.
- Bazı devletler uluslararası sistemin yapısında ve sürecinde değişiklikler meydana getirmek ve uzun süreli ideolojik amaçlarını gerçekleştirmek için çaba sarf etmektedirler. Bu çabalarda ilk hedef istikrarsızlıklar, diplomatik krizler ve askeri çatışmalar yaratmaktır.

Soğuk Savaşın sona ermesi ve blok sisteminin çökmesiyle ortaya yeni bir uluslararası sistem çıkmıştır ve “Yeni Dünya Düzeni” olarak adlandırılmıştır. Bu yeni sistemde küçük-büyük pek çok tehlike mevcuttur ve bunların nasıl bir gelişme göstereceğini önceden kestirmek olanaksız hale gelmiştir. Yeni uluslararası sistemin

yapısı ve Soğuk Savaş sonrası dönemdeki güç ilişkileri hakkında tanımlama yapan bazı yazarlar sistemi, ABD'nin tartışılmaz üstünlüğünün söz konusu olduğu tek kutuplu bir yapı olarak tanımlamaktadır. Bu yazarlara göre ABD, kendi çıkarlarını koruma ve Amerikan değerlerini yaymanın yanında uluslararası güvenliği sağlayabilecek tek üstün güç haline gelmiştir (Arı, 1999: 105-106).

Brzezinski (2005:26)'ye göre yirminci yüzyılın son on yılında dünya meselelerinin tektonik değişimine tanıklık edilmiştir. Tarihte ilk olarak, Avrupalı olmayan bir güç Avrupa iktidar ilişkilerinin başhakemi konumuna oturmuş ve dünyanın en büyük gücü statüsünü edinmiştir. Sovyetler'in başarısızlıkla gelen çöküşünün etkisinde Batı Yarıküre'de ABD gerçek anlamda bir küresel güç olarak yükselişi ivme kazanmıştır. Yine Brzezinski'ye göre Amerika'nın emperyalist gücünü kullanabilmesi, örgütlenmesini nitelikli bir biçimde gerçekleştirmesi, teknoloji ve ekonomi alanlarında geniş kaynaklarını askeri amaçlı olarak ve hızlı bir biçimde kullanabilmesi, Amerikan tarzı hayatın kültür olarak yaygınlaştırılması ve Amerikan elitlerinin siyasi, toplumsal dinamizmlerini rekabette etkin bir biçimde kullanabilmesi şeklindeki yeteneklerine dayandırılmaktadır (Brezezinski, 2005: 26);

Sonuç olarak uluslararası ilişkiler disiplininin ana kavramlarından olan sistem kavramı uzun bir süre hakim olan realist ve davranışsalcı paradigmalardan etkileriyle devlet merkezli ve uluslararası düzeni korumaya ağırlık veren bir bakışla şekillenmiştir. Ancak uluslararası ortamın 1970'lerde değişmesiyle sistem kavramı da değişmiş, devlet merkezli yaklaşımlar sorgulanmış ve daha çoğulcu yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrası hızla değişen ortamda ise uluslararası sistem daha da karmaşıklaşmış, uluslararası olmaktan ziyade toplumların iç içe geçtiği global bir yapıya doğru ilerlemiştir. Bu global şekillenme ile mekan-zaman ilişkileri temelden değişmekte, "uluslararası" kavramının ifade ettiği uzak ve devlet merkezli ilişkilerden farklı olarak toplum merkezli ve çok daha fazla iç içe geçen ilişki ağları oluşmaktadır. J. N. Rosenau'nun da belirttiği gibi devlet merkezli yapılar bu ortamda varlıklarını sürdürse bile onların dışında devlet merkezli olmayan ve toplumsal ilişkileri temel alan çok merkezli yapılar oluşmaktadır. Uluslararası ilişkiler disiplininde kavramların zamanla değiştiği ve ortama uygun kavramların anahtar

kavram olarak varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Sistem kavramı da uluslararası ortamdaki değişime uygun olarak zamanla şekillenmektedir (Eralp, 2005: 151-153).

Bu doğrultuda, uluslararası sistemin yapılaşması iki kutuplu, çok kutuplu ve güç dengesi sistemi şeklinde ele alınmaktadır.

1.1.1. İki Kutuplu Sistem

İki kutuplu sistemin 2 farklı görülme şekli mevcuttur; gevşek ve sıkı iki kutuplu sistem. Gevşek iki kutuplu sistemde askeri güç ve diplomatik otorite iki blok önderinin elinde toplanmıştır ve önder durumundaki bu devletler daha küçük öteki güçleri, dışarıya karşı koruyarak, tehdit ederek ya da yardım ederek etraflarında tutmaktadırlar. Aynı zamanda bloklara katılmayan ve tarafsız politikalar izleyebilen devletler de bulunmaktadır. II. Dünya Savaşı sonundan 1950'lerin ortalarına kadar ABD ve SSCB etrafında kümelenmiş olan dünyanın en önemli güçleri bu sistemi oluşturmuşlardır. Bu sistemde karşılıklı etkileşme ve iletişim iki blok önderi veya blok önderi ile onun etrafındaki devletler arasında gerçekleşmektedir. Aynı iki bloğa mensup iki devlet arasında karşılıklı ilişki çok azdır (Gönlübol, 2000: 53). 1950'lerin ortalarından itibaren Hindistan, Endonezya, Mısır, Gana ve benzer bağlantısız devletler bu duruma örnek teşkil etmektedirler. Ayrıca bu tür sistemlerin özelliği hemen hemen bütün devletlerin üyesi olduğu evrensel aktörlerin bulunmasıdır. Gevşek iki kutuplu sistemin güç dengesi sisteminden farkı dengeleyici rolü yerine arabulucu rolünün bulunmasıdır. Bu işlevi ya bağlantısızlar gibi blok dışı devletler ya da evrensel örgüt yerine getirmektedir (Arı, 1999: 86).

Sıkı iki kutuplu sistemdeyse daha az sayıda aktör bulunur. Zira bütün aktörler bir bloğa üyedirler veya taraftırlar. Bloksuz aktörler ve evrensel aktör ya yoktur ya da önemli bir etkileri olmadığı için yok sayılmaktadır. Ayrıca bu tür sistemlerde bütünleştirici ve arabulucu rolü ya hiç görülmez ya da etkileri çok zayıftır (Arı, 1999: 87).

Genel olarak iki kutuplu sistemde yer alan devletlerde görülen tipik davranış kalıpları şunlardır (Sönmezoğlu, 2000: 676);

- Bloklar kapasitelerini arttırmaya çalışmaktadır.
- Bloklar karşı bloğu saf dışı bırakabilmek için bir miktar riski göze alma eğilimindedir.
- Bloklar karşı bloğun başat duruma gelmesine izin vermek yerine büyük bir savaşı kabullenme eğilimindedir.
- Bloklar, evrensel aktörün amaçlarını kendi amaçlarına tabi kılmak isterlerken, karşı bloğun amaçlarını da evrensel aktörün amaçlarına tabi kılmak eğilimindedirler.
- Sistem sıkı iki kutupluluğa yöneldikçe evrensel aktörün sistem içerisindeki etkisi azalmaktadır.

1.1.2. Çok Kutuplu Sistem

Bu tür sistemlerde bloklar arasındaki ilişkilerde görece bir esneklik hakimdir ve iki kutuplu sisteme oranla blok-içi dayanışmaya daha az bağımlılık söz konusudur. Taraflar kendi içsel sorunlarına daha çok önem vermektedirler. 1950'lerden sonra Çin'in büyük bir güç olarak ortaya çıkması ve 1960'lardan itibaren işbu devlet ile Sovyetler arasında çatışmanın başlaması ile içinde ABD'nin de bulunduğu üç kutuplu bir dünya sistemi oluşmuştur (Gönlübol, 2000: 53).

1.1.3. Güç Dengesi Sistemi

Çevrelerinde nispi bir güç boşluğu bulunan devletler genişleme çabası gütmektedirler ve onların bu amaçları genellikle bir başka devletin varlığı veya benzer amaçları ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle de hemen hemen her devlet komşusunun benzer nitelikteki fiili veya muhtemel çabalarını önlemek durumundadır. Her devlet, bir başka devletçe dengelenene kadar gücünü yayma eğilimindedir. Bu noktada da savaşların en önemli nedeni güç dengesindeki bozulma, taraflardan birinde veya birkaçında ortaya çıkan nispi zayıflık olmaktadır (Sönmezoğlu, 2000: 635).

Güç dengesi sistemi sayıları en az beş olması gereken ve güçlerinin yaklaşık olarak eşit olduğu varsayılan ulusal devletlerden oluşmaktadır. Sistem içindeki hiçbir

koalisyonun ya da devletin sistemin yıkılmasına yol açacak şekilde üstünlük kurmasına izin verilmemektedir. Her devlet sistemde başat duruma geçme güdüsüyle hareket ettiği için diğerlerinin bu doğrultudaki amaçlarına engel olmaktadır. Dolayısıyla da hiçbir devlet diğerlerinin üzerinde sürekli bir hakimiyet kuramamaktadır. Bu durumun en önemli sebebi güçlerinin yaklaşık olarak birbirine yakın olmasıdır. Ancak ittifaklar geçici amaçlar için yapıldığından kısa sürelidir ve amaçlarının gerçekleşmesiyle sona ermektedir. Bu nedenle bu sistemde devletler istikrarlı bloklar oluşturamamaktadırlar. Çıkarların her an değişmesi söz konusudur (Arı, 1999: 84).

Ayrıca bu sistemde zorunlu olmamakla birlikte sistemin devam etmesinde çıkarı olan ve statükonun bozulması durumunda zayıf devlet veya koalisyonun yanında yer alarak sistemin yıkılmasını önleyen bir dengeleyici devlet bulunabilmektedir. Dengeleyici devletin tek endişesi dengenin bozulmasıdır. Bu nedenle işbu devlet sürekli ittifaklara girmez. Dengeleyicinin devamlı dostu olmadığı gibi düşmanı da yoktur; sadece devamlı çıkarı vardır ve bu da güç dengesinin sürdürülmesine bağlı olarak sağlanır (Arı, 1999: 85).

1.2. Güce İlişkin Teoriler

1.2.1. İdealizm Teorisi

Uluslararası İlişkiler disiplinin doğuşu açısından I. Dünya Savaşı o zamana dek yaşanan en büyük savaş olmasından dolayı bir kilit noktası olmuştur. Zira I. Dünya Savaşı, savaşın artık kullanılması zor ve anlamsız bir araç haline geldiği üzerine tezlerin üretildiği bir ortamda bile bazen savaşların çıkabileceği tehlikesine işaret etmiştir (Eralp, 2004: 61). Güç dengesi sistemi savaşın çıkışını engelleyememiş ve savaş sonunda çok büyük bir yıkım yaşanmıştır. Sürekli barışın sağlanması amacıyla da savaş sonrasında uluslararası hukuktan ve uluslararası örgütlenmelerden yararlanma yolu seçilmiştir. Bu bağlamda Milletler Cemiyeti (MC) bir laboratuvar vazifesi görmüştür. Başta İsviçre, İngiltere ve ABD olmak üzere birçok ülkede çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalarda hakim olan siyasal

idealizm anlayışı, insan, toplum ve toplumlararası ilişkiler konusunda belirli bazı varsayımlardan hareket etmişlerdir (Sönmezoğlu, 2000: 96-97).

Uluslararası ilişkilere ilişkin ilk eserlerin yayınlandığı iki savaş arası bu dönemde eserlerde idealizmin hakim olduğu görülmüştür. Güç dengesi konusu kitaplarda pek yer almamakla birlikte barış teması dönemin yayın hayatının ortak paydası olmuştur. Ayrıca uluslararası kurumsallaşmaya önem verilmiş ve hatta uluslararası ilişkilerin en ağırlıklı konusunu teşkil etmiştir. Ancak bu noktada ilgi çeken bir husus bulunmaktadır. Bu dönem savunulan düşüncelerin “idealizm” adı altı toplanmasına realistler sebep olmuştur. Realistler kendi görüşlerini netleştirirken kendilerine karşıt görüşlerin yer aldığı bu dönemdeki yaklaşımları idealist olarak nitelendirmişlerdir. Bu noktada denilebilir ki, I. Dünya Savaşı sonrası uluslararası ilişkilerle ilgilenen düşünürler savaşın yol açtığı daha önce eşi benzeri görülmeyen felaketin tekrarını önleme ve barışçıl bir dünya düzeni oluşturmaya yönelik yeni yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Bu anlamda bir ideal ve ütopya peşinde olmuşlardır (Eralp, 2004: 60, 68).

Bu noktada idealizmin ana iddialarını şu şekilde özetlemek mümkündür (Arıboğan, 1998, 150);

- İnsan tabiatı esas olarak iyi ya da fedakardır ve bu nedenle karşılıklı işbirliği ve yardım konularında yeterlidir.
- İnsanın diğerlerinin refahıyla yakından ilgilenmesi gelişim sebebi olmaktadır
- İnsanın kötü davranış sistematiği, şeytani yanın bir ürünü olmamakla birlikte bencilliği ve diğerlerine zarar verme eğilimi yapısal düzenlemelerden kaynaklı kötü ortamın ürünleridir.
- Savaş kaçınılmaz olmayıp savaşı teşvik eden kurumsal düzenlemeler ortadan kaldırıldığında sıklık azaltılabilir.
- Savaşı kontrol etmek için ulusaldan ziyade kolektif ve çok taraflı çabalara ihtiyaç duyan uluslararası bir sorundur.
- Uluslararası toplum, savaşa temel teşkil eden kurumların elimine edilmesine yardımcı olacak şekilde kendini yeniden düzenlemek zorundadır.

Uluslararası örgütlerin ve hukukun dünya çapında bir barış ortamı doğurabileceğine olan inancın somut görüntülerinden birisi de 1928 Ağustos ayında imzalanan Briand-Kellog Paktı olmuştur. Uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde savaşa başvurmayı yasaklayan bu pakt, yalnızca meşru müdafa hakkını saklı tutmuştur. Savaştan galip çıkanların kazandıklarını kaybetmelerine neden olacak revizyonist bir eğilimin engellenmesi, evrensel amaç ve doğrularla gerekçelendirilmiş bir hale gelmiştir. Bu iyimserlik uluslararası ilişkiler alanında yaklaşık 20 yıl hüküm süren bir idealist düşünce ortamına vesile olmuştur. İdealizm kuramları kısa bir süre teorik düzeyde bir bahar havası estirmişse de siyasal ve ekonomik istikrarsızlıkların artması bu tabloyu sona erdirmiştir. Ekonomik alanda 1919-1921 arasında yaşanan hızlı gelişme, bu tarihten sonra savaş sonrası ortaya çıkan talebin doyum noktasına ulaşması ile durmuştur. Fiyatlardaki ani düşüşler 1921’de savaş sonrasında ilk ekonomik buhranına sebebiyet vermiştir. Üstelik sağlanan barışın çok yapay ve göstermelik olduğu, MC’nin barışı korumak gibi beklentilere karşılık veremeyeceği çok kısa bir süre sonra anlaşılmış ve İtalya’nın Habeşistan’ı işgali ile tüm idealist teoriler bir kenara bırakılmıştır (Arıboğan, 1998: 150-157).

1.2.2. Realizm Teorisi

1930’larda Almanya’da baş gösteren Nasyonal Sosyalizm hareketinin ve bazı ülkelerde de otoriter akımların güçlenmesi uluslararası politikada idealizmin yerini siyasal realizmin almasına neden olmuştur (Sönmezoğlu; 1992: 143). Bir yandan 1929’dan sonra ABD’den bütün dünyaya yayılan “Büyük Bunalım” uluslararası ekonomik sistemin çözülmesine neden olurken diğer yandan Almanya ve Japonya gibi I. Dünya Savaşı’nı kaybeden devletlerin artan milliyetçilik duygularıyla uluslararası statükoyu değiştirme çabaları uluslararası ilişkilerde gerilimi arttırmıştır. I. Dünya Savaşı’nın ardından oluşturulmaya çalışılan düzen çözülmeye başlamıştır. Barış temasını temel alan ve barışçıl bir dünya düzeninin oluşturulmasını hedefleyen “idealizm”, 1930’larda sorgulanmaya başlamıştır. İdealistlerin savunduğu uluslararası kurumsallaşmanın ve MC’nin uluslararası sorunlara çözüm getirememesi idealizmi sorgulayanlara ivme kazandırmıştır (Eralp, 2004: 69).

II. Dünya Savaşı sonrası hala barışçı bir dünya düzeni kurulabileceğine inanan idealistlerle, bir an önce Sovyet yayılmasına karşı organize olmak ve mücadele etmek zorunda olduğunu düşünen realistler arasındaki tartışmalar yeni bir bilimsel disiplinin temellerini atmıştır (Arıboğan, 1998: 159). Böylelikle uluslararası politikada 1940'lardan 1970'lere kadarki çalışmaların ağırlık noktasını klasik realizm oluşturmuştur ve bu teoride güç kavramı ve ulusal güç ile insan unsuru temel öneme sahip olmuştur. Realizm, devleti uluslararası ilişkilerin temel aktörü kabul ederek uluslararası ilişkiler ve uluslararası politikayı devletler arasındaki mücadele süreci olarak görmektedir. Devleti tek aktör olarak kabul eden realistler devlet içi dinamikleri göz ardı etmekte ve gücü uluslararası ilişkileri anlamada temel kavram olarak kullanmaktadırlar. Realistler çok uluslu şirketler veya uluslararası çevre veya insan hakları örgütleri gibi uluslararası örgütleri aktör olarak kabul etmedikleri gibi NATO veya BM gibi uluslararası örgütleri de üyesi olan devletlerden ayrı varlıkları ve egemenlikleri olmadığı gerekçesiyle aktör olarak kabul etmemektedirler (Arı, 2002: 163-166).

Realistler aynı zamanda insanın doğuştan kötü, çıkarıcı, saldırgan ve ilişkilerinde gücü ön plana alan olumsuz bir doğaya sahip olduğunu düşünmektedirler. Bu bağlamda uluslararası politikayı insan doğasıyla açıklayan klasik realistlere göre bireylerin ilişkilerinde güç ve çıkar dayalı bir ilişki benimsemesi gibi devletler de dış politikada güç ve çıkar peşindedir. Kapasitesini sürekli arttırma güdüsüyle hareket eden devletler olanakları ölçüsünde diğerlerini egemenliği altına almaya çalışmaktadırlar. Onlara göre devlet adamını yönlendiren unsurlar da korku, güvensizlik, güvenlik ikilemi, üne kavuşma, prestij ve çıkar gibi hususlardır. Realistler ayrıca potansiyel bir düşman olan diğer bir devletin güçlenmesine seyirci kalmaktansa onu önlemek için savaşa başvurmayı meşru saymaktadırlar (Arı, 2002: 164).

Uluslararası ilişkiler açısından realist teorinin ilk çağdaş yorumu bir tarihçi olan Edward Hallet Carr tarafından yapılmıştır. Carr, iki savaş arası dönemde varolan idealist ve iyimser tavrı ütopyacı olarak nitelendirip, uluslararası politikanın bir sosyal bilim olarak nasıl algılanabileceğinin ilk analizini yapmıştır. Carr'a göre bütün

bilim dalları önce ütopyacı bir aşamadan geçerek sonra gerçekçi aşamaya gelmektedir ve bu noktada artık olması gereken değil, olan ile ilgilenmektedir (Sönmezoğlu; 1992: 146). İdealizme karşı teorik saldırı yöneltten Carr, ilk önemli siyasal realist olarak gördüğü Machiavelli'nin ortaya koyduğu üç yapıtaşını benimsemiştir. Buna göre tarih bir nedenler sıralamasıdır ve akışını hayallerle değil akıl ile anlamak mümkündür. Dolayısıyla idealist düşünce ideal bir dünyayı sağlayamayacaktır zira sadece ideal bir düzende idealizm söz konusu olabilir. Ayrıca politika, ahlakın bir fonksiyonu olmaktan ziyade ahlak politikanın bir fonksiyonudur ve gücün bir sonucudur. Aynı zamanda Carr uluslararası hukukun da varlığı ve işlevini sorgulamıştır (Arıboğan, 1998: 161).

Öte yandan uluslararası ilişkileri siyasal güce dayandırarak bu konuda kapsamlı bir kuram geliştiren kişi Hans J. Morgenthau olmuştur. Ancak Carr ile Morgenthau aynı başlık altında “modern realizm” kategorisine sokulamamaktadır. Zira Carr'ın amacı bir uluslararası ilişkiler kuramı oluşturmaktan ziyade yaşadığı dönemin egemen bakış açısını eleştirmek olmuştur. Carr, liberalizmin “ortak güvenlik” anlayışına bir tepki göstermiştir. Carr'ın realizmi, uluslararası siyaset değerlendirmesinin ana unsurlarından biri olan gücü göz ardı eden idealizme karşı verilen düzeltici bir yanıttır (Ülman, 2003: 34). Morgenthau ise kuramını şu şekilde açıklamaktadır (Gönlübol, 2000: 5);

Uluslararası politika, tüm politikalar gibi bir güç ve iktidar mücadelesidir. Uluslararası politikanın son amacı ne olursa olsun, güç her zaman için bir ilk amaçtır. Devlet adamları olsun, sıradan insanlar olsun, her zaman için özgürlük, güvenlik, esenlik ve bizzat güç sahibi olmak isterler. Bu amaçlarını dinsel, toplumsal, felsefi, ekonomik ülküler biçiminde tanımlarlar. Bu konuda umdukları, bu ideallerin kendi içsel güçleri ile, “tanrısal” güçlerin yardımı ile ya da insansal işlerin gelişmesi ile gerçekleştirmeleridir. Bunlardan başka, diğer uluslarla ya da uluslararası diğer kuruluşlarla teknik işbirliğinde bulunmak gibi siyasal olmayan araç ve yollarla da bu amaçlarının gerçekleşmesini güçlendirmek isteyebilirler. Fakat her zaman bu amaçlarının gerçekleşmesi için uluslararası politikayı bir araç olarak kullanırlarsa, çabalarının nedeni güç ve iktidar elde etmektir.

Morgenthau'ya göre politik realizmin 6 kuralı şunlardır (1978: 4-15);

- Siyasal realizme göre politika, kökleri insan doğasında bulunan objektif kurallar tarafından yönetilmektedir.

- Uluslararası politikada siyasal realizmin yolunu bulmasına yardım eden başlıca yön gösterici, güç olarak tanımlanan çıkar kavramıdır.
- Siyasal realizm, güç olarak tanımlanan çıkarın evrensel olarak geçerli olan objektif bir kategori olduğunu varsaymaktadır. Çıkar düşüncesi politikanın özüdür ve zamana ve mekana bağlı değildir.
- Siyasal realizm, politik eylemlerde ahlakın öneminin farkındadır. Ancak evrensel moral prensiplerin devletlerin dış politik eylemlerine aynen uygulanması mümkün değildir. Ancak yer ve zamandaki şartlara göre süzgeçten geçirilmelidir. “Fiat justitia, pereat mundus” yani “Dünya yok olsa bile adalet yerine getirilmeli” ilkesi devletler için geçerli olamamaktadır. Devlet ahlaki ilkeleri gözetemez.
- Siyasal realizm, bir devletin siyasal eylemlerini evrensel ahlaki prensiplerle ölçmeyi reddeder.
- Böylelikle siyasal realizm ve diğer düşünce ekolleri arasındaki fark oldukça derindir. Siyasal eylemler siyasal kriterlerle değerlendirilmelidir. Siyasal realistler, ekonomistler, avukatlar ve ahlakçıların kendi alanlarında sürdürmesi gibi siyasi kürenin özerkliğini korumaktadırlar.

İdealizme karşı realizmin netleşme ve sistematikleştirilmesinde öncü rolü oynayan Morgenthau, realizmin temel ilkelerini ortaya koymuştur. Onun belirlediği prensipler temelde insan doğası ile ilgili “özcü” bir bakışa dayanmaktadır. Morgenthau insan doğasının savaş haline yol açtığını düşünmekte ve bu savaş halinden kurtuluşun tek çaresini kişilerin kendini yönetme yetkisinden vazgeçip bunu toplumsal-siyasal otoriteye yani devlete devretmelerinde görmektedir. Ancak bu durum idealistlerin savundukları tezle karıştırılmamalıdır zira idealistler insanı özde iyi ve barışsever düşünürken, Morgenthau ve realistler insanı özde bencil ve çıkarıcı olarak nitelendirmektedirler. Morgenthau bu noktada ulusların da bireyler gibi çıkarıcı olduğunu savunur ve “ulusal çıkar” kavramına büyük önem atfeder. O, ulusal çıkarın ahlaki evrensel temalar ve ütopyalar çerçevesinde değil, uluslararası varolan gerçeklikler etrafında tanımlanmasını savunmaktadır (Eralp, 2004: 73-74).

Barışın nasıl sağlanabileceği konusunda da birtakım öneriler geliştiren Morgenthau, uluslararası politikanın yıkıcı ve anarşik eğilimlerinin kısıtlanması ve bu eğilimlerin ayıklanıp temizlenmesiyle veya zıt çıkarların rasyonel temeller altında uyumlulaştırılmasıyla oluşabileceğine ilişkin alternatif düşünceler geliştirmiştir. Morgenthau bu amaçla kullanılabilir yöntemleri şu şekilde sıralamıştır (Arıboğan, 1998: 169-170);

- Sınırlandırmak yoluyla barış,
- Dönüştürmek yoluyla barış,
- Uzlaştırmak yoluyla barış.

Morgenthau'nun kuramının karakteristik özellikleri belirlenmek gerekirse kuramla ilgili şu hususlar dikkat çekmektedir (Ülman, 2003: 37-38);

- Kuram tarih dışıdır çünkü siyaseti yöneten, zaman içinde değişmeyen ve insanların tercihlerine hükmeden objektif yasaların varlığına inanmaktadır. İnsan doğası ve sosyal dünya arasındaki ilişki tek yönlü olduğundan siyasal davranışın temel kanunları tarih boyunca sürüp gitmektedir. Buna göre uluslararası siyasetin özü tarihsel değildir.
- Kuram uluslararası devletler sisteminin yeniden üretilmesiyle ilgilenmektedir. Tehdit mesajını yerine ulaştırmak ve uluslararası sistemin yapısını korumak için düzen, istikrar, caydırıcılık ve özellikle de güç dengesi kavramlarından yararlanmaktadır. Dünya olaylarını başka perspektiften anlamaya çalışan hiçbir alternatifi kabul etmemekte ve onları akılcı olmamakla suçlayarak tamamen dışlamaktadır.
- Kuram pozitivist fakat indirgemeci, ampirik fakat seçicidir. Morgenthau'nun kuram anlayışı doğal bilimlerden ödünç alınmıştır.

Realistler genel olarak uluslararası ilişkileri anarşik bir durum olarak nitelendirmektedirler. Anarşi, hiçbir üst otoriteyi kabullenmeye çoğulcu egemen devletlerin varlığından ortaya çıkmaktadır. Son tahlilde çoğulcu egemen devletler çatışma ile ilişkilerini düzenlemekle birlikte bu düzenlemelerde belirleyici faktör ise gücün kendisi olmaktadır. Bu noktada uluslararası ilişkiler sadece üstün ortak bir

otoritenin bulunmaması itibariyle anarşik olmayıp aynı zamanda ilişkilerin sürekli çatışma ve rekabet şeklinde olması itibariyle de anarşıktır. Bir uluslararası düzen veya uluslararası toplumdan bahsedilemez. Yaşamın idamesi için karşılıklı bağımlılığın getirdiği bir sistem durumu söz konusu olmaktadır (Yurdusev, 2004: 43-44).

20. yüzyıl realizm tartışmalarına yaptığı etki açısından Thomas Hobbes'un görüşleri de incelemeye değer olmaktadır. Hobbes, Leviathan isimli eserinde şöyle demektedir (Yurdusev, 2004: 44-45);

Öyleyse her şeyden önce, bütün insanlığın, yalnız ölümle bitecek, sürekli ve dinmez bir iktidar ve yine iktidar arzusu eğiliminde olduğunu belirtmeliyim. Ve bunun nedeni her zaman bir insanın halihazırda elde ettiğinden daha fazla haz elde etme umudu veya makul bir güç ile memnun olamaması değildir: Bilakis güzel bir yaşam için halen sahip olduğu güç ve imkanların daha fazlasına sahip olmadan, güvenli olduğuna inanmamasıdır.

Hobbes, insanın kendi varlığını ayakta tutma ve sürdürme güdüsünün tüm eylemlerini belirlediğini savunmaktadır. O'na göre insan olabildiğince çıkarıcıdır ve bundan dolayı birbirlerinin düşmanı olmaktadır ve “bellum omnium contra omnes” yani “herkesin herkese karşı savaş durumu” başlamaktadır. Bu durum da “homo homini lupus” yani “insan insanın kurdudur” şeklinde bir ortamın oluşmasına neden olmaktadır. Genel bir güvensizliğin hakim olduğu durumda varlığını koruma güdüsü insanları bir sözleşmeyle ellerinde bulunan güce başvurma yetkisinden bir devlet adına vazgeçmeleri ve onu bir egemene devretmelerine yol açmaktadır. Böylelikle insanlar her türlü yetkilerinden vazgeçerek bunları Leviathan'a (en üst yönetici ya da devlet otoritesine) devrederek “commonwealth” oluşturmaktadırlar (Arı, 2002: 181).

Hobbes'un uluslararası ilişkilerde savaş haline son vermek için kişiler arası ilişkilerde olduğu gibi bütün devletlerin boyun eğecekleri bir dünya devleti modeli önermesi beklenirdi ancak Hobbes bu tür bir düşünce geliştirmemiştir. Ona göre devletler kazanç sağlamaktadır. Öncelikle devletler bireyler gibi eşit değildir, en zayıf en güçlüyü yok edememektedir. İkinci olarak bireysel ve kurumsal varlıklar arasında fark mevcuttur. Yani birey iktidarını devlete verirken idame güvencesi kazanmaktadır ama devlet iktidarını bir dünya devletine devrederse varlığını kaybeder. Bu nedenle uluslararası ilişkiler devletlerin güç rekabetine sahne olmakta

ve savaş içinde kalmaktadır. Dostluk, yardımlaşma ve dayanışma bu ortamda olamamaktadır. Çoğul devletlerin varlığının yegane güvencesi güç dengesi olmaktadır (Yurdusev, 2004: 46).

1.3. Gücün Kavramsal Analizi

Thucydides'ten İbn-i Haldun'a, Clausewitz'den Morgenthau'ya kadar düşünürlerin odaklandıkları temel soru şu olmuştur; güç nedir? Antik dönemden günümüze kadar siyaset felsefesi güç-değer ilişkisini anlamlandırmaya çalışmıştır. Eflatun ve Thyrsymakhos adalet ile güç ilişkisi arasında tartışmalar yaparken, Farabi el-Medinetü'l-Fadıla arayışı ile ideal siyasetin değer boyutunu ortaya koymuş, İbn-i Haldun da asabiyet kavramı ile siyasi gücün eksen değişimini sağlayan dinamik unsurları belirlemeye çalışmıştır (Davutoğlu, 2001: 15). Esasen güç tanımlanması zor bir kavramdır ve bu nedenle zaman içinde farklı tanımlamaları yapılmıştır. Mesela Joseph Nye'a göre güç aşka benzemektedir, "...denenmesi, tanımlanması ya da ölçülmesinden daha kolaydır ama bu onun önemini azaltmamaktadır." (Nye, 2003: 552). Bir başka yazara göre ise gücün uluslararası politikadaki yeri, para ve karın kapitalist üretim ilişkilerindeki yerine benzemektedir (Senarclens, 1991: 9). Michael Sullivan ise gücün uluslararası politika açısından temel öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Ona göre güç; büyüklük, büyüklük; etki ve etki de diğer ülkeleri etkilemek demektir. Güç kavramının daha hassas tanımları da bulunmaktadır. Bu noktada gözden kaçırılmaması gereken husus gücün sahip olma ile ilgili yönü ile ilişkisel yönü arasında bir ayrım olduğudur (Sönmezoğlu, 2000: 157).

Güç kavramı uluslararası ilişkiler disiplininin oluşumunda kurucu bir rol oynamıştır. Uluslararası ilişkiler disiplinin ilk kurucuları için devlet gücü düşüncesi, insan doğasının ve insanın güç karşısındaki konumunun tanımlanmasıyla anlaşılmalıdır. Onlar için uluslararası alanda nasıl hareket edileceği ya da uluslararası eylemin temel yönteminin ne olduğu başlıca sorunu oluşturmuştur. Devlet gücü ise bu sorunun en akılcı cevabı olarak ortaya çıkmıştır. Bu gücün söylemi de uluslararası boyutu kavramının ve bu boyutta siyasal bir davranışın gelişmesinin biçimlendirildiği bir araç olmuştur (Tanrısever, 2005: 54-55).

Bu noktada güç, son zamanlarda bazı şeylere sahip olma olarak anlaşılrsa da kavramı kapasite ile özdeş kabul eden değerlendirmeler de bulunmaktadır. Aynı zamanda kavramın genellikle ilişkisel bir olgu olarak anlaşıldığı görülmektedir. Örneğin Robert Keohane ve Joseph Nye, “Güç bir aktörün diğerlerine, normal olarak yapmayacakları bir şeyi yaptırabilme yeteneğidir” demek suretiyle bu değerlendirmeyi desteklemektedirler. Gücün ilişkisel yönü açısından ise iki kavram ön plana çıkmaktadır; kontrol ve etki. Hans Morgenthau gücü “*insanın, diğer insanların düşünce ve eylemleri üzerindeki gücü, kontrolü*” (1970: 32), George Modelski ise “uluslararası eylemin gerçekleştirilmesi için gerekli olan kaynakların kontrolü” olarak görmektedir (Sönmezoglu; 2000: 158).

Morgenthau'nun güçten kastı, insanın diğerlerinin akıl ve eylemleri üzerinde sağladığı kontrole işaret etmektedir. O'na göre bu kontrol ilişkisinin siyasal kimliğe bürünmesini sağlayan kamusal otoriteler arasında veya bu otoritelerle halk arasında meydana gelmesidir. Bu güç, uygulanan ile uygulayan arasında psikolojik bir ilişki olup kontrol eden tarafa edilenin eylemlerinde değişiklikler meydana getirme imkanı sağlamaktadır. Morgenthau'ya göre bu etki, fayda beklentisi, olumsuzluk korkusu, kurum ya da kişilere beslenen sevgi ya da saygıdan kaynaklanabilmektedir. Güç uygulanırken araç olarak emir, tehdit, kişinin otorite ya da karizması ayrı ayrı ya da birlikte kullanılmaktadır. Ancak O'na göre güç kavramı etki ve kuvvetten de ayrılmaktadır. Her üç kavram da aktörle sonuç arasında bir ilişki kurmalarına rağmen, güç sonuçları doğrudan belirleme yeteneği iken, etki sonuçları doğrudan belirleyebilecek olanların kararları üzerindeki dolaylı sonuç veren bir ilişkidir. Kuvvet ise gücün psikolojik etkisini ortadan kaldıran fiziksel şiddettir. Şiddet politikayı sınırlamakta, güç ise şiddet kullanma tehdidini içermektedir (Tanrısever, 2005: 55-56).

Öte yandan gücü ilişkisel yönü ile öne çıkaran bazı yazarların anahtar kavram olarak etkiyi de kullandıkları görülmektedir. Güç, A. F. K. Organski'ye göre “başkalarının davranışlarını kendi amaçları doğrultusunda etkileme kapasitesi”, Trevor Taylor'a göre “diğerlerinin davranışlarını istenen bir doğrultuda geliştirme ya da etkileme yeteneği”, Richard Cottam'a göre ise “diğerlerinin düşünce ve eylemleri

üzerinde etki uygulaması”dır. Walter Jones kavramı daha kapsayıcı bir şekilde açıklamıştır. Jones’a göre güç, “...uluslararası alanda bir aktörün maddi ve maddi olmayan kaynak ve kıymetleri, uluslararası olayların sonuçlarını kendi istediği yönde etkilemede kullanma yeteneği”dir. Böylelikle Jones kavramının sahip olma ve ilişkisel yönlerinden her ikisine de atıfta bulunmuştur (Sönmezoğlu, 1993: 23-24).

Çağdaş yazarların birçoğu ise gücü, bir devletin sahip olduğu fiziksel unsurlar olarak ifade etmektedir ve dolayısıyla da ulusal güç ve bunu meydana getiren öğeler üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Diğer bazı yazarlar ise gücün fiziksel biçiminden ziyade kullanılabilirliği üzerinde odaklanmaktadırlar. Onlara göre kullanılmayan ve diğer ülkeler üzerinde etki oluşturmayan fiziksel unsurları güç olarak değerlendirmek yanlıştır. Onlar, A devletinin B devletine karşı uyguladığı ve normal şartlarda yapmak istemeyeceği bir şeyi yapmasını sağlayan etkisini güç olarak tanımlamaktadırlar. A devletinin sahip olduğu kapasitenin fiziksel olup olmadığı önem taşımamaktadır. Bu noktada güç; etki ve kapasiteden oluşmaktadır. Ancak etki ile kapasite arasında şöyle bir ilişki bulunmaktadır; kapasitenin istenilen etkiyi doğurabilmesi için kullanılması veya kullanılma olasılığının yüksek olması gerekmektedir. Ayrıca gücü göreceli bir kavram olarak gören bu yaklaşım, gücün unsurları olarak etki ve kapasiteden başka bir de ilişki boyutuna değinmektedir (Arı, 1999: 43-44).

1.4. Gücün Unsurları

Analitik bir yaklaşımla güç kavramı üç bileşene ayrılmaktadır; kapasite, hedef ve etki. Kapasite genellikle “güç kaynağı” olarak anlaşılmaktadır. Bazı yazarlar, coğrafya, nüfus, ekonomik kabiliyet, doğal kaynaklar, askeri güç, bilim ve teknoloji, siyasal sistem ve liderlik, organizasyon yeteneği ve ulusal morali gücün öğeleri olarak görmektedir. Öte yandan güç ilişkisinde dikkate alınması gereken bir diğer bileşen ise, harekete geçirebildiği maddi kaynakları ile güç uygulayan (A) ülkesinin karşısında, onun aksi takdirde yapmayacağı bir şeyi yapmasını sağlamak, yani kendisini etkilemek istediği bir hedef ülkenin (B) var olmasıdır. Böylelikle hedef ülkenin tutum ve davranışlarını oluştururken, gücü uygulayan ülkeyi dikkate alma zorunluluğu ve ona olan bağımlılığı belirlenmesi gereken bir olgudur. Etki ise

K. J. Holsti'ye göre, "bir amaca ulaşmak için bir araçtır". Keza Bruce Russett ve Harvey Star da "etki, bir güç biçimidir, eğer güç, çatışmalarda başarılı olma ve engelleri aşma konusunda bir genel yetenek ise etki bunun yollarından biridir" demektedir. Ancak etkiyi bir araç olarak gören bu tanımlamalar diğer araçların neler olduğunu açıklayamaması açısından doğru bir analiz değildir. Bu noktada etki, "bir aktörün yapısal ve/veya davranışsal bazı özelliklerini belirli bir yöne kanalize edebilme ya da mevcut durumlarını korumalarını sağlama imkanı"dır. Yani etki, bir güç ilişkisinde ortaya çıkan sonuçtur (Sönmezoglu, 2000: 164, 177, 182).

1.4.1. Maddi Unsurlar

Modern milletlerarası ve stratejik tarih konularında araştırmalar yapan Paul Kennedy büyük güçlerin nasıl yükselip çöktüğünü şu şekilde açıklamıştır; esas olarak ekonomik ve teknolojik gelişmelerle harekete geçen bir değişim dinamiği bulunmaktadır ve bu sonra da toplumsal yapıları, politik sistemleri, askeri gücü ve tek tek devlet ve imparatorlukların konumunu etkilemektedir. Bu ekonomik değişikliğin hızı her zaman aynı miktarda olmamıştır; bunun nedeni teknolojik yenilik ve ekonomik büyüme hızı kadar iklime, hastalığa, savaflara, coğrafyaya ve toplumsal çerçeveye bağlı olarak düzensiz bir durumun olmasıdır. Yerküre üzerinde farklı bölgelerdeki topluluklar, yeni zenginlik artışları usullerini kabul eğilimlerine göre ya daha hızlı ya da daha yavaş büyüme hızlarına sahip olmuşlardır. Böylelikle de dünyadaki bazı alanlar yükselirken bazıları geride kalmıştır. Bu eşitsiz ekonomik büyüme hızı devletler sistemi üyelerinin nispi askeri güçleri ve stratejik konumları üzerinde uzun vadede çok önemli etkilere sahiptir (Kennedy, 2002: 518).

1.4.1.1. Coğrafya

Coğrafya ve topografya önemli bir kapasite ve güç imkanı olarak görülmektedir. Bazı ülkelerin merkezi alanları, jeopolitik hatları ve hukuki sınırları arasında dış dünya ile tabii bir ayırım çizgisi bulunmaktadır. Örneğin Japonya bir ada ülkesidir. Ülkenin bu konumu kendi merkezi alanını tanımlamasını kolaylaştırırken aynı zamanda komşu kıta ile olan ilişkisinin belirlenmesini de sağlamaktadır. Komşu kıta içinde bir gücün sivrildiği zamanlarda merkezi alandan kıtaya yönelik ilgi

artmakta, stratejik daralma dönemlerinde ise merkezi alana çekilme yaşanmaktadır (Davutoğlu, 2001: 20).

Ülkenin sahip olduğu toprakların büyüklüğü, okyanuslarla, dağlarla çevrili olması veya geçit vermez ormanlarla kaplı olması da o ülke için avantaj olabilmektedir. Örneğin ABD'nin topraklarının doğuda üç bin, batıda altı bin milden fazla denizle ayrılmış olması, Amerika'nın dünyadaki konumunu belirlemede sürekli ve değişmez bir etkiye sahiptir. İngiltere, Manş Denizi denilen incecik bir deniz hattı ile Avrupa'dan ayrılarak üç yüzyıl kadar Avrupa güç dengesi sisteminde dengeleyici devlet rolü oynamıştır. Hatta Sezar'ın, II. Philip'in, Napolyon'un ve Hitler'in adaya göz dikememelerini sağlamış ya da İtalya yarımadasının yüksek Alp sıradağları ile, İspanya'nın Pirenelerle Avrupa'dan ayrılması bu devletleri Avrupa devletlerinin işgallerinden korumuştur. Tüm bu örnekler göstermektedir ki-her ne kadar günümüzde ulaşım, haberleşme ve savaş teknolojilerinde gelişmeler yaşanmış olsa da-coğrafya her zaman çok önemli bir unsur olmuştur (Morgenthau, 1970: 142).

Uluslararası politikayı coğrafya faktörü ile açıklayan önemli jeopolitik kuramcılardan Alfred Thayer Mahan "The Influence of Sea Power Upon History: 1660-1783" (Deniz Gücünün Tarihe Etkisi) isimli çalışmasında, büyük denizlerde ve ulaşım yolları üzerinde denetimi ele geçiren ülkelerin dünya gücü olabileceğini ve diğer ülkeler karşısında avantaja sahip olacağını iddia etmiştir. Mahan'a göre karalara sıkışıp kalmış bir ülkeye göre etrafı denizlerle çevrili olan ülke çok daha avantajlı olacaktır. Ancak bir ülke hem kara hem de deniz sınırına sahipse gücü ikiye bölüneceğinden coğrafi yapısı olumsuz bir koşul olacaktır. Bu nedenle Mahan'a göre İngiltere, Fransa'dan daha avantajlıdır. Oysa İngiliz coğrafyacı Halford Mackinder kara gücünün önemi üzerinde durmaktadır. Mackinder'e göre Almanya ve Rusya dünya adasını yani Avrupa-Asya-Afrika'yı ele geçirebilecek durumdadır ve bu nedenle onlar önlenemez bir güç haline dönüşebilme olasılığına sahiptir (Arı, 1999: 50).

Tüm bu yaklaşımlar bir devletin önemli bir güç olmasında veya olamamasında coğrafyanın nasıl bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda sahip olduğu coğrafyanın Rusya'ya kazandırdıklarına bakılacak olursa,

Rusya, 1593-1604 yıllarında Sibiryayı işgal ederek bir imparatorluk haline gelip, ekonomisini güçlendirerek büyük bir güç olmuştur. Ruslar 17. yüzyılın ortalarında Sibiryanın büyük nehirleri ve taşıma yolları boyunca ilerleyerek Urallar ve Pasifik arasındaki büyük ormanları ve tunduraları ele geçirmişlerdir (Caşın, 2002: 55). Böylelikle önceleri işgal edilmede kullanılan tehlikeli ırmak ağları ve engelsiz arazi bu kez içten dışarıya doğru açılmada ve işgal etmede yararlı bir araç haline gelmiştir (Soltan, 2001: 66). Sibiryanın fethi, MacKinder'in ifade ettiği gibi Rusların modern dünyanın en büyük kara devletini kurmalarına imkan tanımıştır. Kaynak açısından çok zengin olan Sibiryaya, Ruslara dünyanın altın ve gümüşünün altıda birini, platinin beşte birini ve demirin üçte birini sağlamıştır. Ayrıca dünya ağaçlarının dörtte birinin bulunduğu Sibiryaya, kömür, petrol ve doğalgaz açısından da zengindir. Baykal gölünde dünyanın içme suyunun beşte biri bulunmaktadır. "No man's land-Kimseye ait olmayan ülke" statüsündeki Sibiryaya hakim olmakla Rusya zengin altın, demir, gümüş, tuz madenlerinin yanı sıra Avrupa ekonomisinin ihtiyacı olan kereste, keten, kenevir ve kürk ticareti imkanına da sahip olmuştur (Caşın, 2002: 55).

Rusya böylece yayılım hareketine gerekli finansmanı sağlayabilmiştir. Üstelik Türkistan'ı da istila etmelerinin ardından doğu-batı ekseninde uzanan nehirler üzerinde "ileri ulaşım ve karakol" taktiği kullanmışlar ve Çin'e, oradan da Avrasyanın en doğu ucundaki Pasifik sahillerindeki Othotsk Denizi'ne kadar ulaşmışlardır. Rus ilerlemesi Avrupa ve Avrasyanın ardından Amerika'ya kadar uzanmıştır. Böylelikle Rusya, 18. yüzyılda Avrupa endüstriyel devriminden elde ettiği teknolojik performansı ulusal gücüne transfer etmiş ve 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Asya'da yükselen bir büyük güç olmuştur. Rusya elde ettiği yeni sömürgeler vasıtasıyla da bir dünya gücü olarak uluslararası siyasal sistem içerisindeki önemli güç merkezlerinin arasında yerini almıştır (Caşın, 2002: 69, 105). Ancak Soğuk Savaş boyunca ABD ile girdiği yarışta yıpranan Rusya, 1990'larda varlığını ve sınırlarını yeniden tanımlamıştır. Coğrafi açıdan Rusya şu belirsizliklerle karşı karşıya kalmıştır (Kissinger, 2002: 16-17);

- Tarihin ritmine dönerek kaybettiği imparatorluğunu yeniden kurma arayışı içinde olmak,

- Ağrlık merkezini doğuya kaydırarak Asya diplomasisinde daha aktif bir rol almak,
- Hudutları çerçevesinde özellikle de çalkantılı Ortadoğu'daki karışıklıklara hangi metotlarla tavır almak.

1.4.1.2. Doğal Kaynaklar ve Endüstriyel Kapasite

Bir ülkenin zengin ve önemli doğal kaynaklara veya verimli topraklara sahip olması ülkenin kapasitesi için önemli bir unsurdur. Morgenthau'ya göre doğal kaynaklar bir devletin diğer devletler karşısındaki gücünü belirleyen nispeten istikrarlı bir faktördür. Bu kaynakların başında ülkenin gıda ihtiyacını karşılayabilen durumda olması gelmektedir. Keza yiyecek bakımından kendi kendine yeterli bir ülke, yetiştiremediği yiyecekleri dışarıdan alan ülkeye nazaran üstünlüğe sahiptir. Kaldı ki bir ülkenin sürekli gıda sıkıntısı içinde olması o ülkenin uluslararası politikada zayıf olmasına neden olur (Morgenthau, 1970: 146). Ayrıca ülkenin önemli hammadde kaynaklarına sahip olması da o ülke için önemli bir güç faktörüdür. Bu meyanda kıt kaynaklar grubunda yer alan petrol ve doğal gazın kritik hammadde haline gelmesi ile birlikte dünyada sayılı rezerv alanlarına sahip olan bölgeler uluslararası politika açısından önemli hale gelmiştir. Bu noktada dikkat çeken husus dünyada sıcak çatışma yaşanan bölgelerin aynı zamanda ya kaynak bölgeleri olmaları ya da bu kaynakların nakil yolları üzerinde yer alıyor olmalarıdır (Arı, 1999: 51).

Bir ülkenin ekonomik kapasitesi de endüstriyel durumu ile yakından ilgilidir. Keza bir ulusun gerekli hammaddeye sahip olması, bundan askeri ve endüstriyel amaçlar için yararlanılacak endüstriyel tesislere ve güce sahip değilse istenilen ölçüde etkili olamamaktadır. Bu nedenle sanayileşmiş devletler aynı zamanda büyük devlet sayılmakta ve sanayileşme bakımından sıralamadaki bir değişiklik güçler hiyerarşisinde de paralel bir değişikliğe neden olmaktadır. Devletlerin büyük veya güçlü devlet olarak nitelenmelerinde endüstriyel kapasiteleri ve teknolojik düzeyleri önemli kriterlerdir. Ayrıca ülkenin ihracat kapasitesi, iç talebin çokluğu, üretim kapasitesi, verimliliği, gayri safi milli hasılası ve kişi başına düşen geliri de ekonomik kapasite için önemli verilerdir (Arı, 1999: 52).

Rusya Federasyonu'na bu açıdan bakılacak olursa Putin'in 1999 yılında yayımlanan bir makalesinde yer alan sözleri büyük bir önem kazanmaktadır. Putin'e göre Rus ekonomisinin yeniden inşasının yol haritası aşağıdaki şekilde olmak zorundadır (Akkan, 2006);

- "Rus ekonomisinin büyümesi Batının en az iki katı hızda olmalıdır. Rusya'nın gecikmişliğinin farkı ancak bu şekilde kapatılabilir.
- Rus ekonomisinin büyümesi petrol ve doğalgaz başta olmak üzere yeraltı zenginliklerinin çıkartılması, son ürün haline gelecek şekilde değerlendirilmesi ve serbest piyasa fiyatlarında çok alternatifli yollarla pazarlanmasına bağlıdır.
- Yeraltı zenginliklerinden elde edilecek gelirin diğer sektörlerin de iyileştirilmesinde kullanılması suretiyle istihdam sağlanmalıdır.
- Sovyet döneminden kalan ekonomik yapı Batı karşısında Rusya'nın gücünü zayıflatan en önemli handikaptır. Dünya piyasalarında rekabet edebilecek büyüklükteki şirketlerin devlet kontrolünde olması gerekmektedir."

Bu açıklamalardan hareketle kalkınma çabası sergileyen Rusya'nın bu programla odağında ekonominin desteklenmesiyle birlikte halkın ekonomik gelişimi de yer almaktadır.

1.4.2. Gücün Manevi Unsurları

Ülkenin siyasal kültürleri de nicel unsurlar kadar ülkenin gücünü etkilemektedir. Zira halkın, hükümetin izlediği politikaya destek vermesi ya da vermemesi o ülkenin gücünü dikkate almada önemli bir husustur. Ülkenin bölünmüş görüntüsü vermemesi, halkın ülke bütünlüğü veya egemenliği söz konusu olduğunda birlikte hareket etmesi, ülkede derin toplumsal ve ekonomik ayrılıkların olmaması, bireylerin aynı ideolojiyi benimsemesi ülkenin sahip olduğu güç üzerinde etkili olan unsurlardır. İşbu nedenle devletler diğer devletlerin içinde halkın hükümete olan desteğini yıpratmaya veya tamamen ortadan kaldırmaya dönük çaba sarf etmekte ya da bu tür girişimleri desteklemektedir. Dolayısıyla da halkın hükümeti ve devleti benimsemesi ve kendisini bu yapının bir parçası olarak görmesi yani ülkede siyasal katılım sorununun olmaması o ülke için çok önemli bir avantajdır (Arı, 1999: 55).

Gücün niteliksel unsurlarından ilki olan ulusal karakter, bir ulusun yapısında daha sık ortaya çıkan entelektüel niteliklerdir. Bu nitelikler bir ulusun diğerlerinden farklı olmasının nedenidir. Savaşta ve barışta ulus adına eylemde bulunanlar, ulusun siyasetini belirleyenler, kamuoyunu biçimlendirenler, üretenler ve tüketenler ulusal karakteri meydana getiren moral nitelikleri taşıdığı için ulusal güç üzerinde etkide bulunmaktadır. Örneğin Rusların kaba kuvvetçiliği ve inatçılığı onların izlediği dış politikaya da yansımaktadır (Morgenthau, 1970: 169-170).

Bir diğer manevi faktör olan ulusal moral ise bir ulusun kendi hükümetinin dış politikasını savaşta ve barışta desteklemekteki kararlılık derecesidir. Bu husus en çok devletin bunalımlı zamanlarında özellikle de bir ulusun devamıyla ilgili önemli kararların alındığı anlarda önem taşımaktadır. Her ulusun ulusal morali farklıdır keza bazı uluslar savaşta uğranılan büyük çapta veya gereksiz kayıplar karşısında yıkılırken bazıları önemli bir savaşı kaybedince moral yıkıntısına uğramaktadır. Diğer bazı uluslar ise hükümetin kötü idaresine, işgal edilmişliğe ve savaşta umutsuz duruma rağmen birden bire yıkılmamaktadır. Ayrıca ulusal moralin önemi devlet uluslararası bir sorunla karşı karşıya kaldığında da ortaya çıkmaktadır. Eğer ulus iç politikada anlaşmazlığa düşmüşse bu durum dış politikanın ihtiyacı olan halk desteğinin zayıfladığı anlamına gelmektedir (Arı, 1999: 57). Bu açıdan bakılacak olursa, dünyanın iki “süper” devletinden birinin yurttaşı olmak Sovyet insanlarında, özellikle de Ruslarda özel bir psikoloji ve gurur yaratmıştı. Bu nedenle SSCB’nin dağılmasının etkileri kolayca giderilecek gibi değildir (http://www.rusya.ru/tur/index/ic_ve_dis_politika, 28.02.2007).

Diplomasi ise dar anlamıyla bir devletin/hükümetin belli siyasi konulardaki kanı ve görüşlerini doğrudan devleti/hükümeti temsil eden kişi ve kurumlar aracılığıyla diğer devletin/hükümetin karar vericilerine aktarılması sürecidir (Gönlübol, 2000: 112). Geniş anlamı ile ise bir ülkenin dış politikasında kullanılan çeşitli siyasal etkileme yöntem ve tekniklerini ifade etmektedir (Sönmezoğlu, 2000: 323). Bu nedenle diplomasi uluslararası politikanın ve dış politikanın uygulamaya aktarılması sürecini ifade etmektedir. Diplomasi aynı zamanda devletler arasındaki sorunların barışçıl yollarla çözülme sürecidir (Arı, 1999: 254).

Morgenthau'ya göre bir ulusun gücünü meydana getiren öğelerin en önemlilerinden biri diplomasinin niteliğidir. Ulusal gücün diğer faktörleri ulusal gücün hammaddesi niteliğindeyken diploması tüm faktörleri bir araya getirmekte ve onlara yön vererek gerçek bir güç haline sokmaktadır. Böylelikle diploması, ulusal gücü meydana getiren farklı öğeleri ulusal çıkarı ilgilendiren uluslararası sorunlar ortaya çıktığında, en yüksek etkiyi yapabilecek bir yapıya kavuşturma sanatıdır (Morgenthau, 1970: 181).

Sovyet düşünce biçiminde diplomasinin anlamı Marksçı-Leninci devlet kavramında anlamını bulmaktadır. Marks, Engels ve Lenin bakımından diploması, proleter devlet sistemi için gereksiz olan ve bu sisteme hiç uygun düşmeyen bir burjuva kurumudur. Ancak dünya ihtilalinin gerçekleşmemesi ve Sovyet rejiminin kapitalist sistemlerle iş görme zorunluluğu, onun da burjuva diplomasıyı benimsemesini gerektirmiştir. Sovyet diplomatlar Moskova'ya danışmadan kendilerine verilen talimatta en küçük bir değişiklik dahi yapma olanağından yoksundular. Bu nedenle yeni talimat alıncaya dek zaman kazanabilmek için eski görüşlerini sürekli tekrarlamışlardır. Karşı tarafı daima kendilerinin ideolojik düşmanı olarak görme alışkanlığı Sovyet diplomatlarını kuşkucu yapmıştır. Ayrıca Sovyet diploması taktığının önemli bir yanı da karşı tarafın sabrını tüketici ve düşünme yeteneğini yıpratıcı yöntemlerin kullanılmış olmasıdır. Ancak Sovyet diploması özellikle 1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra değişmiş, bu devletin diplomasısında giderek artan ölçülerde Batı diploması yöntemleri uygulanmaya başlamıştır (Gönlübol, 2000: 125-127).

Rusya'da SSCB'nin çöküşünün ardından yaşanan ekonomik sorunlar ise ülkenin yeniden toparlanabilmesi için diplomatik ataklarda bulunması gerektiğini gözler önüne sermiştir. Bu amaçla da Yeltsin, kendisine destek veren Batılı ülkeler ve kurumlarla 1990'ların başında oldukça iyi ilişkiler kurmuştur (http://www.rusya.ru/tur/index/ic_ve_dis_politika, 24.04.2018). Yeltsin'in ardından Putin de diplomatik girişimde bulunarak ABD ile ilişkilerini 11 Eylül sonrasında geliştirmeye ve Rusya'ya uluslararası ilişkiler arenasında kaybettiği prestijini yeniden sağlamaya çalışmıştır.

Gücün bir diğerk niteliksel özelliği ise hükümetin niteliğidir. Bir hükümetin nitelikli olabilmesi için ise üç önemli özelliğe sahip olması gerekmektedir; ulusal gücü meydana getiren maddi ve beşeri kaynaklarla izlenmekte olan dış politika arasındaki denge, bu kaynakların kendi aralarında denge ve izlenecek dış politika konusunda halkın desteğini kazanmış olma. Nitelikli bir hükümet eldeki güce göre ve bu gücün başarılı bir şekilde destekleyebileceği bir dış politikaya uygun hedeflerin ve yöntemlerin seçimine dikkat eder. Yani sahip olunan ulusal gücün, dış politikanın sınırlarını çizmesi gerekmektedir (Arı, 1999: 58).

Tüm bu kavramlar bağlamında Rus toplumunun hem SSCB'nin yıkılıp küllerinden Rusya Federasyonunun doğması hem de bu durumun kendi geleceğine ve hayat standartlarına olan etkisi hakkında ne düşündüklerini belirleyebilmenin en sağlıklı yolu düzenlenmiş olan kamuoyu anketlerinin yorumlanmasıdır. Ancak Rus kamuoyu araştırmalarının sonuçları da araştırmaların profesyonelce organize edilip edilmemesine bağlı olarak değişmektedir. Örneğın sorular önyargılı olabilmektedir. Bazı araştırmacıların iddiasına göre Rusların en az % 70'i SSCB'nin çöküşünden üzüntü duymakta, % 80'i Rusya'nın yeniden süper güç olmasını istemekte ve yaklaşık % 50'si Ukrayna'yı değişen bir ülke olarak görmektedir. Diğerk bazı araştırmalar ise Rus toplumundaki farklı eğilimleri açığa çıkarmaktadır. Örneğın bu araştırmalar güvenlik kaygıları ve yabancı düşmanlığının bütün Rus toplumuna yayılmadığını göstermektedir. 1993 yazında Rus Bilimler Akademisi (RBA) Sosyoloji Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada deneklerin sadece % 5'i savunmayı birincil öncelikli görmüş, % 33'ü yabancı ülkelerle işbirliğine, bu Rus bağımsızlığını kısıtlasa bile, devam edilmesi gerektiğini savunmuştur. Kalan % 62'lik kısım ise eşit konumda işbirliği istemiştir (Bajanov, 2000: 73).

Ayrıca yapılan diğerk bazı araştırmalar da Rusların, hem süper güç konumlarını kaybetmekten doğan şiddetli bir ulusal gurur kırıklığından hem de ABD'nin süper güç rolü oynamaya devam etmesinden doğan hayal kırıklığından muzdarip olduklarını iddia etmektedir. 1995'te yapılan bir ankete göre Rusların % 72'si ülkelerinin Batılı gelişme modelini taklit etmemesi gerektiğini söylerken, % 75'i Rusya'nın Batı yardımı olmaksızın yaşayabileceği kanaatindedir. Yine aynı

ankete göre Rusların % 52'si de Batılı kitle kültürünün Rus toplumu üzerindeki olumsuz etkisinden şikayetçidir (Bajanov, 2000: 72).

Rusya Bağımsız Ulusal Araştırmalar Enstitüsü Genel Başkanı Mihail Gorbaçov'un yorumuna göre ise Putin, Rus toplumunda değişen değer yargılarının tipik bir yansımasıdır. Yeltsin döneminde moral ve psikolojik açıdan yaşanan "güç krizi", Putin'in popülaritesini arttırdığı gibi, Sovyet rejiminin liderlerinden daha saygın bir kimlik kazanmıştır. 26 Mart Devlet Başkanlığı seçimlerini kazanan Putin, 7 Mayıs 2000 tarihindeki yemin töreni esnasındaki konuşmasında "Rusya; vatandaşlarının gurur duyabilmesi ve tüm dünyada saygı görebilmesi için bağımsız, zengin ve güçlü olmak zorundadır" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur (Caşın, 2002: 316-318).

1.5. Sert Güç - Yumuşak Güç Ayrımı

Sert güç; askeri ve ekonomik güç ile diğer ülkeyi etkileme, kendi isteği doğrultusunda yönlendirmedir. Sert güçte havuç (kandırma) veya sopa (tehdit) kullanılmaktadır. Karşı tarafı zorlamak vardır (Nye, 2004/2005: 14).

Sert güç ve yumuşak güç birbirlerini etkileyebilmektedir. Genel olarak sert güç yumuşak gücün çekici olan yanını oluşturmuştur (Nye, 2004/2005: 33). Hatta kimi zaman sert güç unsurlarının kullanımı da yumuşak gücü arttırmada önemli faktörlerdendir. Barışı tesis, barışı sürdürme harekâtlarında askeri birliklerin kullanımını, buna örnek olarak gösterebiliriz (Noya, 2005: 16). Kennedy döneminde Rusya, nükleer ve uzay programları ile anketlerde Doğu Avrupa'da ABD'den daha popüler olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum sert gücün yumuşak gücü etkilemesine bir örnektir (Merritt ve Puchala, 1968: 513-538). Fakat sert gücün bir ülkeye doğrudan uygulanması yumuşak gücü azaltmaktadır (Yılmaz, 2008: 56).

Sert güç ve yumuşak gücün birbirinden bağımsız olduğu durumlar da vardır. Örneğin Vatikan'ın yumuşak gücü olduğu gibi (Nye, 2004/2005: 18).

Sert gücün potansiyeli, yumuşak gücü artırma sebebi olurken, sert gücün kullanılması ise yumuşak gücü azaltmaktadır. Aynı zamanda sert güç kullanıldıktan

sonra barışın sağlanması ve idamesi için yumuşak gücün kullanılması zorunludur. Ayrıca sert güç kullanılmadan önce gücün kullanımının meşrulaştırılması, uluslararası ortamda destek sağlanması, evrensel değerlerin maksadını korumak gibi amaçlarla süslenip kamuoyunun bu duruma ikna edilmesi gibi şartların sağlanması gerekmektedir. Bu şartlar ise ancak yumuşak güç kaynakları ile yapılabilmektedir.

Yumuşak güç ve nüfuz aynı şey değildir. Nüfuz, tehdit ve sert güce de dayanabilir. Fakat yumuşak güç ise kendine çekme becerisidir ve çekicilik razı etmek demektir (Nye, 2004/2005: 15).

Ekonomik güç, hem sert, hem yumuşak güç olarak kullanılan bir vasıta olarak daha belirgin bir ayrım göstermektedir. Ekonomik güç, askeri güçten daha yumuşak olmakla birlikte, uygulandığı hedefe etkileri bakımından yumuşak güç olarak algılanmayabilir. Ülke ekonomisinin büyüklüğü, ticari mal ve şirketlerinin popülerliği ülkenin yumuşak gücüne katkı olmakla beraber; ekonomik ve finans gücün ekonomik ambargo gibi yaptırımların yanında dış borç, finansal kriz çıkarma gibi amaçlarla kullanılması zorlayıcı yönleri itibarıyla sert güç kapsamına girmektedir (Yılmaz, 2008: 55). Gelişmiş bir ekonomiye sahip ülkeler ürettikleri teknolojiyi, sanayi mallarını, finansal imkânlarını diğer ülkeleri ikna etmekte bir araç olarak kullanmaktadırlar. Günümüz dünyasında, ulusal gücün en önemli belirleyicisi ekonomidir (Ulagay, 2006).

Yumuşak gücü ile karşısındaki ülkeyi kendi amaçları istikametine yöneltebilen bir ülke daha ziyade askeri ve ekonomik gücü barındıran sert gücünü daha az kullanacak ve tek başına sert gücü kullanarak yarattığı etki ve kontrol mekanizmasının çok üzerinde bir etki ve çıkar sağlayacaktır (Yılmaz, 2008: 53).

Günümüz dünyasında ülke işgalleri artık yumuşak güç ile yapılmaktadır. İşgal edilecek ülkeye dost gibi yaklaşılmakta, hatta yardım edileceği görüntüsü ile o ülkede işbirlikçi kadrolar ve ağlar kurulmaktadır. Nitekim küresel bilgi çağında güç özellikle gelişmiş ülkeler arasında daha az zorlayıcı nitelik taşımaktadır (Yılmaz, 2008: 56).

Günümüz dünyasında karşılıklı konuşma ve ikna zorunluluk olarak aranması gereken konulardır. Baskı ve zor kullanarak alınan neticelerin kalıcı olma şansı yoktur. Herhangi bir alanda baskı ve zor kullanan bir devletin, diğer alanlarda da yumuşak gücünü kullanmasının inandırıcılığı kalmamaktadır.

Sert güç- yumuşak güç karşılaştırmalarında da görüleceği üzere iki güç çeşidi arasında bir denge söz konusudur. Bu optimal dengenin korunamaması durumunda yumuşak gücün kullanılma şansı yok olmaktadır.

Sert ve yumuşak gücü birleştirme becerisi akılcı güçtür (Nye, 2004/2005: 8).

Sert güç ve yumuşak güç arasındaki ilişki tabloyla daha açıklayıcı olmaktadır (Nye, 2004/2005: 17)

Şekil 1: Sert Güç – Yumuşak Güç Arasındaki İlişki

	Sert Güç	Yumuşak Güç
Davranış Spektrumu	Emir Zorlama İkna etme	Gündemi yaratma Cazibe Yanına çekme
En uygun kaynaklar	Baskı Ödeme Yaptırımlar Rüşvet	Kurumlar Değerler ve kültür Politikalar

Kaynak: (Nye, 2005:17).

İKİNCİ BÖLÜM

RUS DIŞ POLİTİKASININ UNSURLARI VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Rusya Federasyonu'nun Dış Politikasını Şekillendiren Yaklaşımlar

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Rusya'da yapılan tartışmalar Slav milliyetçileri ve batıcılar olmak üzere iki iki düşünce akımını ortaya çıkarmıştır. Slav milliyetçileri Slavlığın, tarihsel gelişimin neticesi olarak kültürel bir benlik oluşturduğunu ve diğer Slav halklarla ilişkiler kurulması gerekliliğini savunurken batıcılar da Çar Büyük Petro'nun başlattığı Rus İmparatorluğu'nun Avrupa'ya açılmasını savunmuşlardır. Tartışmalar Rusya'nın hangi kıtaya ait olduğu sorusuyla ivmelenmiş, devamında Avrupa ve Asya'ya aynı nispette önem veren ve etnik kimliğin oluşumunda Tatar-Moğol etkisini işaret eden üçüncü bir akım ortaya çıkmıştır. Avrasyacılar Rusluk'u Doğu-Slav ve Tatar-Moğol halklarının ve geleneklerinin karışımı olarak ifade etmişlerdir. Bu akımın savunucuları ise çoğunlukla Hıristiyan Tatarlar olmuştur (Wehrschutz, 2000: 84).

Ortaya çıkan bu ekoller aynı zamanda Rus dış politikasını da etkilemiştir. Avrasyacılık, Rus emperyalizm geleneği ile benzeşmektedir. Buna paralel olarak Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in Orta Asya devletleri ile Rusya'nın bir federasyon çatısı altında birleşmelerine yönelik söylemi dikkate değerdir. Bu üç akım, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Rusya Federasyonu'nun ortaya çıkışı sonrasında yeniden canlanmıştır. Slav milliyetçilerinin son dönemlerdeki en önemli ideolojisti olan Solijenist, Rusya'nın Beyaz Rusya ve Ukrayna ile birleşmesini savunmaktadır. Yeni Avrasyacılar da Kazakistan ve Orta Asya'yı Büyük Birlik içerisinde görmek istemektedir. Yeni batıcılıkta Rusya Federasyonu'nun Avrupa ile entegrasyonundan yanadır (Wehrschutz, 2000: 84).

ABD Savunma Eski Bakanı William Cohen, Ulusal Basın Kulübü'ne yaptığı son konuşmasında Rusya'nın jeopolitik seçeneklerine ilişkin bir yorumda bulunmuştur. Cohen'e göre Rusya'nın, Avrupa ve ABD ile daha iyi ilişkiler

kurmanın yollarını arayan bir çizgi takip edip etmeyeceğinin veya eskiye dönüp güç kullanarak ya da güç kullanma tehdidinde bulunarak dünya üzerinde önemli bir rol arayıp aramayacağını analiz edilmesi gerekmektedir. Bakan Cohen'ın sorusunun kısa ve uzun vadeli olarak iki yanıtı bulunmaktadır. Uzun vadeli stratejik planlamaya göre Rusya; Avrupa'ya tamamen entegre olmuş bir aktör haline gelmek zorunda olacak ve ABD ile olan ilişkilerini geliştirecektir. Zira Rusya'nın globalleşmenin yaşandığı bir dönemde ekonomik anlamda rekabet edebilmesinin tek yolu budur. Ancak kısa vadeli stratejik planlama açısından Rusya'nın gerçek demokratik reform yoluna mı yoksa geçmişe mi döneceği hususu birtakım sorunlar yaratacak gibi görünmektedir. Tarih boyunca Rusya ne zaman bir kimlik kriziyle karşılaşsa sırtını Batı'ya dönmekte ve alternatif bir gelişme yolu aramaktadır. Bugün Rusya, Bilgi Devrimi'nin üstesinden gelmeye çalışırken komünizme geri dönmeyecektir fakat geçmişteki eski otoriter rejimin süslerini barındırabilecek yeni bir sistem kabul edebilir (Peterson, 2001: 16-17).

Rus kimliği üzerine 1930'lu yıllarda başlayan tartışmalar da Rus aydınlarını öncelikle “Batıcılar” ve “Slav Milliyetçileri” olarak ikiye ayırmıştır. Her iki akımda aynı soruların cevaplarını aramıştır; “Rusya nedir ve Avrupa ile ilişkisi nasıl olmalıdır”. Batıcılar; Avrupa medeniyetini devralınmasına çaba gösterir ve Rusya'nın geleceğini O'nun Batılı yola girmesinde görürlerken, Slav milliyetçileri; Rusya üzerindeki Avrupa etkisini olumsuz yorumlamışlar ve Ortodoks inancına dayanan özgün karakterli kültürlerine inanmışlardır. Bu çelişkili düşünce ekolleri Bolşevizm'in zaferi ile belli bir dereceye kadar sentez tecrübesi geçirmişlerdir. Batılı hakimiyet ideolojisi Marksizm, Ruslaştırılmıştır. Fakat Ekim Devrimi'nin sonuçları tartışmasında, 1920'li yıllarda Rus göçmenler arasında doğan ama 1945'ten sonra unutulmaya yüz tutan üçüncü bir akım ortaya çıkmıştır; Avrasyacılık (Wehrschutz, 2000: 86-88). Bu bağlamda Rus fikriyatında temelde üç yaklaşım bulunmaktadır.

Bu yaklaşımlara bağlı olarak jeopolitik üç seçim modeli öne sürülmüştür (Wehrschutz, 2000: 86). Bunlar,

1. Rusya'nın bir Batı ülkesi olduğu,
2. Kapalı ve kendine ait bir uygarlığa sahip olduğu ve

3. Batı karşıtı dünyanın liderinin Rusya olduğudur.

2.1.1. Batılı Yaklaşım

18. yüzyıl, Rus tarihinde modernleşme ve batılılaşma kavramlarıyla eş değer olmuştur. Bu dönemde özellikle Çar Büyük Petro'nun başlattığı reformların bir sonucu olarak Rusya, kendi tarihsel tecrübeleriyle çelişkiler içeren bir yöne doğru yüzünü çevirmiştir. Avrupa'da teknolojik anlamda yaşanan gelişmeler ve Avrupa kültürünün yükselen değer haline gelmesi karşısında Rusya, seçim yapmak durumunda kalmıştır; ya Asyalı bir devlet olarak kalacaktır ya da modernleşen Avrupa'ya yönelerek büyük oyuncular arasına güçlü bir rakip olarak katılacaktır. Bu bağlamda Çar Büyük Petro'nun Batıya yönelmesi, Rusya'nın tarih sahnesine çıkarak büyük Avrupalı güçlerle yarışıp onların saygısını kazanma isteği duymasıyla açıklanmaktadır. Böylelikle o zamana kadar Asya'ya karşı mücadele eden Rusya, Petro ile Avrupa'ya meydan okumak istemektedir. Petro'nun bu politikası onun şu sözlerinde saklıdır; *“Biz sadece ve sadece savaşlarla karanlıktan aydınlığa çıktık, diğer halkların bizi tanımasını ve bize saygı göstermelerini sağladık.”* Sürekli ilerlemek, gelişmek ve Batı ile yarışacak bir güce ulaşmak için Petro'nun başlattığı reformlar halefleri tarafından da sürdürülmüş ancak başarıya ulaşamamıştır (Gazigil, 2006: 102-104).

Bu meyanda Petro'nun düşünce çizgisi özellikle 1990-1992 yılları arasında Rus siyasi hayatına egemen olmuştur. Bu yaklaşım, Batı ile SSCB arasında onlarca yıl sürmüş olan çekişmeyi Bolşevik ideolojisinin ve politikasının bir eseri olarak görmektedir. Oysa onlara göre Rusya'nın hayati çıkarları, *“Bolşevik iktidarınca kendi ile Batı arasında oluşturulmuş uçurumu aşmaktan ve uygar ülkeler ailesine katılmaktan”* geçmektedir. Bu hedefe ulaşmak için Rusya, ABD ile süper güç olma ve dünya hegemonyası rekabetini durdurmalıdır, bu politikanın bir sonu yoktur. Aksine bu rekabet NATO'nun doğuya doğru genişlemesine yol açacak, BDT içi entegrasyonu yavaşlatacak, Rusya'nın temel teknolojik ve finansal kaynaklara ulaşmasını engelleyerek, askeri rekabeti tekrar diriltecektir. Ayrıca Batı'ya giden Rus *“beyin göçünü”* önlemek ve ülke içinde hayat standartlarını yükseltmek için de bir açık pazar ekonomisinin kurulması ve Rusya'da tam demokratik bir toplumun

geliştirilmesi gerekmektedir. Bu da ancak Batı ile işbirliği halinde yapılabilir (Bajanov, 2000: 67).

Bu yaklaşımda dikkate alınması gereken önemli bir husus, Rusya'nın çıkarlarıyla Batının çıkarlarının ters düşmemesi gerekliliğidir. Öte yandan AB ve NATO üyeliği elde edilmeli ve bu şekilde Rusya, içerden bu organizasyonların kendisine karşı bir yapıda gelişmesine engel olmalıdır (Nasırov, 2003: 2). Ancak bu yaklaşım dikkatle incelendiğinde Rusya ile Batı arasında çıkar çatışması yaşanması durumuna karşılık çözüm üretilmediği görülmektedir.

Pushkov (2001), Rusya ile Batı arasında kurulan ilişkilerin sağlıklı olmamasına ilişkin nedenleri “...Batı'nın Rusya'ya düşman oluşu ve Rusya'nın kendini tecrit etme arzusu değildir. Sebep, Batı İttifakı ile Rusya'nın stratejik bir ittifaka varacak kadar uzak vadeli müşterek stratejik menfaatlerinin olmayışıdır. Hem Batı İttifakı'na ve hem de Rusya'ya yönelik ortak bir tehdit olmadığı sürece böyle bir ittifak mümkün olamaz” şeklinde izah etmektedir.

2.1.2. Avrasyacılık Yaklaşımı

Avrasyacılık Rus fikir tarihinde ortaya çıkan diğer iki büyük akımdan farklılıklar göstermektedir. Avrasyacıların asıl karşıtları Batıcılar olmaktadır. Avrupa merkezli bir yaklaşımı reddederek Slav milliyetçileriyle benzer yönlerini savunan bir yaklaşımı öne çıkarmaktadır. Ancak Avrasyacılar, Slavlık kavramını da eleştirmekte ve bu yaklaşımı çok anlamlı bulmamaktadırlar. Çünkü Çekler ve Lehler de Slav sayılmakta ancak, Batı kültürüne tabi bulunmaktadırlar (Wehrschutz, 2000: 89-90).

Öte yandan Avrasyacılar jeopolitikte var olan “kara-deniz” ayrımını benimsemektedirler. Bu ayrım onlar için coğrafi olmaktan ziyade kültürel sınırları ifade etmektedir. Keza insan, tabiat ve Tanrı algıları deniz ve kara insanları için farklı şekillerde tezahür etmektedir. Bunun doğal sonucu olarak da her iki mekan üzerinde yaşayan toplumlar birbirinden farklı kültür ve siyaset biçimine sahip olmaktadır. 16. yüzyıla kadar dünyanın merkezi olan mekan Avrasyacılara göre karadır. Ticaret yollarının karadan yapılıyor olması karanın denize göre daha üstün olmasını sağlayan etmenlerden en önemlisidir. Bu noktada Avrasya, Avrupa'ya göre

çok daha zengindir. Ancak coğrafi keşiflerle birlikte ticaret yollarının değişmesi karanın eski önemini kaybetmesine, denizin ise ilerlemeye başlamasına neden olmuştur (Gazigil, 2006: 107).

Denizin daha zengin ve güçlü olması kültürel, siyasi ve jeopolitik anlamda karanın geleneksel üstünlüğünü ortadan kaldırmıştır. Böylelikle 16. yüzyılda Rusya'nın da içinde bulunduğu dünya (kara/kıta) güç kaybetmeye başlamıştır. Toynbee bu dönemi “dünyanın birleşmesinin başlangıcı” olarak nitelendirirken, Mackinder “Columbus Çağı” olarak ifade etmektedir. Kıtaya ait geleneksel değerlerin karşında yer alan Avrupalı değerlerin tüm dünyada yayılmaya başlaması karada var olan devletlerin güçlerinden bağımsız olarak bir gerilemeye neden olmuştur. Bu noktada son dönem Avrasyacıların doğrudan batı karşıtı bir tutum takınmalarının nedeni batı medeniyetinin, tüm farklılıkları göz ardı ederek batılı mekan ve tarih gerçekliği içinde oluşmuş bir kültürü diğer toplumların gerçekliği haline getirmek istemesinden kaynaklanmaktadır (Gazigil, 2006: 107).

Rus toplumunda batıcı yaklaşıma karşı olan ve Avrasyacılığı savunan kesim, Rusya'nın karar verme süreçlerinde batı karşıtlığının tek başına yeterli olmayacağını savunmakta, bunun yanı sıra dünya nüfusu ve ekonomik hacminin yarısını barındıran Asya'nın da göz ardı edilmemesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Avrasyacı yaklaşım, AB ve NATO'nun dışı açılmada gerçekçi olmayan seçenekler olduğunu ve bunun seçilmesi halinde başarısızlığın kaçınılmazlığını savunmaktadır (Nasırov, 2003: 2). Buna bağlı olarak Rusya'nın NATO'yu doğuya açılma noktasında engellemeli ve Batı ittifakını parçalamalıdır. Öte yandan ABD'nin Avrupa'dan çekilmesini Batı'nın emniyetini sağlayarak Asya-Pasifik havzasında daha etkin bir biçimde var olacaktır (Wehrschutz, 2000: 96).

2.1.3. Batı-Karşıtı Yaklaşım

Bu grupta yer alanlar Batı ile Rusya'nın dost olabileceği tezini reddetmektedir. Onlara göre Batı yüzyıllarca Rusya'nın güç ve etkisini çöktürmeye çalışmış, daha XIII. yüzyılda Papa önce Baltık bölgesi sonra da Rusya'yı siyaseten ve manen kendine tabi kılmak için haçlıları göndermiştir. Eğer Ruslar bu istilacılarla

savaşmasalardı hiçbir zaman bir süper güç ve bağımsız bir medeniyet olamazlardı. Geçen 700 yılda Batı, nihai hedefi olan Rusya'nın çöküşüne ulaşmaya çalışmıştır. Bu durumun en iyi örnekleri Napolyon ve Hitler'in saldırılarıdır. Bu görüşü savunanlara göre XX. yüzyılın son on yılında Batı, Rusya'yı süper güç konumundan düşürebilmeyi başarmış ve bunun için de Gorbaçov ve Yeltsin'i kullanmıştır. Hatta milliyetçi ve komünist muhalefet daha da ileri giderek Rusya'nın son on yılda başına gelen bütün talihsizliklerin Washington tarafından planlanarak hayata geçirildiğini iddia etmektedir (Bajanov, 2000: 69).

Batı-karşıtı yaklaşımın temsilcileri Hindistan, Çin, diğer Asya ülkeleriyle ve ABD'nin "şer eksenli devletler" olarak nitelendirdiği devletler ile yakın ilişkiler tesis edilmesini ve Batı ile ilişkilerini koparması gerektiğini savunmaktadırlar. Batı karşıtı yaklaşıma göre Rusya'nın zayıflamasının baş etkeni Batı'dır. Ancak, Batı karşıtı bir Rusya'nın dünya liderliği gerçekçilik ihtiva etmemektedir. Bununla birlikte Çin ve Rusya ittifakı henüz stratejik bir yapı içerisinde değilken böylesi bir karşıtlık gerçekçilikten uzak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra temkinli Pekin politikası ABD ile olan ticari ilişkilerinde daha büyük çıkarlara sahip olmanın etkisinde bu ortaklıkta istediği gibi davranmamaktadır. Öyle ki, NATO'nun Yugoslavya müdahalesi sürecinde NATO roketlerinin Çin'in Belgrad Büyükelçiliği'ni vurmasına karşın geleneksel temkinli ve ihtiyatlı yaklaşımını devam ettirmiştir (Nasırov, 2003: 2).

2.2. Putin Döneminde Dış Politikada Yapılan Değişiklikler

Mikhail Gorbaçov ile başlayan Glasnost ve Perestroyka süreçleri kimi tarihçilere göre XX. yüzyılı bitiren olaylardan olmuştur. Bloklar çekişmesinin sona ermesi ile bütün dünyada başlangıçta gelişen iyimser hava Sovyetler Birliği'nin varisi Rusya Federasyonu'nun dış politikasına da yansımış, Gorbaçov'un yardımcılarında biri olan Georgi Şahnazarov, BM kurumlarını temel alan bir global devletin kurulmasını savunacak kadar ileri gitmiştir. Rus demokratlarına göre, iki ideolojik kamp ve iki süper gücün tarafı oldukları Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle dünyada uyum ve kardeşliğin tesis edilmesi kaçınılmaz olacaktır. Ancak artık bu hayal sona ermiştir. Rus lise öğrencileri bile anlamaktadır ki, bugünün dünyası

istikrarsızdır; ulusçu, dinci, bölgeci, ırkçı ve diğer çekişmelerle ayrılmıştır (Bajanov, 2000:53).

Rus bilimadamı Andrei Tsigankov, Rusya dış politikasını oluşum sürecinde etkileyen dört düşünce ekolünün varlığını ifade etmektedir; saldırgan gerçekçilik, uluslararası kurumsalcılık, devrimci yayılmacılık ve savunmacı gerçekçilik. Uluslararası Kurumsalcılık ekolünün Gorbaçov'un "yeni düşünce"siyle ilişkisi bulunmaktadır. Gorbaçov, ortak beşeri değerlerin yükseltilmesini hedef almıştır. 1991-1994 arası dönemde hakim olarak kullanılan bir ekol olmuştur. Ancak bu dönemde Rusya'nın milli menfaatleri tam olarak belirlenememiş, batıya boyun eğme adet haline gelmiş ve vatanseverlik, eski kafalılık ve hatta antidemokratiklik olarak görülmüştür. Devrimci Yayılmacılar ise sınır ötesi yayılmayı Soğuk Savaş sonrası boşluğu doldurabilecek ve Rusya'nın milli menfaatlerini koruyabilecek en elverişli araç olarak değerlendirmişlerdir. Vladimir Jirinovski ve Aleksandr Nevzorov tarafından temsil edilen bu ekolün taraftarları gittikçe azalmıştır. Her iki ekol de güvenliği, devletin en güçlü gayesi olarak görmüştür (Mikoyan, 2000: 40-41).

Saldırgan Gerçekçiler ise Rus milli menfaatlerini koruma ve ABD'yle başa çıkma noktasında caydırıcılık doktrininin en uygun yol olduğunu savunmaktadırlar. Rusya'nın şimdiki sınırlarından öteye ılımlı bir şekilde yayılmasından yanadırlar. Savunmacı Gerçekçiler ise 1994'ten bu yana Rus dış politikasının tespitinde büyük rol oynamışlardır. Onlar, *"barışçı diplomatik girişimler ve ortak ekonomik çıkarların geliştirilmesi vasıtasıyla eski Sovyetler Birliği'nin bazı bölgelerinde Rusya'ya özgü etki alanlarının pekiştirilmesinden yanadırlar. Bu ekol yanlıları öncelikli tehdidin Batı'dan çok Rusya'nın çevresinden geldiğine"* inanmaktadırlar. Bu nedenle de onlara göre Rusya ile batı, özellikle de ABD arasında işbirliği veya ortaklık gerçekleştirilmelidir. İdeolojik tartışmalarla geçen birkaç yıldan sonra dış politikada egemenlik mücadelesi şimdi saldırgan ve savunmacı gerçekçiler arasındadır. Batının Rusya'ya ve onun çıkarlarına karşı muhtemel tavrı sonunda hangi ekolün egemen olacağını belirlemede önemli bir faktör olacaktır (Mikoyan, 2000: 41).

Dolayısıyla Moskova'nın dış politikası kayda değer bir değişimden geçmektedir. Dış politika, 1991'de komünist rejimin çökmesi ve Sovyetler

Birliđi'nin liderleri Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya (Belarus) tarafından dağıtılmasının ardından bağımsız bir devlet olarak Rusya'nın ortaya çıkışı ile Őekillenmeye başlamıştır. Yeni Rusya'nın dış politikası birçok açıdan Gorbaçov'un "yeni dūřunūř"ünün devamı niteliğindedir. Gorbaçov kendini Stalinist-Brejnevist sistemin ortadan kalkmasına adanmış; Sovyetler Birliđi, Stalinizm-Brejnevizm'in askeri-siyasal mirasını reddetmiş, Batı ittifakıyla yakınlaşma hatta işbirliği sürecine yönelmiştir. Beraberinde, Çin ile barış yapmış, Afganistan'dan Sovyet ordusunu çekmiştir. SSCB bu dönemde gönüllü olarak Batı'ya karşı jeopolitik ve ideolojik bir karşı çıkış tavrındaki komünist imparatorluk yapısından uzaklaşmış ve bunun yerine Batı üyesi olmak, onun değerlerini benimsemek ve uluslararası sorunların çözümünde Batı'yla birlikte hareket etmeyi tercih etmiştir (Bajanov, 2000: 54).

1991 yılında yönetime gelen demokratik güçler Gorbaçov'un mirasını devralmışlar ve Batı ile işbirliği yolunda devam etmişlerdir. Onlara göre Batı'dan yüz çevirmek, az bulunur bir fırsatı kaçırmak ve Rusya'yı "Avrupa'nın hasta adamı" haline getirmektir. Keza Yeltsin, ABD ve Rusya'nın karşılıklı çıkarlarının varlığını ve işbirliği temelli düzenli ve istikrarlı ilişkilerin nükleer güçte yaşanan çekişmeyi de gereksiz kılacağını açıklamıştır. Yabloko partisinin liderlerinden olan V. Lukin bile Moskova'nın birinci önceliğinin "yeni Avrupa evine girmek" olduğunda ısrar etmiştir (Bajanov, 2000: 56-57). Putin ise Rus Devlet başkanı sıfatını haiz olur olmaz ABD-Rusya ilişkilerinde başlangıç sayılabilecek farklı adımlar atmıştır. Zira Küba ve Vietnam'daki Rus askeri üslerinin kapanması Soğuk Savaş'ın son simgelerini de silmiştir. Bu dönemin en önemli değişimi ise şüphesiz ki Afganistan Harekatında Rusya'nın ABD ile askeri işbirliğine giderek Orta Asya'da bu ülkeye askeri üsler vermesidir. Putin'in başlattığı "mekik diplomasisi" ekonomik unsurları ön plana çıkararak bunlar aracılığıyla AB ve ABD'yi Asya-Pasifikle dengeli bir konuma getirmeyi planlamıştır. Bu planın birinci amacı uluslararası kamuoyunda değişen Rusya imajını oluşturmaktır ve ikincisi de önceki dönemin ekonomide bıraktığı olumsuz mirası değiştirebilmek olmuştur (Caşın, 2006: 415).

Putin, mekik diplomasisinin gereği olarak seçimden sonra Kanada, Avusturya, Fransa, Küba, Almanya, İtalya, Hindistan, Japonya, Polonya, Kuzey

Kore, İngiltere, Vietnam ve İsveç ile ekonomik ilişkilerin ön plana alınması için resmi diplomatik temaslarda bulunmuştur. Bu temaslarda Çin ile ticari hacmini genişletmiş, Hindistan'la çeşitli projeler kapsamında teknik iş birliği başlatmıştır. Bunun yanı sıra NATO, İran, Irak, Kuzey Kore ve Vietnam ile yeni müzakere süreçleri başlatarak “tüm vektörlerde optimal işbirliği” temelli farklı bir diplomatik taktik uygulamıştır. Öte yandan yakın komşularını da ziyaret ederek bunlarla da iletişimini daha etkin kılma yoluna gitmiştir. Tüm bu faaliyetlerin temel odağında ise yine ABD (Caşın, 2006: 415). Bunların yanı sıra Putin iç politikada risk alarak terörizmle mücadelede ABD'ye tam destek sağlayarak ve Batıcılık ile Avrasyacılık arasında konumlandırılmaya çalışılan Rusya'nın yönü, 11 Eylül sonrasında Batı bütünleşmesine ve dolaylı olarak da ABD ile müttefikliğe müttefikliğe çevrilmiştir. Bu süreç sonrasında Batı'nın beklentilerini karşılamamasıyla birlikte Putin Batı diplomasisinde politikalarını daha ihtiyatlı bir biçimde yeniden düzenlemiştir.

2.2.1. 2000 Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Doktrinleri Kapsamında Rusya Federasyonunun Dış Politika Öncelikleri

Rus dış ve ulusal güvenlik politikaları, bölge bütünlüğünü koruma ilkelerine dayanmaktadır ve yapısı iki önemli belgededir; Ocak 2000'de yayınlanan “Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Doktrini” ve Haziran 2000'de yayınlanan “Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini” (Cameron and Domanski, 2005: 5).

Ulusal Güvenlik Doktrini, Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi'nin hazırladığı ve Rusya'nın güvenlik politikaları hakkında genel bir perspektif sunan bir doktrin görünümündedir. Askeri Doktrin ise Savunma Bakanlığı'nca hazırlanmakla birlikte Rusya'nın askeri konularıyla ilgilidir. Dış Politika Doktrini'yse Dışişleri Bakanlığı'nın hazırladığı ve Rusya'nın diplomatik ve politik menfaat ve ilgilerini ihtiva etmektedir. Bu dökümanların ifade ettiği ulusal çıkarların aşağıdaki şekliye özetlenmesi mümkündür (Haas, 2005: 2);

- “Rusya'nın temel önceliği; (uluslararası) terörizm, doğal ve endüstriyel kaynaklı felaketler ve savaş zamanı meydana gelen askeri operasyonlardan korunmaktır.
- Ekonomik gelişmeleri hızlandırmak ve yaşam standartlarını iyileştirmektir.

- *Rusya Federasyonu'nun egemenliğini, toprak bütünlüğünü korumak ve güçlendirmek, anayasal sistemin temelini güçlendirmektir.*
- *Politik, dini ve etnik ayrılıkçılara yardım ve bağışlara sebep olan durumlar giderilmelidir.*
- *Büyük bir güç olarak Rusya'nın uluslararası arenada pozisyonu güçlendirmektir.*
- *Özellikle BDT'ye üye olan ülkeler ile karşılıklı avantajlı ilişkilerin geliştirilmesidir.*
- *Uluslararası terörizm ile mücadelede, BDT Ortak Güvenlik Anlaşması çerçevesinde; askeri-politik alanlarda işbirliği yapılmasıdır.”*

21. yüzyılla kendini belirgin bir biçimde hissettiren küreselleşme, teknolojiadaki gelişmeler ve bunların siyasal, ekonomik ve sosyal alandaki bariz etkileri, Rusya'nın bu değişim seyirindeki konumunun belirlenmesi ve karşılaşılabileceği tehditler konusunda sergileyeceği tavırların ortaya konulması bağlamında revizyonunu da gerekli kılmıştır. Bu gereklilikler ve beraberinde alınması gereken tedbirler “dış politika doktrini” kapsamında ortaya konulmuştur. Doktrinde, Rusya'yı doğrudan etkileyecek faktörleri ele almakla birlikte terörizmin artışı, ayrılıkçı hareketler, küreselleşmede dışa bağımlılık konuları da yine doktrin kapsamına dahil edilmiştir. Rusya, bu doktrine göre bahsedilen durumlar karşısında dengeli bir dış politika ile batı ve doğu ülkeleri ile işbirliği ve karşılıklılık temelli ilişkiler sergilemelidir. Bunlarla birlikte doktrinde, çok kutuplu dünya düzenini benimseyen yaklaşım sergileneceğinden de bahsetmektedir (Erişen, 2004: 182).

Öte yandan doktrinde Rusya'nın ulusal güvenliğini tehdit edebilecek faktörler kitle imha silahlarının ve onları gönderme araçları olarak kullanılan balistik füzelerin yayılması sorunu, Rusya'nın uluslararası arenada politik, ekonomik ve askeri etkisinin zayıflaması, Uluslararası barış ve istikrarı korumakla görevli kuruluşlardan BM'nin ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) etkinliğinin zayıflaması, BDT içinde ilişkilerin zayıflaması, NATO'nun Rusya sınırlarındaki bölgelere doğru genişlemesi ile müttefik ilişkileri sonucu bu bölgelere yabancı askeri üslerin kurulması ve yeni üyelerin topraklarına konvansiyonel silahların yerleştirilmesi, BDT ülkelerinin sınırlarının hemen ötesinde çatışmaların ivme kazanması ve Rusya'dan toprak talebinde bulunulması şeklinde özetlenmektedir (Kıbaroğlu, 2001: 100);

Doktrinlerde, bu nedenlere bağlı olarak ekonomik araçların ve çıkarların dış politikanın temel öncelikleri olması gerekliliği açıklıkla ifade edilmiştir. z itibariyle bu doktrinler, Rus dış politikasının sergilediği önemli bir değişimolarak değerlendirilebileceği gibi Rus dış politikasında Aralık 1999'a kadar etkin karar mekanizması olan askeri vrelerin egemenliğinin azaldığına işaret de sayılabilecektir. Bunun yanı sıra dış politikada etkinlik mücadelesi veren Rus enerji sektörünün bu doktrinlerle önemli bir üstünlük elde ettiği de görülmektedir (Cafersoy, 2006).

Ayrıca ulusal güvenlik doktrininde Rusya'nın uluslararası topluluk içindeki yeri değerlendirilirken uluslararası ilişkiler de kendini gösteren iki temel gelişmeye de dikkat çekilmektedir. Birincisi, uluslararası ilişkilerde tayin edici unsur olarak askeri gücün öneminin azaltıldığı çok kutuplu yani polipol bir dünya düzeninin meydana getirilmesi, ikincisi de ABD liderliğindeki gelişmiş ülkelerin hakim üstünlük kurmuş oldukları tek kutuplu bir dünyanın oluşumu öngörülmüştür (Kibaroglu, 2001: 100). Ancak uluslararası sistemin hangi yönde gelişeceği kesinleşmediğinden doktrinde askeri kuvvetlerin temel rolünün devam ettiği vurgulanarak, gelişmiş ülkelerin ulusal güvenliklerini garanti altına almalarına karşın Rusya'nın zayıflatılmasının kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.

Dış Politika Doktrini'nde ise Rusya'nın stratejik ortaklıkları ve BDT komşularla kurduğu ilişkilerin iki ve çok taraflı esasları doktrine göre en st öncelik olarak belirlenmiştir. Doktrinde, BDT ile kurulan ortaklık ulusal güvenlik açısından bir garanti olarak değerlendirilmiştir. BDT alanında (ortak güvenlik anlaşmaları, gümrük birliği, Belarus ve Rusya Birliği vb. konuları kapsamaktadır) uzman olan kuruluşların öneminde işaret edilmekte, BDT lkelerinde mevcut anlaşmazlıkların zm ve güvenliğe ilişkin olarak özellikle de uluslararası terör ve küreselleşme karşıtı savaşta güçlendirici, politik ve askeri ortaklıkların öneminde vurgu yapılmıştır. Bunlarla birlikte dünya siyasetinde ekonomi, politik ve askeri alanlarda herhangi bir ülkeye bağlanmamaya kararlı olup kendi başına gücü olan bir aktör olarak yerini korumak niyetindedir (Cameron and Domanski, 2005:5).

Bunlar bağılı olarak Rus dış politikasının oluşumunda altı önceliğe yer verilmiştir (Erişen, 2004: 182);

- “Rusya Federasyonu’ndaki iç ekonomik ve siyasal durumun gittikçe dengesiz ve karışık bir hal alması (özellikle Saka, Tuva, Kafkasya’daki-Çeçenistan, Osetya, Inguşetya- çatışmalar ve Tataristan’daki gelişmeler),
- Baltık ülkeleri, Ukrayna, Kazakistan ve Kafkasya ülkeleriyle ekonomik, askeri, siyasal ve etnik konularda artan anlaşmazlıklar,
- Rusya dışında yaşayan Rusların sorunlarının çözümlenmesi ve onların hukuki statülerinin güvence altına alınması gerekliliği,
- BDT ve Doğu Avrupa ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerin gittikçe zayıflaması,
- Eski Sovyetler Birliği’nin güney bölgelerinden gelebilecek olan askeri tehditlerin süregelmesi (bunlar Afganistan da olduğu gibi Rusya Federasyonu’nu fazlasıyla zor duruma sokabilir),
- Varşova Paktı ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra yeni uluslararası düzen içerisinde Rusya eksenli bir bağlaşıklık sisteminin geniş anlamda kurulmasının çok zor olması.”

Netice itibariyle Mart 2000 seçimlerinden bu yana Rusya Başkanı Putin ve kabinesi, önceki dönemlere oranla dış politikada çok daha aktif ve başarılı bir pozisyon almışlardır. Her ne kar Rusya G-8 toplantılarına başkan düzeyinde katılım sergilese de, İtalya, Almanya ve İngiltere gibi Batı ülkelere ziyaretler düzenlese de AB ve NATO’unun genişlemesine karşı olan tavrını her fırsatta dile getirmiştir. Bunun yanı sıra, Başkan Putin SSCB’nin eski müttefiklerinden olan Küba ve Kuzey Kore gibi ülkelere de ziyaretler düzenleyerek ilişkilerin yenilenmesi yönünde girişimlerde bulunmuştur. Öte yandan İran ile ilişkilerini daha da ileri seviyelere götürerek askeri ve ekonomik anlamda Ortadoğu’da önemli aktörlerden birini müttefik edinmiştir (Peterson, 2001: 17).

2.2.2. 2000 Rusya Federasyonu Askeri Doktrini

Bir taraftan siyasi ve ekonomik alanlarda güç kazanan Almanya’nın AB politikalarına da etki eden doğuya genişleme politikası, öte taraftan transatlantik bağının ABD açısından hayatiyet sergilemesi ve bu çerçevede Almanya’nın siyasi ve ekonomik gücünün gerisinde kalan askeri etki alanından kaynaklı olan güvenlik zaafalarının giderilmesi maksadıyla NATO’nun doğuya genişleme politikası

Amerikan dış politikasının en önemli önceliklerinin birisi halini almıştır. Keza Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan Nisan 1999'da NATO'ya katılmışlardır.

Bunun yanı sıra Kosova'da yaşanan olaylarla bir savunma örgütü olan NATO'nun saldırıya maruz kalmamasına rağmen operasyonel görev alanı tanımıyla bağdaşmayan bir bölgede askeri güce başvurusu Rusya Federasyonu ile Batı arasındaki güvenlik ilişkisini zedelemiştir. Yaşanan gelişmeler karşısında Rus askeri ve siyasetçi kadroları ülkenin ihtiyaç duyduğu gereksinimleri karşılamak üzere askeri doktrin belirlemek durumunda kalmışlardır (Kıbaroğlu, 2001: 98).

Rusya'nın güvenlik politikası dikkate alındığında askeri anlamda güvenliğin tesisi, askeri gücün kullanım metotları ve ülke dışında konuşlandırılması konularının oldukça önem arzeden konular olduğu görülebilmektedir. Bu hususlar, yalnızca Ulusal Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrin'de dile getirilen girdileri sağlamaktadır. Bu girdiler, gelen itibarıyla aşağıdaki şekliyle özetlenebilmektedir (Haas, 2005: 5):

- Bütün siyasi ve diplomatik yolların tükenmesi halinde nükleer güç de dahil olmak üzere elde olan bütün tesisler ve güç imkan dairesinde amaç doğrultusunda kullanılabilir.
- Rusya Federasyonu, nükleer silah kullanımı yoluyla elde edilecek caydırıcılığı onaylamaya mecburdur.
- Barışın korunmasına ilişkin operasyonlarda olduğu gibi askerler ve birlikler, uluslararası, bölgesel ve yerel çatışmalara müdahale edebilecektir.
- Rusya'nın ulusal güvenlik dairesindeki çıkarları doğrultusunda dünyada stratejik öneme sahip herhangi bir bölgede Rus askeri varlığını gerekli kılabilir.

21 Nisan 2000'de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin 706 no'lu Başkanlık Emri'ni imzalayarak Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenlik belgesi ve askeri doktrininin son halini onaylamıştır. Ulusal Güvenlik Konsepti çerçevesinde ortaya konulan yeni Rus askeri doktrini, Soğuk Savaş döneminin aksine, nükleer bir savaş da içeren büyük ve kapsamlı bir savaş tehdidinin azalmakta olduğunu öngörmektedir. Buna karşılık ise bölgesel çatışmaların ve silahlanma yarışının hızlanacağını ortaya

koymaktadır. Ayrıca askeri doktrin, kitle imha silahları ve balistik füzelerin hızla bazı bölgelerde yayılmasının yanı sıra bilgi teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler ve iletişim araçlarının kabiliyetleri nedeniyle “bilgi savaşları”nı da ciddi bir tehdit olarak değerlendirmiştir (Kibaroglu, 2001: 100). Doktrinde yer alan bir diğer ilginç husus ise “tek tek devletlerin ve devletler arası ittifakların özellikle BM ve AGİT) gibi mevcut uluslararası güvenliği sağlama mekanizmalarının rollerini en aza indirme gayretleri”nin de uluslararası alanda başlıca bir tehdit olarak görülmesidir (Oğuz, 2001: 115).

Ulusal Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrin, saldırganlığın engellenmesinde nükleer silah kullanım iznini vermektedir (Safranchuk, 2000). Beraberinde, Askeri Doktrin, nükleer silah kullanımıyla ilgili daha net hatlar çizmiş; ulusal güvenliğin tehlikede olması olarak yorumlanabilecek kritik saldırılarda nükleer silahların bu saldırıyı püskürtmek amaçlı kullanılması meşru sayılmaktadır. Dış Politika Doktrini ise bunun tersi doğrultuda askeri gücün rollerinin eksilmesini savunmakta ve konvansiyonel silahlarla beraber kitle imha silahlarının da azaltılmasının gerekliliğini, beraberinde hızlı silahlanmalar karşısında alınacak önlemlerin büyük öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Netice itibarıyla Dış Politika Doktrini, nükleer silah kullanılması noktasında sınırlayıcı yaklaşımıyla dikkat çekicidir (Haas, 2005: 56).

2.2.2.1. 2003 Savunma Raporu ve 2004’te Putin’in “Yeni Bir Nükleer Silah” Geliştirme Açıklaması

Rusya Federasyonu’nun 2003 yılı Savunma Raporu, 1970-2003döneminde yaşanan çatışmaların analizi doğrultusunda şekillenmiş, raporda aşağıdaki detaylar ön plana çıkarılmıştır (Haas, 2005: 6):

- *“Bütün çatışmaların neredeyse tamamı asimetrik bir yapıya sahiptir. Bir ülkenin tamamen tahrip edilmesi gibi amaçlara yönelik olduklarından kötü bir biçimde gerçekleştirilirler.*
- *Çatışmaların sonuçları neredeyse başlangıcında belirlenebilmektedir. Bunu görebilen grup avantajlı duruma geçebilmektedir.*
- *Sadece askeri güçler değil aynı zamanda politik ve askeri komuta-kontrol sistemleri, (ekonomik) altyapı ve nüfus, öncelikli hedefler haline gelmişlerdir.*

- *Bilgi ve elektronik harp, günümüzde çatışmalarda çok büyük bir etkiye sahiptir.*
- *Havadan yapılan hareketler, mobil ve özel hava kuvvetlerinin kullanımı artmıştır.*
- *Birleştirilmiş komuta-kontrol, müşterek harp ve kara-hava kuvvetlerinin işbirliği zaruri hale gelmiştir.*
- *1999’da eski Yugoslavya’da, 2002’de Afganistan’da ve 2003’te Irak’taki çatışmalarda olduğu gibi, modern savaşlarda, üstünlük elde edildikten sonra, en büyük rolü vuruş olasılığı yüksek olan güdümlü savaş gereçleri ile desteklenen hava gücü üstlenmektedir.*
- *Çatışmaların ilk safhalarından sonra konvansiyonel silahların önemi hala devam etse de, toplu olarak kullanılan tankların ve piyadelerin yerini uzun menzilli silah sistemleri almıştır.*
- *Modern savaşlarda hava gücünün hakim kılınması için, iyi donanımlı ve elektronik harp karşısında etkin olarak kullanılacak uçaksavar sistemlerinin elde bulundurulması gereklidir.”*

Öte yandan NATO ve Batı ile olan ilişkiler, raporda iki ayrı fikrin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Raporda, NATO’ya yeni üye olan ülke topraklarında NATO güçlerinin bulundurulmasından duyulan endişe hem de NATO-Rus ilişkilerinde yaşanabilecek gelişim ve derinliğe vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte NATO ve ABD’nin liderlik ettiği koalisyonlar ile gelecek dönemlerde geniş çaplı ve nükleer çatışmaların yaşanamayacağına dikkat çekilmektedir. İstikrarın tesis edilmesi amaçlı olarak Rusya, ABD ve diğer sanayi ülkeleri ile işbirliğine yöneleceğine de vurgu yapılmaktadır. Bunlara rağmen NATO’nun saldırganlığının devam etmesi durumunda askeri planlar dairesinde nükleer stratejinin kullanılacağı opsiyonu da yer almaktadır (Haas, 2005: 6-7).

Öte yandan Putin 17 Kasım 2004 tarihinde, Rusya’nın geliştirdiği nükleer silahlarla ilgili açıklamada bulunmuş; geliştirilen nükleer silahın ABD, Fransa, İngiltere ve Çin’de bulunmamasının yanı sıra gelecek yıllarda da bu ülkelerin bahsedilen teknolojiye ulaşamayacaklarını dile getirmiştir. Putin’in yaptığı bu açıklama ile iç politikada Rusya’nın eski güçlü günlerine kavuştuğuna ilişkin izlenimler oluşturma çabasının varlığı görülmektedir. Bu açıklama, Karaçay Çerkez Cumhuriyeti’nde darbe denemesi olduğu dönemde, Tataristan’ın yeni bir alfabe için gitgide yükselen sesle talepte bulunduğu ve Çeçenistan sorununun devam ettiği bir dönemde yapılmıştır. Bu sebeple açıklama, mevcut olayların bir ayrılıkçılığa kayması ihtimali önünde Rusya’nın “bir bölgesel güç olarak” var olmakta kararlı

olduğu mesajı Şeklinde yorumlara maruz kalmıştır. Dışarda ise bu mesaj ABD'yi hedef almaktadır. Nitekim ABD'de neo-conların desteklediği Bush yonetimi ikinci kez ve daha fazla neo-con unsurlarla iktidara gelmiş ve ABD bu d6nemde çok uzun menzilli balistik fuzeler geliştirdiğini açıklamıştır (Yapıcı, 2004: 18).

2.2.3. Putin'in Ter6rle M¼cadele Politikasının G6r¼nmeyen Hedefi: BDT ¼lkeleri ile İlişkileri İyileştirme

11 Eyl¼l 2001 tarihinde D¼nya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan ter6r saldırılarının akabinde ABD Başkanı Bush'u ilk arayan ve Amerikan halkına dayanışma desteği veren ilk başkanlardan birisi Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin olmuştur (Colton and McFaul, 2001: 46-47). Bu s¼rete Putin, Amerika'nın ter6rle m¼cadelesinde vereceği desteği 24 Eyl¼l 2001 tarihli 5 maddelik planıyla ilan etmiş ve somut bir g6r¼n¼m sergilemiştir. Bush, Afganistan'da Taliban'a karşı m¼dahale s6ylemlerindeyken Putin, Afganistan konusunda insani yardım, istihbarat ve Rus hava sahasının açılması konularının yanı sıra arama kurtarma faaliyetlerine katılmada da destek vermekle birlikte Orta Asya'daki m¼ttefikleriyle de g6r¼řerek Amerikan uçakları için benzer hava sahaları sağlamaya s6z vermiştir. Bunun 6tesinde, şaşırtıcı bir biçimde Kırgızistan ve 6zbekistan'daki ABD askeri yerleşimlerine itiraz g6stermemiştir (McFaul, 2004: 3).

Rusya, ter6rle m¼cadele konusunda ABD'ye sağladığı bu stratejik destekle kazanımlar edinmeye çabalamıştır. Bu noktada, o d6nemde devam eden Çeçenistan m¼dahalesinde sivillere karşı sergilediği insan hakları ihlalleri ve baskıcı politikalar ABD'nin eleştirilerinde yer almamıştır. İkincisi ise ABD enerji firmalarının Rusya'ya yatırımlarının artmasını talep etmiş ve ¼¼nc¼ olarak da NATO'nun genişlemesi m¼dahalelerinde daha fazla s6z sahibi olmayı ¼mit etmiştir.ve ter6rle m¼cadele stratejisinden kazanımlar çıkarmaya çalışmıştır. Son olarak da, Çin'in Orta Asya'daki hareketlenmesinin ABD tarafından baskılanabileceği beklentisini ortaya koymuştur (Erhan, 2005: 37).

¼stelik Putin, bu d6nemde ABD ve Rusya tarafından ter6rizmeye karşı birleştirilmiş bir cephenin sadece Rusya'nın acil stratejik çıkarlarına hizmet

etmeyeceğini -Taliban Rusya'nın da düşmanı idi- aynı zamanda ABD ve Rusya arasında uzun dönemli ve daha derin bir birlik kurulabileceği düşüncesindeydi. Bu dönemde Colin Power, Rusya'yı "anti-terörist" koalisyonun kilit üyesi olarak tanımlamış, 2002 yılında Calgary'deki G8 toplantısında da Bush, Putin'i "terörlere savaş zamanı gelince aksiyon adamı" olarak addetmiştir. Temel bir jeostratejik kayma sonlanıyor gibi görünmüştür (McFaul, 2004: 4).

ABD-Rusya yakınlaşmasının belirgin gerekçeleri bulunmaktadır. Öncelikli olarak bu yakınlaşmanın prestij amacı içerdiği açıktır (Bogaturov, 2002). Ancak bu yakınlaşma ile Putin yönetiminin bir kısım kazanımlarından bahsetmek mümkündür. Bu yakınlaşma neticesinde Rusya Batı toplumuna biraz daha yakın bir konuma ulaşmış ve prestiji artmıştır. Öte yandan Kuzey Kafkasya ve Çeçenlerle mücadele konularında daha serbest hareket imkânı edinmiş; Çeçenistan'da insan hakları ihlali konusu Washington literatüründen bu yakınlaşma sonrasında tamamen çıkarılmıştır (Köni ve Oğan, 2002: 9).

Rus askeri yönetimi Bush yönetiminin 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi'yle ilan ettiği önleyici saldırı (pre-emptive strike) hakkının Moskova tarafından BDT bölgesinde baş gösterecek tehditlere karşı kullanılabileceğini beyan etmiştir. Ekim 2003'te Sergei Ivanov, Rusya'ya kendisini tehdit altında hissetmesi halinde dünyanın herhangi bir yerinde önceden müdahale etme hakkı veren ve Rusya'nın BDT ülkelerinde, özellikle istikrarsız olanlarda, askeri eylemde bulunabileceğini belirten askeri bir doktrinin revize edilmiş bir taslağını duyurmuştur. Ivanov, olası müdahale sebepleri arasında bu ülkelerde "etnik ya da politik çatışma" veya Rusya'nın ekonomik refahına yönelik tehditleri göstermiştir.

Bu "Ivanov doktrini" Rus Derzhavniki'sine yani Rusya'nın süper güç iddialarını destekleyenlere yönelik bir duruş olabilir ve hala etkin olan askeri kapasitesine dayanmaktadır. Yine de Rus Başkanlık İdaresi ve Dışişleri Bakanlığı desteğiyle Savunma Bakanlığınca hazırlanan bu taslak güvenlik politikasında rahatsızlık veren bir sinyal niteliğinde olup Moskova'daki tüm siyasi çevreler tarafından kabul gören BDT bölgesinde daha etkin bir politika güdülmesi için temel arayışı niteliğindedir (Allison, 2004: 280).

Bu politikaların yansıması, Rusya'nın Amerika'da baş gösteren "liberal imparatorluğun uygulanabilirliği" tartışmasından yararlanma gayreti örneğinde de görülebilmektedir. Energy United Systems Şirketi Başkanı ve Rus siyasetinin nüfuzlu isimlerinden Anatoly Chubais "liberal emperyalizmin Rusya'nın ideolojisi, liberal bir imparatorluk kurmanın da misyonu olması gerektiğini" öne sürerek ülkede bir tartışma başlatmıştır. Chubais'e göre eğer Rusya toprak bütünlüğünü ve kaynaklarını korumak, Amerika, Avrupa ve Japonya'nın yanında doğal yerini almak istiyorsa, piyasa ekonomisi uygulamaları ile BDT ülkelerinde ekonomik ve politik yayılımda bulunmalıdır. Bu tez Moskova'nın Sovyet sonrası Avrasya'da yeniden nüfuz sahibi olmasını savunan "Yeni-Avrasyacılar" tarafından da benimsenmiştir. Chubais'in aksine bazı yeni-Avrasyacıların Orta Asya gibi bölgelerde Rus ve Amerikan "emperyal" politikalarının çatışma potansiyeline dikkat çektiği düşünülürse bunun batılı ülkelerle pek de ortaklık anlamı taşımadığı açıktır (Allison, 2004: 280).

Yaşanan bu gelişmelere bağlı olarak Rusya'daki bir kısım politik gözlemci, ABD-Rusya arasındaki terörle mücadele temelli bu işbirliğinin iki ülkenin stratejik ortaklık kurmaları açısından yetersiz kalacağını savunmuşlardır. Bununla birlikte uluslararası terörle mücadele ortak bir çıkara işaret etse de yöntem ve yaklaşımların farklı olacağını dile getirmekle birlikte ABD'nin süreçte Orta Asya'ya yerleşmesini de endişe ile karşılamaktadırlar (Torbakov, 2001).

2.2.4. Putin'in Trans-Atlantik Batı Kamplaşmasını Bölme Stratejisi

11 Eylül olaylarının ardından Putin, Rusya'nın uluslararası konumunu güçlendirmek ve bunu başarabilmek için de askeri güç kullanmak eğilimi sergilemiştir. Bunun için de pragmatist bir dış politika yaklaşımına baş vurmuştur. (Erişen, 2004: 190). Putin, günümüzde global seviyede bir baskı için, önceki durumlardan çok fazla ekonomik gücün gerekliliğini fark edebilmiş; bu doğrultuda batıya yabancı kalmanın yerine işbirliğinin gerekliliğini savunan bir tavır sergilemiştir. AB ile kurulacak olan işbirliğinin Rusya'nın amaçlarına hizmet edeceğini düşünmüş ve AB ile işbirliğine gidilmesi haline Rusya'nın uluslararası ekonomik ve siyasi konumunun daha iyi olacağını hesaplamıştır. Bunun yanı sıra

Rusya'nın AB ile kuracağı güçlü bağlar zayıflamakta olan AB-ABD arası bağları iyice zayıflatabilecek ve Avrupa'da ki stratejik konumu ABD'nin önüne geçecektir. Bu çabalar, ABD çıkarlarına tamamen ters sonuçlara gebe olmakla birlikte Transatlantik kamplaşmasını da zayıflatmış hatta kırarak dağıtmış olacaktır. Böylelikle uluslararası zeminde kendisine çok önemli bir yer edinerek süreçten karlı çıkmayı hedeflemiştir (Haas, 2005: 8).

Batılı bazı stratejisyenler Putin hakkında geçmişte "Rus milliyetçiliği", "devletin gücü", "din" motifleri altındaki tanımlamalarından yola çıkarak daha saldırgan bir politika izleyebileceği şeklinde senaryolar üretmişlerdir. Hatta Putin'in "asla ikinci sınıf bir güç olmayacağız" şeklindeki açıklamasını ABD'ye karşı Rus-Çin-Hindistan ittifakı oluşturulabileceği şeklinde izleminler oluşturduğu yorumunda bulunmuşlardır (Caşın, 2002: 317).

Dolayısıyla Putin; Mart 2003'te batı kamplaşması ve Transatlantik'i ayrıştırma politikasını farketmiştir. Öte yandan ABD'nin Orta Asya'da yayılmasının önüne geçemeyeceğini anlayan Putin, Afganistan sonrasında Irak'da destek vermeyerek konuyla ilgili rahatsızlığını ifade etmeye çalışmıştır (Erhan, 2005: 37). Fransa ve Almanya, Irak'a karşı BM Güvenlik Konseyi'nden askeri müdahale taleplerini dile getirdiklerinde İngiltere ve ABD bu hususa karşı direnmiş ve talebin kabul edilmemesini sağlamışlardır. Bu süreçte Putin, güç kullanımını reddeden grubu desteklemekle birlikte bu konuda veto hakkını kullanabileceğini de dile getirmiştir. Irak'a Özgürlük Operasyonu'nun başlamasıyla birlikte kuvvet kullanımına karşı büyük bir direniş sergilemiştir (Haas, 2005: 8). Rusya bu tavrı ile "*Büyük müdahaleler için BM'nin onayı gereklidir veya Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'ndeki konumu onu kilit güç haline getirecektir*" mesajını vermeye çabalamıştır. Bunun yanı sıra üzerinde bulunan bu rol Rusya'ya çok net olmayan bir etkiye sahip olmayı sağlamakla birlikte Avrupa demokrasisinde istenmeyen müttefik olma konumuna itme tehlikesi de bulunmaktadır. Nitekim BM'de karar alma süreci tamamlandığında Almanya-Fransa-Rusya ekseninin oluşmayacağı kesindir. İngiltere, Almanya, Fransa ortaklığına dahil olma manevrası yapan Rusya, bu stratejik güç

merkezine dahil olamama, dışında kalma tehlikesiyle karşı karşıya bırakılmıştır (Strategic Survey, 2004: 122).

Ancak herşeye rağmen o dönem için Putin'in bu yaklaşımı rasyonellik arz etmekle birlikte Irak ile yaptığı ticaret ve altyapı anlaşmalarının da Orta Doğu ile ticaretinde %60'lık bir payı oluşturması da yine davranışları için haklı gerekçelerden biriydi (Haas, 2005: 8). Öte yandan Yeltsin'den Irakla ilgili olarak Saddam Hüseyin rejiminin Rusya'ya olan sekiz milyar dolarlık borcunu tahsil edilmesi, başta Gazprom olmak üzere Irak'taki önemli Rus ticari çıkarlarının takip edilmesi ve BM'nin "Gıda Karşılığı Petrol" (Oil for Food) programı çerçevesinde Moskova'nın Irak tarafından verilen ihaleler ve kontratlar yoluyla milyonlarca dolar kazanmaya devam edeceğinin güvencesinin verilmesi ve Rus şirketlerinin Irak'ta işe başlayabilmesi için yaptırımların kısmen veya tamamen kaldırılmasının sağlanması şeklinde üç hedefi devralmıştır (Freedman, 2004: 63);

Üstelik Putin'in ülke içinde gerçekleştirdiği reformlar da Batı ile daha yakın bir işbirliğini gerektirmektedir. Genişlemeden sonra AB, Rus ticaret hacminin % 50'sini oluşturmaktadır. Ayrıca Rusya, Uzak Doğu (Sakhalin) ve Sibirya'dan, dünyanın en dinamik enerji pazarları arasında olan Japonya, Çin ve Güney Kore'ye petrol ve doğalgaz ihraç etmeyi planlamaktadır ve ABD'ye 2002'de başlayan petrol ihracatını da arttırmak istemektedir. Rusya özellikle yüksek-teknoloji sektöründe yabancı yatırımlar gibi, DTÖ üyeliği hedefi için ABD ve Avrupa'nın desteğine ihtiyaç duymaktadır. Rusya'nın ekonomik öncelikleri dış politikasının hayati önemi haiz bir şekilde temelini oluşturan ağır dozda dış ticaret ve yabancı yatırım gerektirmektedir (Strategic Survey, 2004: 122).

Dolayısıyla Fransa, İspanya ve Almanya'nın Irak Operasyonu'nda Rusya ile benzer biçimde karşı çıkan bir tavır sergilemeleri "Atlantik İttifakı"nın eski güçlü yapısının zedelendiğini ve iki önemli AB üyesi ile Rusya'nın ilişkilerini önemli boyutlarda geliştirdiğinin gösteregesi olmuştur. Yaşanan bu yakınlaşmalar, ABD'nin mevcut kamplaşmayı bölebilmek adına AB üyeleri ile ilişkilerini yeniden düzeltmeye yönelmesine neden olmuştur. Bush yönetimi bu çabaya bağlı olarak özü itibarıyla AB ile ABD arasında Ortadoğu konusunda görüş ayrılığının bulunmadığını dile

getirmiştir. Bununla birlikte de ortak sorunlar olarak İran'ın nükleer programının tehdit olarak görülmesi, Irak'ta istikrarın sağlanması, Filistin sorunu gibi hususlar öne sürülmüştür. Buna rağmen AB ve ABD sorunların hangi yöntemle çözüleceği konusunda önemli bir ayrılık yaşamaktadırlar (Aklar, 2005: 60).

Bu ayırıda ABD yönetimi güç kullanmaktan yana olup AB ise diplomatik yöntemlerden yana tavır sergilemiştir. ABD, askeri müdahale noktasında AB'den yardım istemiş olsa da yalnızca NATO'nun tam desteği ve Irak ordu mensuplarının desteğini alabilmiştir. NATO'dan Irak'la ilgili olarak yapılan isteklere tüm üyelerden tam destek alınması da olumlu bir gelişme olarak nitelenmiştir. Ayrıca müttefikler arasındaki stratejik ve politik istişare ve koordinasyonun forumu olarak NATO'nun rolünü güçlendirmeye ilişkin deklarasyonu da 26 devlet ve hükümet başkanı yani Schröder ve Chirac da imzalamıştır (Ateş, 2005).

ABD ile AB arasında diplomatik ve siyasi diyaloga ilişkin bir mekanizmanın oluşturulması için yapılan girişimler AB üyelerince ihtiyatlı bir biçimde karşılanmıştır (Aklar, 2005: 61). AB Konseyi'nde 2005 yılında Bush'un yaptığı bir konuşmada, Kuzey Amerika ve Avrupa ittifakı arasında herhangi bir geçici görüş ayrılığı bulunmadığı dile getirilmiş ve hiçbir surette herhangi bir gücün bu ittifakı ayıramayacağı vurgulanmıştır (Lipsius, 2005).

Başkan Bush'un 2005 Avrupa gezisi Putin'in bölme çabasında olduğu "Transatlantik İttifakı"nı yeniden şekillendirme çabası içermektedir. Buna rağmen ziyaretin odağında olan tartışmalı konularda (İran, Irak, NATO, Ortadoğu, Kyoto Protokolü, Çin vb.) esasa ilişkin olarak taraflar arasında bir çözüm yolu bulunamadığı görülmüştür. Terörle mücadele konusunda taktik hatalar yapan ABD, Batı'nın bölünmesini ivmelendirdiği gibi ABD'nin elindeki batı değerleri kozunun da Avrupalı ülkeler eline geçmesine neden olmuştur. Diğer taraftan ABD'nin uluslararası imajının zedelendiği de açıkça görülmektedir (Ateş, 2005). Putin yönetimi Transatlantik İttifak'ın içerisinde olduğu ihtilafli durumlardan yararlanmak adına 11 Eylül sonrasında ABD'nin tek taraflı eylemlerine karşılık Almanya ve Fransa gibi AB üyesi olan ve ABD hegemonyasına karşı duran ülkelerle yakınlaşma çabasına girmiştir (Özer, 2008:175). Sayılan bu üç ülke arasındaki ilişkilerin mahiyeti, mevcut

konjonktürün getirisi olan dönemlik bir işbirliği niteliğindedir. Bununla birlikte, Irak işgaliyle başlamış olan sürecin getirdiği gelişmeler de Transatlantik İttifak açısından kalıcı hasarlara yol açmıştır (Maç, 2004: 2007-208). Öte yandan dönemin 27 AB ülkesinin herbirinin Rusya ile ayrı ayrı nitelikteki ilişkileri söz konusudur (Leonard ve Popescu, 2008).

Yaşanan bu gelişmeler neticesinde gereklilik halini alan ABD ile Almanya yakınlaşmasının Rusya- Almanya ilişkilerine olası etkisine bakılacak olursa, Avrupa'nın enerji konusundaki sıkıntılarını sezen ve Rusya ile enerji tedariki konusunda, birçok AB ülkesini tedirgin edecek şekilde anlaşmalar yapan ve hatta kendisini Şansölyelikten ayrıldıktan sonra Rus Gazprom'a yönetim kurulu üyesi atanan Gerhard Schröder'in Avrupa için ortaya koyduğu "yakın zamanda enerji darboğazı" tespiti dikkate değerdir (Külebi, 2006). Buna bağlı olarak bölgede enerji devi konumuna ulaşmaya çalışan Rusya'nın bu süreçteki gerekliliği de açık kendini göstermektedir. Bu perspektifte oluşan Rusya enerji politikaları, dış politikanın şekillenmesinde silah ve teknoloji konularında da belirgin bir yapı oluşmasını sağlamıştır (Purtaş, 2005: 42)

ABD ile ilişkileri gerginleşen Putin Rusya'sını enerji bağlamında Çin'e kaptırmama çabasında olan Almanya'nın, bu ülke ile bir yakınlaşma içinde olduğunu söylemek mümkün ise de bu yakınlaşma yollarının engebeli olduğu görülmektedir (Külebi, 2006). Ancak, 2014 yılında Kırım'ın Ukrayna'dan koparılmasına keskin bir tepki gösteren Çin ile ilişkileri bozulan Rusya'nın enerji kuzu da zayıflamış ve Çin ekonomisiyle olan bağı da nispeten gerilemiştir (Necefoğlu, 2017:8).

Sonuç olarak Rusya, hem enerji kartını kullanarak hem de Almanya ve Fransa'nın birlik içindeki farklı duruşundan yararlanarak "Trans-Atlantik İttifakı" bölme stratejisi uygulamış ve Irak Operasyonunun gerekliliği hususundaki tartışmalarda da bu politikasını uygulayarak başarılı olmuştur.

2.3. Vladimir Putin Döneminde Rusya'nın Yakın Çevre Politikası

Avrasya derinliğinde kara gücünün temsilcisi olan Rusya'ya göre Orta Asya (Srednyaya Aziya); Fas'tan Basra Körfezi'ne kadar uzanan Yakın Doğu (Blizhniy

Vostok) ile Pasifik Okyanusu kıyılarına bakan Uzak Doğu (Dal'niy Vostok) arasında kalan Ortadoğu'nun bir parçasıdır. İlk defa 1829'da Alexander von Humbolt tarafından kullanılan ve Alman ve Fransız literatüründe yaygınlaşıp, Rusça'ya Tsentral'nya Aziya şeklinde geçen Merkezi Asya tanımı denize irtibatı olmayan bütün Asya topraklarını ifade etmede kullanılmaktadır ve jeopolitik anlamda bu Rusya'nın Avrasya mihrakidir. İç Asya ise Türkistan ve Moğolistan'ı kapsayacak şekilde 40. ve 50. paraleller arası için kullanılmıştır (Davutoğlu, 2001: 458). Avrasya kara küresinin denizlerden en uzak merkezi eksenini olan Orta Asya, Rusya tarafından doğal yayılma alanı olarak görülmüştür.

Böylelikle Rusya, XV. yüzyıldan itibaren dünya ticaret yollarını ele geçirerek Avrasya'da hakimiyet kurmuştur. Ancak Rusya'nın bu gücü Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile noktalanmış, günümüzde iki önemli kapı olan "Sibirya Bölgesi" ile "Hazar Havzası" güç boşluğu ile karşı karşıya kalmıştır. "Heartland" (Kalpgah) bölgesinde egemenliğini kaybeden Rusya, Putin ile toparlanma sürecine girmiş ve Avrasya'daki Müslüman toplumlarına karşı "Hıristiyan İmparator" sıfatı ile sertleşmeye ve bölgede aktif olmaya ilişkin politikalar izlemeye başlamıştır. Ancak Rusya bugün Avrasya'nın tek hakimi olabilmekten uzaktır zira bölgede Çin, Hindistan, Pakistan, İran ve Türkiye önemli oyuncular olarak yer almaktadır (Caşın, 2006: 545). Rusya bu noktada bölge ülkelerine ilişkin ihtiyatlı politikalar takip etmekte ve bu önemli oyuncuları karşısına almadan ilerlemeye çalışmaktadır.

"Yakın çevre" politikası da bu bağlamda ülkelerin dış politikalarını ve dış politika seçeneklerini "jeopolitik kod"a göre belirlediğini belirten John Gaddis'in tanımına uymaktadır. Gerçekten de yakın çevre politikası Rus dış politikasında ulusal güvenlik, tehdit algılamaları ve ulusal çıkar alanlarının "jeo-politik kod" çerçevesinde ayrılaştırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu paralelde coğrafi olarak "yakın çevre" kavramı ile Rusya bölgenin ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda ifade ettiği stratejik önemini ve önceliğini diğer ülkelere farklılaştırmaktadır. Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin bağımsızlığını kabul etmekle birlikte bu ülkeleri "yakın çevre" olarak nitelendirmek, onlara yarı-bağımsız statü verildiği imajını yaratmaktadır. Bu kavram, Rusya'nın bölgeyi "kendi"nden gördüğünün bir ifadesidir. Dışişleri

Bakanı Ivanov'a göre de "yakın çevre" gerçekten de yakındır ve bu yakınlık salt coğrafi değildir. Dolayısıyla "dış politika ve askeri doktrin" olarak siyasi ve askeri çerçevesi çizilen "yakın çevre" politikası, 1993 yılından itibaren ülkenin güvenlik ve dış politikasının belirlenmesinde merkezi bir unsur haline gelmiştir (Dağı, 2002: 187).

Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte Rusya yakın çevresine karşı daha hassas ve dikkatli davranmaya başlamıştır. Rusya bu devletleri birer egemen devlet olarak kabul etmiş fakat karşılıklı ilişkileri "Moskova'nın kontrolünde eşit ilişkiler" çerçevesinde sürdürmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Putin'in yakın çevresine ilişkin dış politikası ikili ilişkiler çerçevesinde SSCB döneminden kalma askeri, kültürel, ekonomik ve siyasi araçlarını güncelleştirmek ve ileride kullanılabilecek durumlar için yeni araçlar kazanmak, bölgede bulunan BDT, Ortak Ekonomik Alan, Kollektif Güvenlik Anlaşması ve Orta Asya Ekonomik Birliği gibi örgütleri işlevsel hale getirmek ve bu amaçla sürekli toplantılar düzenlemek, SSCB ve Yeltsin döneminden kalma kötü imajı ortadan kaldırmak veyakın çevrede yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde Rusya'nın bölgede çıkarlarını koruyan adayları desteklemek şeklinde gerçekleşmiştir (Veliev, 2005: 15);

2.3.1. Rusya Federasyonu ile Büyük Güçlerin Çıkarlarının Çatıştığı Bölgeler ve Rusya'nın Devrimler Kaynaklı Tehdit Algısı

ABD ve Rus çıkarlarının çatıştığı altı jeopolitik bölge mevcuttur (Nasırov, 2003: 4, Pushkov, 2001: 41-42):

"Baltık Ülkeleri: ABD; Litvanya, Letonya ve Estonya gibi eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin NATO'ya entegrasyonuna destek vermektedir ve organizasyonun Kasım 2002'deki Prag Zirvesi'nde bu devletlerin NATO'ya kabul edilmesi kararında kesin bir rol oynamıştır. Öte yandan Rusya, NATO'nun genişlemesini (özellikle eski Sovyet Cumhuriyetleri yönünde) kendi ulusal güvenliğine dönük en büyük tehditlerden birisi saymaktadır. Çevre Ülkeleri: Rusya; Beyaz Rusya ve Ukrayna ile en azından siyasi açıdan maksimum yakınlık kurmaya çalışmaktadır. ABD'nin çıkarları ise Rusya'dan bağımsız bir Ukrayna'nın varlığı yönündedir. ABD Dışişleri Bakanlığı Rusya ve Beyaz Rusya'nın birleşmesine yönelik aleyhte tutumunu belirtmiştir. Washington, birleşmeye yönelik her adımın eski Sovyet sınırları içerisinde yeni bir entegrasyon süreci tehdidini arttıracığının farkındadır. Balkanlar: Yugoslavya'nın NATO tarafından 1999 yılında

bombalanması ve Miloseviç rejiminin yıkılması Rusya'nın bölgedeki etkisini azaltmıştır.”

Bunların yanı sıra çıkar çatışmalarının mevcut olduğu Güney Kafkaslar ve Hazar Bölgesi, Ortadoğu ve Uzak Doğu'nun varlığı da söz konusu olmaktadır.

Bu potansiyel çatışma bölgelerinde Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte bazı ülkeler bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Bağımsızlıklarını elde etmeleriyle beraber de Rusya'nın etkisi kısmen azalmış ve buna karşılık Batılı güçlerin ilgisi ise artmıştır. Bu durum bölge ülkelerinde son dönemde yaşanan renkli devrimler ile de değişik bir boyut kazanmıştır. Kadife devrimler, eski Sovyet coğrafyasında ortaya çıkan komünizm sonrası otoriter yönetimlerin, şiddet içermeyen toplumsal muhalefet tarafından devrilmeleriyle, yerlerini daha liberal nitelikli yönetimlere bırakmaları sürecidir (Andican, 2005: 10). Devrimlerin arkasında ise ABD bulunmaktadır. ABD, bu coğrafyada yaşanan devrimlerin tohumlarını aslında 20 yıl önce atmıştır. Reagan projesi olarak adlandırılan “Project Democracy-Demokrasi Projesi” 1980’lerde ABD kongresinde yasalaşmıştır. Amaç tüm dünyayı sivil toplum örgütleri aracılığı ile yönlendirmektir. 1997’de yayımlanan “Yeni Bir Yüzyıl için Ulusal Güvenlik Stratejisi” isimli çalışma da Amerikan politikaları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Belgede dünyanın ABD'nin liderliğine ihtiyacı olduğu, ABD'nin liderlikte rakipsiz olduğu ve dolayısıyla da dünyanın her köşesine ilgi duyduğu ifadeleri yer almaktadır (Avar, 2007: 13-14).

Her şey 2000 yılında Sırbistan'da yapılan Başkanlık seçimi sonuçlarına hile karıştırıldığı iddiasıyla sokaklara dökülen yüz binlerce işçi ve öğrencinin, Slobodan Miloseviç iktidarının sonunu getirmesi ile başlamıştır. Sırbistan'da Otpor-Direnç isimli bir örgüt kurulmuş, Miloseviç için “O Bitti” sloganı kullanılmıştır. Kampanyanın ardında ise ABD kaynaklı Sivil Toplum Örgütleri ve George Soros'un Açık Toplum Enstitüsü bulunmuştur. Soros kurduğu vakıflarla dünyanın kalbi olan bölgede yaşanan gelişmeleri yönlendirmektedir. Resmi rakamlara göre söz konusu Kadife Devrim'in ABD'ye maliyeti 40 milyon dolar civarındadır. Diktatörlerin yönetimi kaybetmesini sağlayan süreç şu şekilde işlemektedir (Andican, 2005: 10);

- Öncelikle tek kelimelik vurucu bir isimle gençler ve öğrenciler arasında örgütlenmeye gidilmektedir.
- İkinci nokta olarak basit ve etkileyici bir slogan bulunmaktadır.
- Muhalefet; web siteleri, çıkartmalar, afişler, giyim malzemeleri, sokak gösterileri aracılığıyla her zeminde ve kesintisiz olarak bulunan sloganı tekrarlamakta ve diktatörü aşağılamaktadır.
- Amaç, diktatörü destekleyen güçler arasında itaatsizlik düzeyini yükseltmek ve diktatörün emirlerinin dinlenmeyeceği kritik seviyeye ulaşmaktır.
- Son olarak da seçim dönemleri halkın sokağa dökülmesi için en uygun zaman olmaktadır. Sonuçlar ne olursa olsun “seçimlerin adil yapılmadığı ve seçimlere hile karıştırıldığı” iddiası gündeme getirilmekte, seçimlere gözlemci olarak gelen batılı uluslararası (AGİT vs.) teşkilat temsilcileri bu iddiayı destekleyerek sorunun uluslararası arenaya çıkmasını sağlamaktadır. Muhalefetin halk desteği böylelikle artmakta, sonuç olarak diktatör şiddet uygulanmadan kansız bir şekilde yıkılmaktadır.

Sırbistan’ın ardından Soros Vakfı desteği ile kurulan Kmara-Yeter gençlik örgütü Gürcistan’ın bütün şehirlerinde teşkilatlanmıştır ve Rustavi-2 isimli televizyon kanalı da muhalefeti desteklemiştir (Mayemerova, 2005: 9). Ekim ayında yapılan seçimlerde Şevardnadze’yi destekleyen partiler önde olmuş ve seçime gözlemci gönderen AGİT seçimlerde usulsüzlük yapıldığını iddia etmiştir. Amerikan Global Strateji Grup ise ülke çapında yaptığı sandık çıkış anketlerinde Saakaşvili’nin yüzde 20.8, Şevardnadze’nin ise yüzde 12.9 oy aldığı iddiasında bulunmuştur. Böylelikle uluslararası arenaya taşınan seçimlerde muhalefet sokağa dökülmüştür ve Şevardnadze, 23 Kasım’da istifa etmek zorunda kalmıştır. Halkın başkanlık sarayını ellerindeki güllerle işgal etmesi nedeniyle Gürcistan’daki devrime “Gül Devrimi” adı verilmiştir ve Ocak 2004’te yapılan seçimlerde Mihail Saakaşvili Devlet Başkanı seçilmiştir (Andican, 2005: 11).

Devrimlerin bir sonraki durağı ise Avrasya’nın en önemli ülkelerinden birisi olan Ukrayna olmuştur. Leonid Kuçma yönetimi ülkede büyük yolsuzluklarla ciddi bir yozlaşmaya yol açmıştır. Ayrıca pek çok uluslararası sivil toplum örgütü

Ukrayna'da faaliyete başlamıştır. Keza Soros, Ukrayna seçimleri öncesinde “Ben Ukrayna’ya Gürcistan’daki gibi devrim yapmaya gelmedim. Sadece serbest, adil ve dürüst seçimleri teşvik etmek istiyorum” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur (Mayemerova, 2005: 9). Soros’un Açık Toplum Kuruluşu, başta Kiev olmak üzere 8 şehirde örgütlenmiştir. Gençlik teşkilatı “Pora-Zamanı Geldi” de kısa zamanda bütün şehirlere yayılmıştır. Sırbistan’daki Otpor teşkilatından gelen temsilciler Pora üyelerine eğitim vermişlerdir. Başkanlık seçimleri sırasında da “tıklayan saat figürü” kullanılmıştır. 21 Kasım 2004’te yapılan başkanlık seçimlerini Rusya yanlısı Başbakan Viktor Yanukoviç’in kazandığı iddia edilmiş, AGİT gözlemcileri seçimde usulsüzlük yapıldığını ve hile karıştırıldığını söylemiş ve ABD Başkanı Bush’tan, AB Dışişleri Sorumlusu Javier Solana’ya kadar birçok batılı yetkili “seçim sonuçlarını kabul etmediklerini” ilan etmiştir. Muhalefet turuncu renkli giysiler ile Kiev meydanını doldurmuştur. Günlerce devam eden sivil hareket sonrasında 26 Aralık’ta yapılan seçimleri Batı yanlısı Viktor Yuşenko kazanmıştır. Böylelikle “Turuncu Devrim” başarı ile sonuçlanmıştır (Andican, 2005: 11).

Gürcistan’da yaşanan seçim sürecine hazırlıksız yakalanan Moskova yönetimi, Ukrayna seçimlerine daha fazla ağırlığını koymaya çalışmışsa da Batılı koalisyonun yoğun maddi ve siyasi desteği ile tercih etmediği bir sonuçla karşı karşıya kalmıştır. Rusya’nın yaşam alanı olarak gördüğü bölgelerdeki devletlerde meydana gelen iktidar değişimleri küresel dengeleri de etkilemektedir. ABD ise bu ülkelerin liderlerinin yumuşak karnı olan demokrasiye ve insan haklarına aykırı tutum ve davranışlar gibi argümanları siyasi baskı aracı olarak kullanmaktadır. Rusya tarafına çok fazla kaymamaları gerektiğini belirten bu tutumlar mevcut iktidarlara tehdit eder boyutlardadır. Washington yönetimi, işbirliği için “terörle mücadeleyi”, ülkeye göz dağı vermek için “demokrasiye ve insan haklarına aykırı davranış”, askeri hareket düzenlemek için de “nükleer tehdit” bahanelerini kullanmaktadır. Ancak ABD asıl kendisi bir nükleer tehdit oluşturarak, işkence skandalları ve insan haklarına aykırı davranışlarıyla gündeme gelerek ve ülke içindeki demokraside yolsuzluk söylentileriyle iktidar olmuş yönetim yapısıyla paradoksal bir görüntü sergilemektedir (Kıraç, 2005: 7).

Ukrayna gibi Moldova'da da Batı yörüngesine yerleşme sinyalleri görülmüştür. Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova ve Özbekistan arasında kurulan örgütün (GUUAM) 22 Nisan 2005 tarihindeki zirvesinde başta Dinyester sorunu olmak üzere eski bölgesel sorunların çözümüne karar verilmiştir. Ukrayna da bu sürece aktif olarak katılmıştır. Zirvede Ukrayna sorununun çözümü için bir plan açıklamıştır. Planda Ukrayna (Somuncuoğlu, 2005a: 17);

- AB ve ABD'nin sorunun çözümü sürecine katılma girişimlerini desteklediğini belirtmiştir.
- Barış süreci formatının değiştirilmesinden yana olduğunu ifade etmiştir.
- Dinyester bölgesi yönetiminden, silah sanayi tesislerine uluslararası denetçilerin kabul etmesini istemiştir.
- Ayrıca bölgeden geçen Moldova-Ukrayna sınırı için AGİT kontrollerine hazır olduğunu belirtmiştir.

Ukrayna aynı zamanda bölgede demokrasi, sivil toplum ve çok partili sistemin geliştirilmesini, bölgenin temsili organı olan Yüksek Şura'ya serbest ve demokratik seçimlerin yapılmasını, AB, AGİT, Avrupa Konseyi, Rusya, ABD ve diğer demokratik ülkelerin bu seçimlerin kontrolünü gerçekleştirmelerini önermektedir. Bu önerilerin amacı bölgedeki Rus milliyetçisi iktidarı devirmektir. Bölgede Pro Avrupa adlı sivil toplum örgütü bu yönde çalışmalar sergilemektedir. Dinyester'deki Moldova taraftarları Moldova'nın AB ile bütünleşerek ekonomik refaha kavuşacağına, Dinyester yönetiminin ise halka bir gelecek sunmadığına vurgu yapmaktadır. Moldova Parlamentosu, Ukrayna'nın planını 10 Haziran 2005'te kabul etmiştir. Ayrıca Parlamento kabul ettiği bildiriye Rus askerlerinin 2005 yılının sonuna kadar Dinyester bölgesinden çıkarılmasını talep etmiştir. Rusya ise bu duruma doğal olarak tepki ile yaklaşmıştır (Somuncuoğlu, 2005a: 17).

Öte yandan Özbekistan ve Kırgızistan'da ABD ve diğer NATO üyesi devletlerin askeri üslerinin kurulmasını, NATO'nun Orta Asya'da uzun dönem varlığının gerekliliği olarak Afganistan'da istikrar hareketindeki çabası izlemiştir. ABD'nin Gürcistan'daki eğitim ve teçhizatlandırma programı ise güney Kafkasya'da jeopolitik bir manzaraya dönüşmüştür. NATO ve AB'nin Baltık devletlerine doğru

genişlemesi, Avrupa’da Avrupa-Atlantik ekonomik ve güvenlik kuruluşlarının sınırlarını Rusya’nın batı sınırlarına doğru kaydırarak Soğuk Savaş kalıntılarını ortadan kaldırmıştır. Sonuç olarak, Ukrayna, Moldova ve Belarus Avrupa’nın yeni ‘yakın komşuları’ olarak ortaya çıkmış ve bu devletlerde Moldova’daki çözülmemiş çatışmaları kapsayan güvenlik meseleleri kadar ekonomide de daha aktif bir Avrupa müdahalesi görülmüştür. Birçok Rus, bu gelişmeleri Rusya’nın zayıflığını istismar etmeyi amaçlayan bir çevreleme politikası oluşturmak olarak algılamaktadır. Rus bilim adamı Dmitri Trenin bunu “Avrasya’nın sonu” olarak isimlendirmiştir. Bu durum Moskova’nın geleneksel olarak özel çıkar ve nüfuzu olan bir bölgede emniyetsiz ve soyutlanmış olma duygusuna kapılmasına yol açmıştır (Strategic Survey, 2004: 125).

Orta Asya, ABD başta olmak üzere Batılılar için yeni bir pazar, çıkar ve nüfuz sahası olarak algılanmaktadır. Moskova’nın Sovyetler sonrasında toparlanarak yeniden bölgede etkin olma politikası ile çatışan bu batılı emeller, ülkelerde Rus tabanından yetişmiş liderlerin tasfiyesiyle gerçekleştirilmek istenmiştir. Moskova ise bölge güvenliği ve ekonomik çıkarlar açısından bu ülkelerin mevcut iktidarlarıyla diyalogun sürdürülmesinden yana olmuştur. Zira iktidar değişimlerinde ülkelerin içerisinde uzun yıllardır korunan Moskova’ya yakın olan sisteme darbe vurulacak ve yeni kadrolaşma hareketi ile Rusya dezavantajlı konuma gelecektir (Kıraç, 2005: 7). Üstelik Ukrayna’daki Turuncu Devrim’den kısa bir süre sonra George Soros, bir konuşmasında “Orta Asya ülkeleri de Ukrayna ve Gürcistan örneklerini izleyerek değişmelidirler” şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur (Andican, 2005: 11). Bu nedenle Rusya, Kırgızistan parlamento seçimlerinde olduğu gibi bölge ülkelerindeki seçimlerde iktidara tüm kurumlarıyla destek vermiştir.

Kırgızistan’da 27 Şubat ve 2 Mart 2005 tarihli iki türlü yapılan milletvekilliği seçimlerinde yolsuzluk yapıldığına dair iddialar ortaya atılmış ve Akayev yönetimini devrilmesine yol açan ve birkaç saatte gerçekleşen bir “ekspres devrim” yaşanmıştır. Aslında devrimin kırılma noktası 2004 yılına yaşanmıştır. ABD, Rusya ve Çin arasında denge kurmaya çalışan Akayev, 2004 yılından itibaren Rusya ve Çin lehine ve ABD aleyhine dönmeye başlamıştır. Bu yeni yönelimin temel göstergelerinden

biri Rusya Federasyonu ile güvenlik konularında artan işbirliğidir. Zira Kırgızistan Dışişleri Bakanı Aslan Aitmatov, Rusya'yı en güvenilir dostu ilan etmiş, Orta Asya'yı bütünüyle kapsayacak bir ekonomi ve güvenlik bölgesi oluşturulması yönündeki Rus planlarını desteklediğini ifade etmiştir. Dahası Moskova yönetimi,

Kırgızistan'ın enerji alanında Özbekistan'a olan bağımlılığını giderme konusunda Kırgızistan'da büyük hidroelektrik santral projelerini finanse edeceğini ve güvenilir doğalgaz arzı sağlayacağını açıklamıştır. Bunun karşılığında da Akayev, Rusya'nın "önleyici savaş doktrini" onayladığını ve Kırgızistan'daki Rus askeri üssünün olası bir Afganistan operasyonunda kullanılabileceğini ifade etmiştir. Bu durum Akayev'in ABD ile arasının açılmasına yol açmıştır ve ABD ülkedeki muhalefete olan desteğini vurgulamaya başlamıştır (Yapıcı, 2005: 8-9). Sonuçta da ülkede bir devrim yaşanmıştır.

Muhafif liderlerden Kurmanbek Bakayev taraftarlarının kırmızı, Roza Otunbayeva taraftarlarının sarı renkli aksesuarlar kullanmaları sebebiyle devrime "Lale Devrimi" adı verilmiştir. Orta Asya'da sıcak gelişmelerin Kırgızistan ile başlamasında bu ülkenin konumu şüphesiz kilit rol oynamaktadır. Zira Kırgızistan'ı kontrol edecek bir güç aynı zamanda şunlara sahip olacaktır (Hakim, 2005: 7);

- Uyanan dev Çin'in yumuşak karnına (Doğu Türkistan) coğrafi yakınlık,
- Güneydoğu istikametinde Hindikuş dağları ve Pamir bölgesi vasıtasıyla Tacikistan ve Afganistan'a kolay ulaşım,
- Kazakistan'ın sahip olduğu doğal zenginliklerin ileride izleyeceği rotayı kontrol edebilme,
- Özbekistan'ı kontrol etme. Zira Özbekistan'ın en önemli gelir kaynağı olan pamuk üretiminde gerekli su, Kırgızistan ve Tacikistan'ın sahip olduğu su kaynaklarından sağlanmaktadır. Bu husus önemlidir zira önceki yıllarda Özbekistan yönetimi Kırgızistan'dan aldığı suyun azalmasına karşılık bu ülkeye vermekte olduğu elektrik ve doğalgaz kanallarını kısma yoluna gitmiştir.

Orta Asya'da değişim dalgasının ilk durağı olan Kırgızistan'da özellikle Soros Vakfı'nın faaliyetleri nedeniyle ön plana çıkan yabancı sivil toplum örgütlerinin çalışmalarına ilişkin veriler oldukça ilgi çekicidir. BM tarafından hazırlanan bir rapora göre 1991 yılından bu yana Kırgızistan'da 3000 sivil toplum örgütü kurulmuştur. Dahası ülkede çalışabilir yaştaki nüfusun yaklaşık % 6'sı hayatını yabancı sivil toplum örgütlerinin veya bunlar tarafından desteklenen kuruluşların faaliyetlerinin yarattığı iş imkanlarından kazanmaktadır. Ülkede demokrasini geliştirilmesi veya tanıtılmasıyla görevli yaklaşık 170 sivil toplum örgütü ABD tarafından yaratılmış veya mali olarak desteklenmiştir. Soros'un 1997'den 2004'e kadar bağışlar hariç tutulursa Güney Kırgızistan'da yürüttüğü projelere aktardığı toplam miktar 250.000 dolar tutarındadır. Ülkede yabancı sivil toplum örgütlerinin ciddi bir kaynak aktarımı söz konusudur. Bu durum da ortalama aylık geliri 30 dolar civarında olan halk için çok şey ifade etmektedir. Kırgız muhalefeti de yabancı sivil toplum örgütlerinden aldıkları desteği inkar etmemektedir (Ekici, 2005: 76).

Baltık ülkelerine bakılacak olursa eğer Moskova'nın bu ülkeler ile ilişkileri de pek parlak gitmemektedir. Arkasında batının desteğini hisseden Letonya, Rusya'ya karşı meydan okumakta ve ilişkilerini gerginleştirmektedir. Bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından Avrupa sınırının Baltık ülkeleri-Rusya sınırından geçtiği kabul görmüş, AB'nin en son genişlemesiyle de bu konu onaylanmıştır. Letonya, kendi içindeki büyük Rus nüfusuna temel vatandaşlık haklarını tanımadığı ve Rusya ile sınır anlaşmasına sahip olmadığı halde AB'ye alınmıştır. Üstelik Letonya, hala nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 30'unu oluşturan Ruslara istenmeyen insan olarak bakmaktadır. Ancak yine de insan hakları konusunda hafif bir eleştiriye maruz kalarak önce NATO'ya daha sonra da AB'ye kabul edilmiştir (Somuncuoğlu, 2005b: 11).

Tüm bu gelişmeler hakkında Rusya açısından bir yorum yapmak gerekirse aslında gerek Ukrayna ve Gürcistan'da gerekse Kırgızistan'da devrim sonucu gelen iktidarların meşruiyet kaynaklarından biri de ironik bir biçimde aslında Rusya'dır. Yeni yönetimler ayakta kalabilmek için Rusya Federasyonu'na düşman olmadıklarını

ispat etmek durumunda kalmışlardır. Bir açıdan bu yeni yönetimler Rusya ve hatta Çin lehine, dost olduğu bilinen bir yönetime kıyasla daha fazla tavizler verebilmektedir. Bu nedenle de Kırgızistan'da Çin ve Rusya'nın etkisinin bittiği şeklinde bir yorum yapmak çok da doğru değildir (Yapıcı, 2005: 9). Örneğin Kırgızistan'da devrimle başlayan süreçten karlı çıkacağını düşünen ABD, işbu ülkede bulunan Ganci üssü ile ilgili sıkıntılar yaşamaktadır. Ayrıca ülke; yolsuzluk, siyasi cinayetler, adam kayırma, mafyanın siyasileşmesi ve parlamentoya girmesi gibi sorunlarla çalkalanmaktadır. Bakiyev yönetimi bu istikrarsızlığı giderebilmek için Moskova'ya yanaşmaktadır. Yakınlaşmanın en önemli nedeni ise eski devlet başkanı Aksar Akayev'in Moskova'da olması ve Kırgızistan devlet sisteminin içerisinde halen Akayev'in güçlü bir nüfuzunun bulunmasıdır (Kıraç, 2006: 7). Dolayısıyla ABD'nin Türkistan coğrafyasında konuşlanması artık yerel yöneticiler tarafından da sorgulanmaktadır.

Sonuç olarak Eski Sovyetler Birliği coğrafyasında yaşanan devrimler, özellikle yabancı sivil toplum örgütlerinin bu coğrafyadaki faaliyetlerini ve sivil darbelerdeki rolünü gündeme taşımıştır. Liberal değerler çerçevesinde gelişen sivil toplum kavramı, devletin doğrudan denetim altında tuttuğu alanların dışında kalan ve ekonomik ilişkilerin baskısından görece olarak bağımsız, gönüllü veya rızaya dayalı ilişkilerle oluşturulan kurum ve etkinliklerdir (Türköne, 2003: 357). Üstelik iktidar değişimlerini hedefleyen ve başarılı olan sivil darbelerde aktif olarak görev alan sivil toplum örgütlerinin yabancı kaynaklı olması bu örgütleri daha da tartışmalı bir hale getirmektedir (Ekici, 2005: 76). Darbelerin yaşandığı coğrafyanın ya doğal kaynakların iletim yolu üzerinde yer almaları ya da doğrudan rezerv sahibi olmaları da yaşanan süreçlerin nedenine ışık tutmaktadır. ABD, Rusya'nın yaşam alanında sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla sivil darbeleri destekleyerek işbu ülkenin bölgedeki etkisini kırmayı amaçlamaktadır. Bu durum da doğal olarak Rusya'nın bölgede ABD'ye karşı bölge ülkeleri ile işbirliğini pekiştirmeye çalışmasına neden olmaktadır. Tüm bu coğrafyada neden büyük miktarda paralar harcanarak kapsamlı oyunlar oynandığı sorusunun cevabı Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in şu sözlerinde açıklık kazanmaktadır; "Dünya nüfusunun çoğunluğu

Asya'dadır. Doğal zenginlikler Asya'dadır. En zengin kültür Asya'dadır. Gelecek e buradadır.” (Avar, 2007: 17).

2.3.2. Rusya İçin Orta Asya'nın Jeopolitik Vazgeçilmezliği

Spykman ileri sürdüğü “Kenar Kuşak Teorisi” ile tıpkı Mackinder'in “Kara Hakimiyeti Teorisi”nde kullandığı coğrafyayı kullanmaktadır; Avrasya. Spykman'ın teorisine göre dünya adasına egemen olabilmek için merkez bölgeyi çeviren kuşağa, Türkiye'den başlayıp Kore'ye kadar uzanan bölgeye hakim olmak gerekmektedir. Orta Asya, her iki jeopolitikçi için de kalpgahı teşkil etmektedir (Erol, 2006: 123). Bu bağlamda Sovyetlerin dağılması ve Rusya'nın eski imparatorluk mirasını devralmasıyla beraber yeni Rusya kendisine bir yön belirlemeye çalışmıştır. Önceleri yeni Rusya'da dönemin yöneticileri Rus dış politikasının yönünü Batı'ya çevirmişlerdir ancak batıdan yeterince destek görememişlerdir (Oğan, 2002: 54). Dolayısıyla da Rusya; 1993 yılına kadar Orta Asya'ya yönelik Batı yanlısı politika izlemeye çalışırken, 1993 sonrasında yakın çevre politikasını (near abroad-blijny zarubejny) ilan ederek eski Sovyet Cumhuriyetlerinin yaşamsal çıkar alanı olduğunu belirtmiş, bu ülkelere Rusya'nın müdahale etmesinin onun meşru hakkı olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Rusya bu politikası gereği SSCB'nin dağılması sonucunda bağımsızlığa kavuşan cumhuriyetlerdeki Rus azınlığın her türlü haklarının korunmasını da bir devlet politikası olarak ilan etmiştir (Özbay, 2006: 23).

Rusya'nın yakın çevre politikasının en önemli belgelerlerinden birisi de 1993 yılında hazırlanan ve “Karaganov Doktrini” olarak bilinen belge olmuştur. Doktrin ile birlikte Kızıl Ordu'nun iç güvenlikten de sorumlu olacağı ilkesi kabul edilmiş ve hem Rusya'nın nükleer silahları kullanan ülke olmayacağı ilkesi terk edilmiştir hem de Rusya ve BDT'nin güvenliğini sağlamak için gerektiğinde ülke dışında da Rusya Federasyonu askerlerinin konuşlanabileceği kabul edilmiştir. Bu bağlamda da Rusya Kafkaslarda ve Orta Asya'da askeri üsler kurmuştur (Tellal, 2002: 542). Rusya; Mackinder ve Spykman'ın dikkatleri çektiği coğrafyaya yönelik aktif politikalar izlemeye başlamıştır.

2.3.3. Yeni Büyük Oyunun Baş Aktörlerinden Rusya Federasyonu

“Büyük Oyun” deyimini gerçekte XIX. yüzyıla ait bir deyimdir. Deyimi kullanan oyun sırasında yakalanıp idam edilen İngiliz istihbarat subayı Arthur Connaly, dünya siyasi edebiyatına mal eden ise İngiliz romancısı Rudyard Kipling’dir. Deyim, XIX. yüzyılda kuzeyden Orta Asya’yı ele geçirip hızla Afganistan’a ilerleyen Rus emperyalizmi ile bu yayılma karşısında Hindistan’ı korumak için Ruslar’ı tampon bölgede durdurmayı amaçlayan İngiliz emperyalizmi arasında gerçekleşen mücadeleyi temsil etmektedir (Ertan, 2001: 83). Oyun, büyük devletler arasında enerji kaynaklarına sahip olma temelinde yaşanan siyasi rekabettir (Kılıçbeyli, 2003).

İki emperyalizmi birbirinden ayıran mesafe yüzyıl başlarında yaklaşık 3000 km iken yüzyıl sonlarına doğru gittikçe daralmıştır, hatta Pamir Dağları’nda 20 km’ye kadar inmiştir. Tampon bölge daraldıkça oyun da oyuncular da hareketlenmiştir (Ertan, 2001: 83). Ancak iki tarafa da görece güçler sağlayan 31 Ağustos 1907 tarihli Rus- İngiliz Antlaşmasıyla dondurulmuştur.

Rus Hükümeti Afganistan’ın İngiliz hakimiyetinde olduğunu kabul etmiş ve böylelikle İngilizler tampon bölge olarak Afganistan’ı ellerinde tutarak Hindistan’ı güvence altına almıştır, İngiltere de Orta Asya’yı Rusya’nın hakimiyet alanı olarak tanımıştır ve böylelikle Rusya, Türkistan’a yerleşmiştir (Purtaş, 2006: 163). Ancak 1947 yılında İngilizlerin Hindistan’ı terk etmesiyle ve Rus emperyalizminin yerini Sovyet emperyalizminin almasıyla oyun değişmiştir (Ertan, 2001: 83). Soğuk Savaşın sona ermesi ile de Orta Asya jeopolitiğinde en önemli değişim, Avrasya ölçeğinde süren statik jeopolitik dengenin çözülmesi ile birlikte başta Orta Asya olmak üzere bu dengenin oluşum hattındaki bölgelerde önemli bir jeopolitik boşluk alanının oluşmuş olmasıdır (Davutoğlu, 2001: 458). Böylelikle Orta Asya Cumhuriyetleri’nin bağımsızlıklarını kazanmalarıyla da “Büyük Oyun” daha değişik bir boyutta XX. yüzyılın sonlarına doğru yeniden gündeme gelmiştir.

Rusya Federasyonu, bu yeni oyun döneminde Çarlık ve Sovyetler Birliği zamanında dış dünya ile irtibatı kesilmiş olan Orta Asya Cumhuriyetleri üzerindeki

Sovyetlere ait tarihi nüfusu miras olarak devralmıştır. Çözülme esnasında askeri, siyasi ve iktisadi olarak zayıf olan ve doğal olarak da Moskova'nın güvenlik şemsiyesi altına giren Orta Asya'nın yeni bağımsız devletleri, Mayıs 1992'de Taşkent'te BDT sınırlarının korunması amacıyla BDT Kollektif Güvenlik Antlaşmasını imzalamıştır. Topluluğun amacı üye devletler arasında işbirliği yaparak SSCB sonrası sorunları çözüme kavuşturmaktır. Yürütme organı, devlet ya da hükümet başkanlarından oluşan Konsey'dir. BDT'de hegemon devlet Rusya Federasyonu'dur. BDT içerisinde ekonomi ve güvenlik alanlarında işbirliği önemlidir (Tellal, 2002: 543).

Ağustos 1992'de Türkmenistan hariç bütün Orta Asya devletleri, Rusya'nın yanı başında Tacikistan-Afganistan sınırını İslamcı militanlara karşı korumak üzere 25.000 kişilik bir Rusya-Orta Asya askeri gücünü oluşturmuştur. Ancak ekonomide görülen çöküş ve devam eden bozukluklar sebebiyle Rusya, Orta Asya ekonomileri üzerindeki geleneksel ve tarihi hakimiyetini muhafaza edememiştir. Üstelik BDT içerisinde bütünlüklü bir yapıda oluşturulamamıştır zira Azerbaycan ve Ermenistan gibi topluluk içerisindeki kimi üyeler arasında çok ciddi sorunlar bulunmaktadır. Bu nedenle de bütün Orta Asya Cumhuriyetleri siyasi ve ekonomik bağlarını dış dünyaya, özellikle de sermaye fazlalığına ve modern teknolojiye sahip Batı ülkelerine kaydırmıştır. Orta Asya ve Hazar bölgesi, hidrokarbon kaynaklarına ve diğer kıymetli madenlere sahip olduğu için de Batılı ülkelere ve çok uluslu şirketlere cazip gelmiştir. Rusya'nın ticaret ve yatırımları Orta Asya ülkelerinde azalırken Batılı ülkelerin, Japonya'nın, Güney Kore'nin ve Çin'in ticaret ve yatırımları artmıştır (Bakshi, 2002: 144).

Moskova'da bu dramatik gelişmeler yaşanırken ABD, eski Sovyet bölgesinde "jeopolitik çoğulculuğu" kendisinin bir hedefi olarak ilan etmiştir. Orta Asya'nın en kalabalık ülkesi olan Özbekistan, Kafkasların petrol zengini Azerbaycan ve eski Sovyet Slav Cumhuriyetlerinden ikinci en güçlü olan Ukrayna, ABD'nin en çok dikkatini çeken ülkeler olmuştur. Hatta Temmuz 1994'te bütün eski Sovyet Cumhuriyetleri NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programına katılmıştır. Eylül 1997'de BİO programı kapsamında yapılan askeri tatbikata ABD, Türkiye ve diğer

Batılı ülkelerden gelen birliklerin yanı sıra Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan da ilk defa katılmıştır. Moskova, bölgenin Rus güvenlik örtüsü dışına çıkmasından büyük endişe duymuştur (Bakshi, 2002: 144-145). 11 Eylül 2001'in ardından ise Putin, Amerika'nın ve batının Orta Asya'da stratejik varlığının kaçınılmazlığını ve Afganistan savaşının gerekliliğini çok geçmeden kabul etmiştir; siyasi açıdan bu, zarureten gösterilmiş bir erdemdir. Oysa bu tarihten itibaren Rusya, Afganistan savaşına verdiği desteğe rağmen, Orta Asya politikasını bölgeden stratejik açıdan gittikçe uzaklaştırılmasından duyduğu endişe temelinde geliştirmiştir. "Amerika, Rusya'nın jeopolitik alanını sistematik bir şekilde kendine tahsis etmektedir" görüşü Rus askeri çevrelerinde oldukça yaygın olarak kabul edilmektedir (Allison, 2004: 278).

Ancak Rusya Federasyonu'nun yeni büyük oyunda da önemli bir aktör olarak yer alması gerekmektedir çünkü Orta Asya stratejik açıdan Rusya'nın yaşam alanıdır. Zira Anatoly Chubais önderliğinde Sağ Kuvvetler Birliği Partisi gibi en liberal Batı yanlısı politikacılar bile, ılımlı politik nüfuzunu tekrar kazanmak için BDT devletleri içinde Rus iş dünyasının yayılması yoluyla Rusya'ya BDT içinde 'liberal bir imparatorluk' kurmaya başlaması için çağrıda bulunmuştur. Rodina partisinden Dmitry Rogozin gibi milliyetçi politikacılar ise BDT içinde Rusça konuşan azınlıkların hakları için Rusya'nın bölgesel gücünü tekrar kurması gerektiğini savunmaktadır (Strategic Survey, 2004: 125). Ancak bu hedefler için Rusya, Batıya karşı durduğu takdirde tahmin edilenden daha fazla zarar görebilir ve özellikle Batıya olan mali bağımlılığından dolayı sorun yaşayabilir. Bu da Rusya'nın içerisinde ve dışarısında sağlamış olduğu istikrarın bozulmasına neden olabilir. Batı ile olacak olası bir çatışma sadece Rusya'da yalnız zayıf bir ekonomi ve iç borçlanmanın artması anlamına gelmekle kalmayıp, bu durum ekonomisinin felç olması olarak da nitelendirilebilir. Bu noktada Avrasya'ya açılım, Rusya'nın önündeki fırsatları değerlendirmesini ve dolayısıyla ülkenin gelişimini sağlayacaktır (Nasırov, 2003: 3).

Sonuç olarak Orta Asya'daki etkinliğini kaybetmesi durumunda küresel bir güç olma ötesinde bir Avrasya gücü olma niteliğini de kaybedebileceği kuşkusunu yaşayan Rusya, Avrasya'da yaşanan güçler dengesi sistemi içerisinde her bir aktörle

kendi pozisyonunu karşı taraf nezdinde anlamlı kılan bir diplomatik yol takip etmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda Rus yetkililer Rusya'nın kendi içinde ve mücavir bölgede zayıflamasının Avrasya'da güvenlik boşluğu oluşturarak dünya barışını tehdit etme riski oluşturabileceğini de savunmaktadırlar (Davutoğlu, 2001: 474). Bu gibi nedenlerle de Rusya, Avrasya'da yaşanan oyunda vazgeçilemez bir aktör olarak yer almaya çalışmaktadır.

2.3.4. Rusya Federasyonu'nun Orta Asya'daki Çıkar ve Hedefleri

Rusya'nın Orta Asya'daki ulusal çıkarlarını beş başlık altında özetlenebilir (Trofimov, y.y.: 14):

- Bölge devletleriyle yakın ortaklık temelinde bölgesel istikrar. Bölgedeki herhangi bir istikrarsızlığın Rusya açısından tahrip edici sonuçları olduğunu kabul etmek gerekmektedir.
- Çin, Hindistan ve İran ile ortaklık ilişkilerini devam ettirebilmek için Orta Asya'da kesintisiz transit geçiş hakkı. Çin söz konusu olduğunda, Şangay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) odaklanılmalı, Hindistan ve İran konusunda ise henüz gelişiminin başlangıcında olan kuzey-güney nakil koridoru projesi gerçekleştirilmelidir.
- Orta Asya ile Rusya'nın gelecekte ekonomik modernizasyonuna katkı sağlayacak ortak bir ekonomik alanın sürdürülmesi.
- Rusya'nın hem bölgesel güç hem de dünya gücü olarak statüsünü koruması için bölgenin jeostratejik potansiyelinin askeri ihtiyaç halinde kullanılması.
- Rusya'nın bölgedeki öncü rolünün uluslararası arenada tanınması. Bu durum en azından gayri resmi olarak Rus liderlerin Orta Asya'daki konsültasyonlara davet edilmesinde de görüldüğü üzere gerçekleşmektedir.
- Bu temel çıkarlar listesinin jeopolitik açıdan bir itici güç olduğu ve mevcut Rus ulusal düşünüşüyle örtüştüğü açıktır. Genel askeri hedefler, ekonomik ve enerji hedefleriyle çakışmaktadır. Her türlü “güney stratejik eksen” geliştirebilmek ve böylece güneyden gelebilecek tehditlere karşı tampon oluşturabilmek için Orta Asya'nın kalbine giden ekonomik ve askeri-stratejik yolların anahtarı konumundaki Kazakistan odak noktası haline gelmektedir.

Rus resmi politikasının bir parçası kabul edilmeyen son bir nokta ise Moskova için temel niteliğinde bir siyasi ikileme işaret etmektedir. Şimdiye kadar çıkarlarını Orta Asya'nın mevcut liderleriyle birlikte çalışarak korumayı amaçlayan Moskova bu ülkelerde hüküm süren ve zaman zaman otokrasiye kayan demokrasi ve temsil erozyonunu göz ardı etmektedir. Mevcut rejimler desteklenmektedir. Ancak her şeyden önce Rusya'ya Orta Asya'nın güneyinden gelen yeni güvenlik tehditleri, bu ülkelerde gittikçe yaşanan yöneticilerin uzlaşmazlığı daha da kötüye gidebilir. Bu, özellikle ılımlı İslam'ın bastırıldığı ve daha radikal İslami hareketlere dönüşümün olduğu yerlerde söz konusu olan bir durumdur. Putin (İslam'a karşı bir politika geliştirmeye çalışmasına ve Ekim 2003 "Ivanov doktrininin" "komşu ülkelerde merkezi yönetim zaafından kaynaklanan istikrarsızlığın Rusya'nın askeri planlamasında etkili olacak yeni bir faktör olduğu" tespitine rağmen) henüz bu sorunu halletmiş değildir. Rusya'nın geniş jeopolitik, güvenlik ve enerji politikası hedeflerinin halihazırda görevde bulunan Orta Asya liderlerine bağlı olması sorunu geçerliliğini korumaktadır (Allison, 2004: 284).

2.3.5. Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Siyaseti

Rusya'nın devlet olarak Kafkasya'ya ilgisi 16. yüzyılda başlamıştır. 1550'lerde Kazan ve Astrahan Hanlıklarını işgal etmiş olan Çarlık Rusya'sı Hazar Denizi'ne kadar bütün Volga bölgesini kontrolü altına alarak Rus nüfuzunu Kafkasya'da hissedilir hale getirmiştir. Çarlık Rusya'sının bölgeye yönelik askeri, siyasi ve ekonomik ilgisi I. Petro zamanında daha da artmıştır. Rusya; 1724 İstanbul, 1813 Gülistan ve 1828 Türkmençay Antlaşmaları ile Güney Kafkasya'ya, 1864'te ise Kuzey Kafkasya'ya egemen olabilmıştır. 1918-1921 yılları arasındaki bağımsızlık dönemi hariç 1991 yılında yeniden bağımsızlıklarını ilan edene kadar Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan birer Sovyet Cumhuriyeti olmuşlardır. Ancak Rusya'da hangi idare ve rejim iktidarda olursa olsun bölgeye yönelik dış politika değişmemiş, sadece ilgili dönemin koşullarına uygun biçimde kılıf değiştirmiştir (Kanbolat, 2001: 166-167).

Soğuk Savaş dengeleri ile belli bir istikrara sahip olan Balkanlar ve Kafkasya bölgeleri, 1990'ların başından itibaren ise üzerlerindeki otoritenin kaybolması

sonucunda içten içe kanayan ve yıllar öncesinden ertelenen sorunların hesaplaşma alanına dönüşmüştür. Kafkaslar'da; Azerbaycan ile Ermenistan arasında Dağlık Karabağ Sorunu, Gürcistan'da; Osetya Sorunu ve Çeçenistan Sorunu yıkıcı ve kanlı çatışmaların yaşandığı bölgeler olmuştur. Avrupa ile zengin yer altı kaynaklarına sahip olan Orta Asya bölgeleri arasında stratejik önemde bir geçiş noktası olmasına rağmen, Rusya Federasyonu açısından hayati öneme sahip Kafkaslarda meydana gelen çatışmalara Batılı devletler direkt aktif taraf ve müdahil olmaktan sakınmışlar ve çatışmaların şiddetini düşürerek arabulucu politikalar önermek rolünü üstlenmişlerdir (Kıbaroğlu, 2001: 96-97).

Jeopolitik durumu ve stratejik pozisyonu, etnik yapısı, boru hattı rotaları ve İslami tehditlerin bir sonucu olarak, Kafkasya bölgesi Rus dış politikası için en öncelikli yerdir. Sovyetler Birliğinin çöküşünün ardından; bölge, Rusya Federasyonunun gerekli elemanı olan bir kuzey parçaya ve bağımsızlıklarını kazandıklarından beri anlaşmazlık içinde bulunan üç güney bağımsız devlete bölünmüştür. Dağlık Karabağ ve Gürcistan içindeki Abazya ve Güney Osetya üzerindeki ihtilaflarda güçlü bir Rus faktörü vardır. Bölgede Rusya'nın müdahalesinin ardındaki ana motif; Çeçen anlaşmazlığının şoku, gaz geçiş politikaları, Gürcistan ve Azerbaycan'ın Batı yanlısı politikaları ve Türkiye, İran ve özelde Amerika'nın çok yönlü ilgileridir (Cameron and Domanski, 2005: 12).

Karadeniz ve Hazar kıyıları Rusya'nın buğday ve mısır gereksinimini karşılayan verimli Kuban ve Tebrek ovalarına, Kuzey Kafkasya'yı güneye bağlayan Daryal geçidine, Bakü, Grozni ve Maykop olmak üzere petrol kaynaklarına ve Bakü-Novorosisk ve Mavi Akım Projesi gibi enerji hatlarına sahiptir ve bu nedenle de Rusya Federasyonu için bölge vazgeçilmezdir. Özellikle SSCB'nin dağılmasından sonra Kafkasya'nın önemi daha da artmıştır. Moskova, Karadeniz'de Odessa, Mariupul ve İllisevsk ve Hazar'da Bakü ve Krasnovodsk-Türkmenbaşı limanlarını kaybetmiştir. Böylelikle SSCB döneminde Karadeniz ve Hazar Sovyet deniziyken, günümüzde Karadeniz Avrupa denizi, Hazar ise Avrasya denizi haline gelmiştir (Kanbolat, 2001: 165-166).

Kuzey Kafkasya'da atılacak her adım özünde büyük riskler taşımaktadır. Dünya petrol rezervlerinin % 40'ını elinde bulunduran Rusya, Kafkasya'dan bedeli ne olursa olsun vazgeçmeyeceğini Çeçenistan'da sürdürdüğü savaşla ortaya koymuştur. Rusya'nın petrol rezervlerinin % 70'i Sibirya'dadır ancak yüzlerce petrol yataklarından sadece biri olan Caharkale en kaliteli petrolün sahibidir. Rusya uçak yakıtı ihtiyacını özellikle bu bölgeden temin etmektedir. Yine Dağıstan'da Mohaçkale ve Acısı yatakları kayda değer rezervlerdir. Ayrıca dünya doğal gaz liginde birinci sırayı alan Rusya'nın bu payeyi kazanmasında, Adıgey, Stavropol ve Krasnodar'ın payı küçümsenmemelidir. Ayrıca Dağıstan'da kalitesi çok yüksek doğalgaz üretimi yapılmaktadır. Maykop, Dağıstan ve Grozni petrol yataklarının Rusya açısından vazgeçilmezliğinin yanısıra Kafkasya; Hazar ve Sibirya'da çıkan petrolün batıya transferinde hem transit geçiş güzergahı hem de Karadeniz'de yüklemenin yapabileceği limanlara sahip olması açısından stratejik öneme sahiptir. Yani Kafkasya, Rusya'nın Karadeniz'e çıkan nefes borusudur (Taştekin, y.y.).

Novorosskiy hattının kilit geçiş noktası ise Çeçenistan'dır. Ancak Rusya 1994-1996 ve 1999-2001 savaşları nedeniyle bu boru hattını istediği gibi denetim altında tutamamıştır. Çeçenistan'dan da geçen Bakü-Novorosisk petrol boru hattı, bu savaşlar nedeniyle devre dışı kalmış ve Rusya petrolü gemi ile taşımak zorunda kalmıştır. Bu nedenle Çeçenistan'ı by-pass edecek alternatif güzergahları devreye sokulmuştur. Enerji Bakanı Vekili Vlademir Stanev, 7 Şubat 2000 tarihinde yaptığı açıklamada, "Ekim ayında inşasına başlanılan Çeçenistan'ı devre dışı bırakacak ham petrol boru hattının Nisan 2000 içinde bitirileceğini" açıklamıştır (Taştekin, y.y.).

Ayrı ayrı Rusya'nın bu ülkelerle olan sıcak ilişkilerine bakılacak olursa 1996'dan beri sorunlu olan Rus-Gürcü ilişkilerinin Rusya'nın Gürcistan'a 5 Aralık 2000'den itibaren vize uygulamaya başlaması ve Abhazya ile Güney Osetya'yı bu uygulamadan muaf tutması ile iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da gerginleştiği gözlemlenmiştir (Ağacan, 2001: 33-40). Ayrıca ilişkilerin böyle bir mahiyet kazanmasında başka faktörler de etkili olmuştur. İlk etken Çeçenistan'daki savaşa bağlıdır; Moskova, Çeçen savaşçıların Pankissi vadisinde sığınak yaptığına inanmaktadır ve Gürcistan'dan Tiflis'teki Çeçen istihbarat merkezini kapatmasını

istemektedir. Bu acil ve hassas konular, Gürcistan'daki Rus askeri üssü üzerindeki tartışmaların yarattığı tansiyonu da arttırmıştır. Gerçekte Gürcistan içinde iki ayrılıkçı bölge -Güney Osetya ve Abhazya- güçlü bir Rus desteğini istemektedir. Gürcistan Başkanı Mihail Sakaşvili, bölgesel bütünlük adı altında resmen Gürcistan'a bağlı fakat Gürcistan'ın diğer parçalarından farklı olarak, Rusya'yla vize sisteminden muaf bu varlıkların kontrolünü almayı denemiştir. Bu Tiflis tarafından, Abhazya ve Güney Osetya ayrılıkçılığını desteklemek için Moskova'nın bariz bir girişimi olarak görülmektedir. Ayrıca Acara (bağımsız varlığını kendi beyan eden bir diğer Rus taraftarı) Kremlin yanlısı başkanı istifa etmeye ve Moskova'ya kaçmaya zorlandığı zaman, Gürcistan federal devletine katılmıştır (Cameron and Domanski, 2005: 13).

İki ülke arasında yaşanan en önemli gerginlik nedenlerinden birisi de Gürcistan'da yer alan Rus askeri üsleridir. Kasım 1999 AGİT İstanbul Zirvesi'nde Rusya, Gürcistan'daki dört askeri üssünü boşaltma konusunda yükümlülük üstlendiyse de Vaziani ve Gudauta'daki üsleri boşaltıp, Ahalkelek ve Batum'dakileri boşaltmaya yanaşmamıştır. Bu durum üzerine 10 Mart 2005'te Gürcistan Parlamentosu "Rusya'nın Gürcistan topraklarındaki aktif kullanımda olan üslerini 1 Ocak 2006 tarihine kadar boşaltması gerektiğini" öngören kararnameyi onaylamıştır ve Rusya'nın bu karara 15 Mayıs 2005'e kadar cevap verip gerekli işlemleri başlatmazsa üslere abluka uygulayacağını açıklamıştır. Yapılan görüşmelerde Rusya, 2008 yılına kadar üsleri boşaltma kararı almıştır. Hatta üstte yer alan askeri araç gerecin özellikle de tank ve zırhlı araçların bir kısmının Gürcistan'a devredilmesine karar verilmiştir. Toplam araç gerecin % 35'inin de stratejik ve askeri öncelikler nedeniyle Ermenistan'a taşınmasına karar verilmiştir (Aslanlı, 2005: 15-16). Güney Kafkasya'daki önemli dayanak noktası olan Gürcistan'dan çıkarılan Rusya bu nedenle Ermenistan'da tutunmaya çalışmıştır. Böylelikle işbu ülkeden çıkarılan askeri mühimmatın önemli bir kısmı Ermenistan'a yığılmıştır (Somuncuoğlu, 2005a: 17).

Rusya'nın Azerbaycan politikası ise Putin ile birlikte değişim sürecine girmiştir. Putin'li Rusya, Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını işgali meselesinde

Erivan lehine olan politikasını değiştirmiş ve bu konuda her iki tarafı da dikkate alan açıklamalar yapmıştır. Lakin yine de günümüzde Güney Kafkasya ülkeleri arasında Rusya'nın askeri ve ekonomik açıdan en düşük düzeyde ilişkide bulunduğu ülke Azerbaycan'dır. Ermenistan ise Rusya'nın Güney Kafkasya bölgesinde siyasi, askeri ve ekonomik çıkarlarını koruyan vazgeçilmez bir kaledir (Veliev, 2005: 14). Bu noktada Rusya'nın Ermenistan ile olan ilişkisine bakılacak olursa, Rus parlamentosunun sözcüsü Boris Krızlov, Aralık 2004'te Ermenistan'ı Rusya'nın Kafkasya'da ileri karakolu olarak tanımlamıştır ve Ermenistan Rusya'yı, Dağlık Karabağ uzlaşmasında statükosunu sürdürmede bir müttefik olduğu kadar, Azerbaycan ve Türkiye'den gelecek potansiyel tehditlere karşı mümkün olan tek koruyucusu olarak görmektedir. Askeri desteğin yanında Ermenistan'ın enerji ikmali için Rusya'ya olan ağır bağımlılığı iki ülkeyi daha yakın ve hatta birbirine bağlı yapmaktadır (Cameron and Domanski, 2005: 13).

Ayrıca Rusya ve Ermenistan arasında yaşanan askeri tırmanış da dikkat çekicidir. Zira Rusya Ermenistan'a silah göndermenin yanında buradaki ana askeri üssü olan 102. üssü de takviye etmektedir. Üsse 30 kadar MIG-29 ve SU-27 tipi üstün nitelikli savaş uçakları konuşlandırılmış ve S-300 PMU1 gibi sofistike füze sistemleri yerleştirilmiştir. Ayrıca Rusya'nın Ermenistan'da 10.000 civarında asker gücü ve 29 askeri karakolu bulunmaktadır. Rusya, bölgedeki üsleri ve taktik silahları Azerbaycan ve Gürcistan'a karşı bir baskı aracı olarak kullanmaktadır. Özellikle de Rusya'nın bu imkanlarını Gürcistan'da bulunan ABD birliklerine ve çıkarlarına karşı kullanması söz konusudur. Gürcistan'daki "kadife devrim"ın ardından Rusya, Ermenistan'ı Güney Kafkasya'da tek müttefik olarak nitelendirmektedir. Hatta Rus Ordusu Ermenistan'ın Türkiye sınırını korumaktadır (Külebi, 2005: 13-14). Rusya'nın bu ülkeye ileri teknolojiye sahip uçaklar ve füze sistemleri koymasına da ABD'ye karşı Kafkaslarda yaptığı bir hamle olarak nitelendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA’NIN SERT GÜÇ KULLANIMI: GÜRCİSTAN SAVAŞI

3.1. Rusya Federasyonu’nun Gürcistan Politikası ve Güç Kullanımı

3.1.1. Rusya Federasyonu-Gürcistan Siyasi İlişkileri

Rusya Federasyonu ile Gürcistan arasındaki diplomatik ilişkiler 1 Temmuz 1992 tarihinde başlamıştır (Gürcistan Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi, http://www.mfa.gov.ge/index.php?sec_id=351&lang_id=ENG). Bugün itibariyle Rusya-Gürcistan diplomatik ilişkileri İsviçre’nin aracılığıyla sürdürülmektedir. Ağustos 2008’deki Güney Osetya Savaşı’nın ardından ikili siyasi ilişkilerin İsviçre üzerinden düşük seviyede sürdürülmesine karar verilmiştir.* İkili siyasi ilişkilerin bugün geldiği noktanın temel sebebi Rusya’nın Gürcistan’a yönelik bakış açısıdır. Devletlerarası ilişkiler kurulurken genellikle toprak bütünlüğüne saygı ve egemen-eşit devletlerarası ilişkiler gibi terimler kullanılmaktadır. Bu anlayış Rusya’nın Gürcistan’a yönelik bakışında yerleşmemiştir. Zira Rusya Gürcistan’ı hala bir uydu devleti olarak görmekte ve onun kendinden bağımsız bir birim olarak uluslararası siyaset sahnesine çıkmasını hazmedememektedir. Bu bakış açısı diğer eski Sovyet devletleri için de geçerli olsa da Gürcistan, Ukrayna ve Azerbaycan’ın geçmişteki tarihsel öneminin Rus hafızasında yarattığı etki başkadır. Markedonov’a göre Rusya-Gürcistan ilişkileri paradoksal bir karakter (Markedonoy, 2007: 11) arz eder. Bir taraftan 200 yıl Rus hâkimiyetinde yaşayan Gürcistan’ın Rusya ile güçlü sosyo-kültürel bağları bulunmaktadır. Diğer taraftan ise Perestroika ve Sovyet sonrası dönemde iki taraf arası karşılıklı iddialar, ikili ilişkilerin gelişimine sekte vurmuş, ilişkiler mütemadiyen gergin bir şekilde sürüp gitmiştir. Tiflis’te Nisan 1989’da gerçekleşen olaylar ve Transkafkasya Askeri Gücü’nün gösteriyi dağıtmaya gelmesi,

---

* Gürcistan Dışişleri Bakanlığında düzenlenen törende Gürcistan-Rusya diplomatik ilişkilerinin İsviçre üzerinden sağlanmasına ilişkin nota İsviçre Dışişleri Bakanı Michelle Calmy Rey ile Gürcistan Dışişleri Bakanı Grigol Vaşadze tarafından imzalanmıştır. Calmy Rey aynı anlaşmayı 13.12.2008 tarihinde Rus meslektaşısı Sergey Lavrov’la da imzalamıştır. Anlaşmaya göre diplomatik ilişkilerin yanı sıra İsviçre’nin Tiflis’teki büyükelçiliği kanalıyla vize ve diğer vatandaşlık işlemleri de yapılacak. "Rusya ile Gürcistan İlişkileri İsviçre Üzerinden Sağlanacak", 09.03.2018, "Rusya-Gürcistan Diplomatik İlişkileri, İsviçre Üzerinden Sağlanacak", <http://www.kafkasevi.com/index.php/news/detail/2774>.

Gürcü vatandaşların anti Rus hislerle dolup bağımsızlık isteklerinin perçinlenmesi ve Gürcü siyasi elitinin Sovyet dönemine tepkisel olarak büyümesi gibi etkenler bugünkü Rus-Gürcü ilişkilerinin temellerini oluşturmuştur (Markedonoy, 2007:11). Ruslar ise tarihe vurgu yaparak Ortodoks Gürcüleri 200 yıl önce Müslüman Osmanlı ve İran'a karşı Ruslar'ın koruduğunu, sırf bu sebepten bile Gürcüler'in Ruslar'a minnettar olmaları gerektiği görüşündedir (Nodia, 2007: 15).

Rusya Federasyonu-Gürcistan ilişkileri, Rusya'nın Transkafkasya devletleri ile yaşadığı ilişkilerle karşılaştırıldığında en sorunlu ve en zor ilişkiler olarak nitelendirilebilir. İkili ilişkilerde 'iyi' olarak değerlendirilebilecek bir dönem olup olmadığı bile tartışmalıdır. Rusya-Gürcistan ilişkilerinde uluslararası münasebetlerde iki komşu devlet arası ilişkilerde sık rastlanmayan bir şekilde "kısasa kısas" anlayışı vardır. Şöyle ki taraflardan birinin bilinçli ya da bilişsiz yaptığı bir eyleme karşılık, diğer taraf bu eyleme farklı veya daha sert bir eylemle cevap vermektedir. Karşılıklı eylemlerin ve misillemelerin sayısının yıllar geçtikçe artması ikili ilişkilerin gelişmesini engellemiştir. Çünkü her yeni eylem, yeni bir kriz, her yeni kriz de yeni bir zaman kaybı demektir. Bu politikalar belki iki eşit güçteki komşu devlet arasında uygulansa, iki tarafa da benzer zararlar getirebilir. Ama Rusya ve Gürcistan gibi asimetrik güçlerde olan iki komşu devlet arasında gerçekleşen bu olaylar daha çok, zayıf taraf olan Gürcistan'a zarar vermektedir.

Sovyet sonrası dönemde Rusya ile Gürcistan arasındaki gergin ilişkilerin temelleri SSCB'nin dağılma sürecinde bağımsızlığını kazanmak isteyen Gürcülerin örgütlenme çabalarında aranmalıdır. Bu süreçte bağımsızlık mücadelesi stratejileri farklılık gösteren Gürcü halkı kendi arasında bölünmüş ve bu bölünme bağımsızlık sonrasında da varlığını korumuştur (Tanrısever, 2003). SSCB dağılmadan önce 9 Nisan 1991 tarihi itibarıyla bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'da devlet başkanı olarak aşırı milliyetçi Zviad Gamsakhurdia seçilmiştir. Gamsakhurdia döneminde Gürcistan'da iç ayaklanmalar artmış ve farklı görüşlerdeki gruplar arası çatışmalarla ülke kısa zamanda iç savaşa sürüklenmiştir. 1991 yılında başlayan Oset-Gürcü gerginliği Rusya-Gürcistan ilişkileri henüz kurulmadan, taraflar arasında gerginlik yaratmış, Rusya saldırılarının sona ermesi için Gürcistan'a ultiimatı vermiştir.

Rusya'nın Gamsakhurdia iktidarına karşı başlarda net bir politikası olmamıştır. Gürcistan içindeki genel durum incelenerek “*bekle-gör*” politikası tercih edilmiştir. Bunun sebeplerinden biri de Yeltsin yönetiminin Rusya'yı Batıya entegre etme politikalarına daha çok zaman ayırması olmuştur. Gürcistan cephesinde ise hem iç politikada hem de dış politikada Rusya'yı karşısına almaktan çekinilmemesi ve Rusya'nın Gürcistan'da işgalci olarak nitelendirilmesi Gamsakhurdia'nın sonunu hazırlayan etkenler olmuştur. Gamsakhurdia'ya muhalif gruplar Rusya tarafından desteklenmiş ve Gamsakhurdia hükümetiyle her türlü ilişki sonlandırılmıştır. Nitekim bir Askeri Konsey çatısı altında örgütlenen muhalifler Gamsakhurdia'nın görevinden uzaklaştırılmasını sağlamışlardır. Askeri Konseyin daveti üzerine ülkeye gelen Edvard Shevardnadze, devletin başına geçmiş ve reformcularla yerel eski yöneticilerden oluşan karma bir hükümet kurmuştur (Tanrısever, 2003). SSCB'de Dışişleri Bakanlığı yapan ve bölge-dünya dengelerini çok iyi bilen bir liderin Gürcistan'ın başına gelmesi Rusya Federasyonu tarafınca da olumlu karşılanmıştır.

Shevardnadze zor bir dönemde ülke yönetimini devralmıştır. Yeni kurulmuş bir devletin yaşadığı sorunlar, ülke içi ayrılıkçılık-çatışma konuları, Abhazya ile savaş ve eski başkan Gamsakhurdia taraftarlarının ülkede varlığını sürdürmesi Shevardnadze yönetimini sıkıştırmaya başlamıştır. Rusya Gürcistan'ın bağımsızlığını 1992 ortalarında tanıyarak, Ekim 1993'te bir büyükelçi atamıştır (Karabayram, 2007: 190). Rusya her ne kadar Gürcistan'ı resmî olarak tanımış olsa da, sürdürdüğü politikalarla bu durum örtüşmüyordu. Zira bu dönemde Rusya, Gürcistan içindeki ayrılıkçı hareketleri destekler bir görüntü içerisindeydi. Rusya Temmuz 1992'de Güney Osetya'da imzalanan ateşkes sonrası barış güçlerini Gürcistan'a yerleştirme hakkını kazanmıştır. Shevardnadze döneminde Rusya-Gürcistan arası askeri ilişkiler kurulmuştur. Shevardnadze ayrılıkçı hareketleri desteklediği için Rusya'yı suçlamış ve bu sebepten BDT'ye girmeyi reddetmişse de, bölgesel ve ülkesel gerçekleri dikkate alarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tek başına sağlayamayacağını farkına varmıştır. Bu sebeple sorunların çözümünün Rusya'dan geçtiğini düşünerek Gürcistan'ın Ekim 1993'te BDT'ye üye olmasını sağlamıştır. 3 Şubat 1994 tarihinde imzalanan “Dostluk-İyi Komşuluk ve İşbirliği” Antlaşması (Purtaş, 2005:239) ile Rusya ve Gürcistan arasındaki ilişkiler belli bir çerçeveye oturtulmuştur. Rusya bu

anlaşma ile Gürcistan'daki 4 askeri üste (Vaziani, Gudauta, Ahılkelek ve Batum) 25 yıllık işletim hakkını elde etmiştir. Bu yolla Rusya Gürcistan'ın topraklarına yerleşerek Gürcistan'a daha kolaylıkla müdahale etme fırsatını yakalamış ve Gürcistan'ın hareket alanını kısıtlamıştır. Bu üslerle Rusya ayrıca Sovyet döneminde sahip olduğu Türkiye sınırındaki askeri varlığına tekrar sahip olmuş (Demirağ, 2008:28), bu sayede Türkiye'yi denetleme ve dengeleme şansına erişmiştir. Rusya güney sınırlarının güvenliğini sağlamak için Gürcistan'da etkinliğini pekiştirmiştir. 1994 yılının ortalarında imzalanan ateşkes anlaşmasıyla Abhazya savaşı da sona ermiş, BDT askerlerinden oluşan barış gücü bölgeye yerleştirilmiştir. Shevardnadze döneminin ilk yıllarında Gürcistan'ın BDT üyesi olmasının ardından ülke güvenliğinin sağlanması konusunda örgütten beklediğini bulamaması ve sorunların devam etmesi üzerine Shevardnadze'nin Rusya ile uyumlaştırılmış dış politikası değişmeye başlamıştır. Rusya'yı zor zamanda 'kurtarıcı' olarak gören 'Beyaz Tilki' (Shevardnadze), hem ülke üzerindeki Rus nüfuzunu kırmak; hem de Gürcistan'ın tam olarak bağımsız olabilmesi için dış politikada rotasını Batıya çevirmiştir (Demirağ, 2008: 28). Gürcistan'ın zamanla Rusya'dan uzaklaşma eğilimi Rusya cephesinde iyi karşılanmamış ve Shevardnadze birkaç kez suikast girişimine maruz kalmıştır. Shevardnadze'nin daha sonra Türkiye ve Batı ile ilişkilerini geliştirmesi, NATO üyeliği hayalleri, Batı ile enerji konusunda işbirliği gibi pek çok etken ile Gürcistan'ın Batı ile ilişkilerini geliştirme iradesinin güçlü olması bir araya gelince "Gürcistan Rusya'nın güney kanadı değil, Türkiye'nin kuzey kanadıdır" şeklinde bir Shevardnadze açıklamasına şaşırılmamalıdır. Rusya ve Gürcistan, Transkafkasya'nın 'Batılılaşma'sını farklı yorumlamaktadır: Gürcistan'a göre Euro-Atlantik dünyaya entegrasyon, uygarlaşma ve demokrasinin temel kriteridir; Rusya ise bunu tamamen kendi özel çıkarlarının gaspedilmesi olarak görmektedir (Markedonoy, 2007:12). Gürcistan ayrıca BDT içerisinde kurulan Rus karşıtı GUAM örgütünün üyesi olmuştur. Rusya'nın kendi amaçları doğrultusunda BDT'yi kullanmasından rahatsız olan devletlerin kurduğu 'örgüt içerisinde örgüt' niteliğindeki GUAM Rusya'nın BDT'den 'çatlak sesler' çıktığını görmesini sağlamıştır. Rusya bunun dışında 2.Çeçenistan Savaşı esnasında Gürcistan'ın topraklarını Çeçen savaşçılara açmasını eleştirmiş, Gürcistan üzerinden silah akışına izin verildiğini belirtmiş ve bu olay da iki ülke ilişkilerini zedelemiştir. Gürcistan

ayrıca Rusya'nın Gürcistan'daki üslerini 2.Çeçenistan savaşı için kullanmasına izin vermemiştir. Bunun sebebi de çatışmaların kendi ülkesine sıçramasından duyduğu endişedir (Purtaş, 2005: 242).

2003 yılı sonlarında gerçekleşen Gül Devrimi sonrasında Ocak 2004'teki seçimleri kazanarak başa geçen Mikhail Saakaşvili dönemiyle birlikte Rusya-Gürcistan ilişkileri bambaşka bir mecraya girmiştir. Bu dönemde Gürcistan iktidarı Rus karşıtı bir anlayışı benimsemiştir. Aslında Saakaşvili koltuğuna oturduğu ilk zamanlarda Rusya ile yapıcı ilişkiler kurabileceği inancını taşımaktaydı. Hatta ilk dış gezisini Şubat 2004'te Moskova'ya yapması da bunun bir göstergesidir (Gurev, 2005: 96). Saakaşvili Rusya ile ilişkileri geliştirmek için ülkesine Rus yatırımcıları davet etmiş, Rus askeri üslerinin Gürcistan'dan çıkması için baskı yapmayacaklarını bildirmiş, Çeçen sorununda ortak çalışabileceklerini belirtmiş, karşılığında da Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya'nın tekrar Gürcistan içine entegre edilmesi konusunda destek istemiş ve Gürcistan'ın Euro-Atlantik kuruluşlara üyeliğine ses çıkarmamasını istemiştir. Saakaşvili'nin iktidara gelmesiyle öncelikli iki hedefi Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü sağlamak ve ülkesini Euro-Atlantik kuruluşlara üye yapmaktır. Acara sorununu biraz Rusya'nın da nötr politika izlemesiyle rahatlıkla çözen Saakaşvili, daha sonra da Güney Osetya'ya yönelmiştir. Güney Osetya sorununa 2004 Yaz'ında Gürcü hükümetinin insanî kaygılar güden; aynı zamanda da askerî gözdağına başvuran bir anlayışla yaklaşımı Rusya-Gürcistan ilişkilerini olumsuz etkilemiştir (Nodia, 2007: 16). Rusya Saakaşvili'nin iktidara gelmesinin ardından Mayıs 2004'te iki ülke arası ilişkilerin gelişimi için bir dizi konuyu içeren paket anlaşma* önermiş; ancak, Gürcistan bu anlaşma önerisine aylar sonra yapıcı olmaktan uzak bir yanıt vermiştir. Bunun dışında Saakaşvili iktidarının Gürcistan'ı Batı ile ilişkilerini geliştirmesinin ve Euro-Atlantik kuruluşlara üye olmasının Rusya'ya herhangi bir zarar vermeyeceği konusunda Rusya'yı inandıramaması veyahut inandırma konusunda fazla uğraşmak istememesi, Rusya-Gürcistan ilişkilerini negatif yönde etkilemiştir. Rusya Gürcistan'ın kendinden bağımsız bir

---

* Anlaşma dostluk, iyikomşuluk, işbirliği, devletlerin karşılıklı olarak güvenliğin temini, Gürcü toprakları üzerindeki Rus askeri üsleri, yeni bir ortak anti-terör merkezinin kurulması, vize rejiminin geliştirilmesi, güvenlik ve ekonomiyle ilgili bazı düzenlemeler içermekteydi. (Gurev, 2005: 97)

şekilde hareket etmesini, kendi iç sorunlarını Rusya'yı hesaba katmadan çözmek istemesini ve Batı'nın ileri karakolu olma hedefini Rus ulusal çıkarlarına uygun bulmamıştır. Gürcistan içerisinde ufak çapta bombalama olayları ve casusluk olayları gibi manipulasyon araçlarını devreye sokarak Rusya Gürcistan'ı sindirmeye çalışmıştır. Gürcü vatandaşlardan vize istenmesi, Gürcü şarap ve maden sularına ambargo, Gürcistan'a satılan doğalgaz ve elektrikte kesintiler ve doğalgaz fiyatlarında artış gibi pek çok araç Putin yönetimi tarafından Gürcistan'ı "*Rusya'nın istediği yola getirmek*" için kullanılmıştır. Rusya, Ocak 2001'den itibaren Gürcistan vatandaşlarına uyguladığı vize rejiminde değişikliğe gitmiştir. Bu bağlamda Abhazyalı ve Güney Osetyalı vatandaşlar vize rejiminden muaf tutulmuş ve vizesiz Rusya'ya gidebilme hakkına erişmiştir. Rusya'nın Gürcü vatandaşlarla Abhaz ve Osetler arasında uyguladığı farklı politikaların ayrıştırıcı bir karakter taşıdığı görülmektedir. "Rus tarafı vize rejimini Gürcistan'ın Çeçenistan'la olan sınırını yeterince kontrol edemediğinden dolayı getirdiğini, Gürcistan'ı cezalandırma gibi bir amacı olmadığını ve vize rejiminin geçici olduğunu belirtmiştir."* Bunun dışında Rusya 31 Mayıs 2002'de "Yeni Vatandaşlık Kanunu"nu çıkartmıştır. Bu uygulamayı Gürcü tarafı kendi toprak bütünlüğünü bozacağı ve Abhazya ile Güney Osetya'nın Gürcistan'dan koparılmasına hizmet edeceği şeklinde yorumlayarak Rusya'ya bir nota göndermiştir.** Yeni Vatandaşlık Kanunu'nun içeriğinde 'Rus vatandaşlığına geçenlerin eski vatandaşlıklarını kaybetmesi' ibaresi Rusya'nın amacını net bir şekilde göstermektedir. Abhazya ve Güney Osetya'da bugün nüfusun çoğunluğu Rus pasaportu taşımaktadır. Dolayısıyla buradaki halkların, Gürcü kimliğinden uzaklaştırılıp, Rus kimliğine sahip olmalarının sağlanması sistemli bir çalışmanın ürünüdür.

---

* Rusya'nın uygulamaya koyduğu vize rejiminin bir diğer hedefi de Rusya'da yaşayan ve çalışan 500.000 kadar Gürcü vatandaşını baskı altına almaktır. Yeni vize rejiminin Gürcistan'da işsizliği artırması ve yoksulluğun büyümesine neden olması muhtemeldir. Karabayram, 2007:208

** Rusya'da 10 yıldır yürürlükte olan eski Vatandaşlık Kanunu, eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde yaşayan ve Rus vatandaşlığına geçmek isteyenlere zorluk çıkarmadan vatandaşlık imkanı veriyordu. Yeni Vatandaşlık Kanunu ise eskisine oranla Rus vatandaşlığına geçiş prosedürlerini zorlaştırmıştır. Yeni yasa, Rus vatandaşlarının ikinci bir vatandaşlık edinmesine imkan tanıyor ama Rus vatandaşlığına geçenlerin eski vatandaşlığını terk etmesini öngörüyordu. Karabayram, 2007: 209

Eylül 2006 sonrası Rusya-Gürcistan ilişkileri “diplomatik kriz”e dönüşmüştür. Krizin nedeni Gürcistan’da 6 Rus subayın ve 11 Gürcü vatandaşın Rusya lehine casusluk yapmaları gerekçesiyle yakalanması olmuştur. Gürcistan Rus subaylarını AGİT vasıtasıyla Rusya’ya teslim ettiyse de iki devlet arası gerilim sona ermemiştir. Rusya casusluk suçlamalarına karşılık, Gürcistan’la kara, hava, deniz ve demiryolları bağlantısını ve posta hizmetlerini kesmiştir. Ayrıca Gürcistan’a para transferi de kesilmiştir. Özellikle Rusya’dan Gürcistan’a transfer edilen paranın kesilmesi Gürcü ekonomisi için önemli bir kayıptı. Zira yıllık transfer miktarı ülke ekonomisinin beşte birine tekabül etmekteydi (Kamalov, 2008: 106-107). Rusya bu baskı politikasıyla hem kendi ülkesinde hem de Gürcistan’da yaşayan Gürcü vatandaşlara şu mesajı gönderiyordu: “Rusya ile iyi ilişkiler kurabilen yeni bir Gürcü hükümetini seçmek sizin çıkarınıza olur” (Trenin, 2006).

Rusya’nın bir diğer amacı Gürcistan’ın rejimini değiştirmektir. 2003 sonunda Batı destekli gerçekleşen Gül Devrimi’nin Gürcistan’a Transkafkasya’da Batı ile ilişkilerini geliştirme yolunda kararlı bir şekilde ilerleyen devlet görüntüsü vermesi, Rusya’nın hoşuna gitmemektedir. Rusya Gürcistan içerisindeki muhalefeti desteklemiş ve Rus siyasi elitleri zaman zaman Gürcü muhalefetiyle bir araya gelerek Saakaşvili rejiminin sona erdirilmesinin gerçekleştirilmesini meşru yollarını aramıştır. Rusya Gürcistan’daki bazı siyasi grupları finansal olarak desteklemiş ve onların aktif bir şekilde protesto mitingleri düzenlemelerini teşvik etmiş ve Saakaşvili iktidarından memnun olmayan halkın galeyana getirilmesi için çaba harcamıştır. Yukarıda bahsettiğimiz ekonomik enstrümanları da devreye sokmuş ve bu bağlamda Saakaşvili halkın gözünde başarısız bir lider olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Vladimir Putin her fırsatta Saakaşvili’yi uluslararası topluluk önünde küçük düşürücü açıklamalarda bulunarak bu sistemli çalışmayı desteklemiştir. Ocak 2008’de Gürcistan’da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Saakaşvili yeniden kazanmıştır. Rusya’nın kendince meşru manevraları Saakaşvili’nin koltuğundan ayrılmasına yetmemiştir. Bununla birlikte Rusya’nın Abhazya ve Güney Osetya ile 2008 Bahar’ında yakın diplomatik ilişkiler kurmaya başlaması ve Abhazya üzerindeki ambargoyu kaldırması gibi olaylar yakın zamanda Rusya’nın bu iki ayrılıkçı bölgeyi tanıyabileceğinin sinyalleriydi. Rusya hem Gürcistan’ın NATO

üyelik sürecini yavaşlatmakta, hem de Batı'ya Kosova'nın tanınması hareketine karşı bir cevap vermekteydi. Bunun dışında Osetya ve Abhazya'da provokatif ve tacizkar olaylar çıkartarak bölgede tansiyonu inceden inceye yükselten Rusya, Gürcistan'ın güç kullanmasına zemin hazırlamıştır. Gürcistan da Rusya'nın bu oyununa gelerek, Ağustos 2008'de Güney Osetya'ya çıkarma yaparak bölgeyi tekrar Gürcistan içerisine entegre etme yoluna gitmiştir. Rusya böyle bir çıkarma sonucu başarısız olacak olan Saakaşvili'nin iktidarının da bu savaş sonrası sona ereceğini hesaplamıştır. Krize birdenbire dahil olarak savaşın gidişatını değiştirmiş ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü belki de bir daha tamir edilemeyecek bir duruma sürüklemiştir. Savaş sona erdikten sonra da hem Abhazya ve Güney Osetya'daki askeri varlığını sağlamlaştırmış, hem de söz konusu bölgelerin bağımsızlığını tanımıştır. Abhazya ve Güney Osetya'yı Rusya'nın resmî olarak tanınması Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü hiçe sayan bir harekettir ve Gürcistan'ın parçalanmasına hizmet eden bir politikanın eseridir. Rusya'nın savaş sonrası dilediği gibi olmayan tek şey Saakaşvili'nin hâlâ Devlet Başkanlığı koltuğunda oturmasıdır. Nisan-Mayıs 2009 tarihlerinde Saakaşvili'nin istifa etmesi için birleşen muhalefet sokaklara dökülmüş ve protesto mitingleri düzenlemiştir (Nodia, 2009). Ancak bu girişim de bir sonuç vermemiş ve Saakaşvili görevini sürdürmüştür. Rusya'nın 2003'te gerçekleşen Gül Devrimi'nin intikamını, karşı bir devrimle almak isteği, bugün canlılığını hâlâ korumaktadır. Meşrû veya gayrimeşrû yollarla Rusya bu amacına ulaşmayı önümüzdeki yıllarda isteyecektir. Her ne kadar Rusya'nın Tiflis Büyükelçisi Viaceheslav Kovalenko "Rusya Gürcistan'ı nötr bir devlet olarak görmeyi istemektedir" (Matsaberidze , 2007: 74). açıklaması yapmış olsa da; bu nötrlüğün bildiğimiz bir nötrlük olmayıp, Rusya'nın kendi anlayışına göre yorumladığı bir nötrlük olduğu ortadadır.

Gürcistan, 2008 yılında yaşanan Güney Osetya Savaşı sonrasında aldığı, BDT'den ayrılma kararını 2009 yılında gerçekleştirmiştir. BDT tüzüğüne göre örgütten ayrılma kararı verildikten bir yıl sonra ayrılma geçerlilik kazanabilmektedir. Buna göre, 19 Ağustos 2009 tarihi itibarıyla Gürcistan artık BDT'nin bir parçası olmaktan çıkmıştır ("Gürcistan BDT'den Resmen Ayrıldı",

http://www.haberrus.com/index.php?option=com_content&view=article&id=411:Gürcistan-BDT'den- resmen-ayrildi&catid=39:avasya&Itemid=71)

3.1.2. Rusya Federasyonu-Gürcistan Ekonomik İlişkileri

Rusya Federasyonu'nun Gürcistan ile olan ekonomik ve ticari ilişkilerini incelediğimizde ikili ticaret hacminin çok yüksek rakamlara ulaşmadığı görülmektedir. BDT ülkeleri içinde Gürcistan'ın Rusya için ekonomik ve ticari ilişkiler açısından yeri alt sıralardadır. Bunun temel sebebi Rusya-Gürcistan arasındaki istikrarsız siyasi ilişkilerdir. Karşılıklı güven temin edilmediği müddetçe ekonomik ilişkilerin belli bir seviyeye erişmesi güç gözükmektedir. Buna bir de Rusya'nın ekonomik baskılarının da eklenmesi Gürcistan'ı Rusya'dan daha da uzaklaştırmaktadır. Aralık 2005'ten itibaren Gürcistan'dan Rusya'ya sebze ihracatı, insan sağlığını ihlal eden kurallar tespit edildiğinden Rusya tarafından yasaklanmıştır. Mart 2006'dan itibaren Gürcistan şarabı, köpüklü şarap, maden suyu ve şarap üretimiyle ilgili maddelerin ihlali gerekçesiyle Rusya'ya ihracı yasaklanmıştır. Bunun haricinde 8 Temmuz 2006'dan itibaren Gürcistan-Rusya sınırındaki olan tek kontrol noktası olan Kazbegi-Zemo Larzi yeniden inşa edilme düşüncesiyle kapatılmıştır. 2 Ekim 2006 tarihindeyse Rusya Gürcistan'la var olan kara, hava, deniz, demiryolu ve haberleşme bağlarını kesmiştir (.Gürcistan Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi, "Relations Between Georgia and Russia"http://www.mfa.gov.ge/index.php?sec_id=351&lang_id=ENG). Rusya'nın 2006 yılında başlattığı uygulamalar Gürcistan'ın Rusya'ya olan ihracatında önemli kayıplara neden olmuştur.

Siyasal ve ekonomik açıdan Batı ile ilişkilerini geliştirme amacıyla olan Gürcistan, 2000 yılı itibariyle Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) üye olmuştur. Rusya'nın Gürcistan'ın ürünlerine yönelik uyguladığı kısıtlamalar Gürcistan'ın komşu ülkelerle ilişkilerini geliştirmesini ve uluslararası sisteme entegrasyonu konusunda daha sıkı çalışmasını tetiklemiştir. Rusya da uzun zamandır, DTÖ'ye üye olma çabasıdadır.

2008 yılı itibariyle Rusya'nın Gürcistan'a yaptığı ihracat 530 milyon dolar, Gürcistan'dan yaptığı ithalat ise 48 milyon dolar civarındadır. 2006-2008 yılları arasında ikili dış ticaret hacminin 580 ila 640 milyon dolar civarında seyrettiği görülmektedir. Ağustos 2008'deki Güney Osetya Savaşı 2008 yılı itibariyle Rusya'nın Gürcistan'la olan dış ticaretini fazla etkilememiş, ihracat bir önceki yıla göre 59 milyon dolar azalmış, ithalat da 12.9 milyon dolarlık bir azalma göstermiştir. Ancak savaşın ekonomik ilişkilere etkileri 2009 yılında kendini daha fazla göstermiştir. Zira iki ülke arasındaki dış ticaret ilişkilerinde 2009'un ilk 9 ayını gösteren istatistiklere baktığımızda Rusya'nın Gürcistan'a ihracatının 200 milyon dolara gerilediği, Gürcistan'dan yaptığı ithalatın da 21 milyon dolara gerilediği görülmektedir. Gürcistan Rusya'nın dış ticaretinde önemli bir yer teşkil etmemektedir. Ancak aynı şey Rusya için geçerli değildir. 2003 yılı itibariyle Rusya Gürcistan'ın ihracatında %19'luk payla Türkiye'nin ardından ikinci sıradayken, ithalatında %17'lik payla birinci sıradaydı. 2008 itibariyle ise Rusya'nın Gürcistan açısından ihracattaki önemini yitirdiğini Meksika'nın ardından yaklaşık %3'lük oranla 9. sıraya gerilediğini (29.8 milyon dolar-Gürcistan kaynağına göre, 48.3 milyon dolar-Rus kaynağına göre), ithalatta da %6.8'lik oranla 5. sıraya gerilediğini (426.3 milyon dolar-Gürcistan kaynağına göre, 530 milyon dolar-Rus kaynağına göre) gözlemleyebiliriz (gks.ru, 2009).

Rusya'nın en önemli ihracat ürünleri petrol ve doğalgaz, metaller ve makine-ulaştırma ekipmanlarıdır. Rusya'nın en önemli ithalat ürünleri ise makine-ekipman, kimyasallar, metaller, gıda-tarımsal ürünler ve tüketim malzemeleridir. Rusya Gürcistan'dan ağırlıklı olarak metaller, alkollü içecekler ve gıda-tarım ürünleri ithal etmektedir. Gürcistan'ın en önemli ihracat ürünleri ferro metaller, hurda metaller, bakır, demir, altın, şarap ve alkollü içecekler, maden suyu, otomobil, çimento, fındık ve gübredir. Gürcistan'ın en önemli ithalat ürünleri petrol ve türevleri, otomobil, doğalgaz, elektronik ürünler, tıp malzemeleri ve buğdaydır. Gürcistan Rusya'dan petrol ve ürünleri, doğalgaz, buğday, elektrik enerjisi ithal etmektedir (DEİK, 2008).

Doğrudan yabancı yatırım çekme konusunda düşük düzeyde olan Gürcistan'a yönelik Rusya'nın yatırım planları daha çok enerji ve madencilik sektörleri üzerinde

olmuştur. Rusya, Gürcistan'a özellikle 2003, 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla, 42, 43 ve 38 milyon dolarlık yatırımlar gerçekleştirmiştir. 2006 sonrası ise bozulan ilişkiler pek çok alana yansdığı gibi Rus yatırımlarına da yansmıştır. Bu sebepten özellikle 2007 ve sonrasında Rusya Gürcistan'a yönelik yabancı yatırım açısından, Çek Cumhuriyeti, Türkiye ve Hollanda'nın gerisinde kalmıştır (Benli, 2006). Gürcistan ekonomisine yönelik ilk önemli Rus yatırımını Shevardnadze döneminde 2003 yazında hisselerinin çoğunluğu Rus hükümetine ait olan UES (United Energy Systems) yapmış ve Tiflis'teki elektrik-dağıtım şirketi Telasi'yi ve Amerikan menşeli (AES) Gardabani Güç İstasyonu'nu satın almıştır. UES ayrıca Khrami-1 ve Khrami-2 adlı hidroelektrik güç istasyonlarının işletme hakkını ve Saksusenergo Ortak Girişimindeki %50'lik hissesiyle, Gürcistan'daki 500 kw'lık enerji nakil hattının %50'sinin mülkiyetini kazanmıştır. Mart 2005'te UES ve Gürcü hükümeti arasındaki görüşmeler hızlandırılmış ve Rusya'nın Gürcistan'daki diğer dağıtım ve üretim faaliyetlerinin mülkiyetine sahip olması görüşülmüştür. Aynı yıl Vneshtorgbank Birleşik Gürcistan Bankası'nın %51'lik hissesine sahip olmuştur. Rus YevrAzHaolding de, manganez üreticisi Chiaturmanganetz ile Vartsikhe şirketlerini 132 milyon dolara satın almıştır. Manganez Gürcistan'ın en önemli ihracat kalemlerinden birini oluşturmaktadır (Indans, 2007: 137).

Gazprom 2003 yılında Gürcistan'a yönelik ilk atağını gerçekleştirmiş ve Rus-Amerikan ortaklığından oluşan Itera'ya ait olan gaz taşımacılık işini almıştır. 1 Temmuz 2003 tarihinde Gürcistan hükümetiyle Gazprom arasında 25 yıllık işbirliğini içeren bir memorandum imzalanmıştır. Anlaşma, Gürcistan'a doğalgaz sağlamayı ve Gazprom'un daha önce hiç yapmadığı gaz boru hatlarının rehabilitasyonunu da içermekteydi. Ocak 2005'te Gazprom Gürcistan'ın doğalgaz boru hatları sistemini özelleştirme konusunda ilgisinin olduğunu ilan etmiştir. Gürcü doğalgaz boru hatları Gürcistan'ın çeşitli bölgelerine ve Rusya'dan Gürcistan ve Ermenistan'a doğalgaz akışını sağlamaktadır (Indans, 2007: 138).

3.1.3. Rusya Federasyonu-Gürcistan Askeri İlişkileri

SSCB dağılmadan önce Gürcistan'da Transkafkasya Askeri Bölgesi (ZakVO) birimleri, 19. Anti-Uçak Savunma Birlikleri ve 34. Hava Birlikleri yer almaktaydı.

Ayrıca Rus yönetimindeki sınır güvenlik güçleri, Karadeniz donanması gemileri, iç ve müstakil askeri birimler de bölgedeydi. Gürcistan Transkafkasya'daki tüm askeri güçlerin merkezî karargâhıydı. Gürcistan ayrıca cephanesi nükleer savaş başlığı içeren 3 füze tugayının da merkez üssüydü. SSCB'nin son dönemlerinde bile Gürcistan'da 100.000 askerin görev yaptığı söylenmektedir. Rusya Federasyonu'nun bağımsızlığını ilanından sonra eski Transkafkasya Askeri Bölgesi Birlikleri (ZakVO) ve Gürcistan'daki diğer askeri birlikler Rusya Federasyonu askeri güçleri haline gelmiştir. İsim olarak da Transkafkasya Rus Askeri Güçleri Grubu (GRVZ) adını almışlardır. Sınır güvenlik güçleri ise, Rus sınır güvenlik gücüne ve Güney Osetya ile Abhazya'da yer alan barışgücüne dönüştürülmüştür (Darchiasvili, 1997).

Gürcistan'da Gamsakhurdia'nın başta olduğu dönemde, Gamsakhurdia'nın Gürcistan'da mevzilenen Rus askeri üslerine karşı olumsuz tavrı netti. Rus askeri güçlerinin ülkesindeki varlığını bağımsızlıkla bağdaştıramadığını belirten milliyetçi lider, Rus askerlerini işgalci olarak nitelemiştir. Gamsakhurdia Gürcistan'ın BDT'ye üye olmasını da istememiştir. Ancak 1992 sonlarında ülkesinde artan iç karışıklıklar ve silahlı ayaklanmalar, Gamsakhurdia'nın BDT üyeliğine sıcak bakmasına ve güvenliğini sağlamak için Transkafkasya Askeri Bölgesi'nden askeri yardım alması gerektiğini düşünmesine neden olmuştur (Darchiasvili, 1997).

Rusya Federasyonu ile Gürcistan arasındaki askeri ilişkilerin temeli, 3 Şubat 1994 tarihli 'Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması'na dayanmaktadır. 1995 yılında Chernomirdin ile Shevardnadze'nin imzaladığı antlaşma ile Rusya, Gürcistan topraklarında 4 tane askeri üs* kurma hakkını elde etmiştir. Tiflis'te Yeltsin-Shevardnadze görüşmesiyle atılan imzalar sonrasında Rusya'nın Gürcistan ordusunun eğitimini ve mühimmat ihtiyacını karşılayacağı da Rusya tarafından taahhüt edilmiştir (Popyanovski, 2005). Bu anlaşmayı takiben Shevardnadze, Mart

---

* Grinenca'ya göre bu üslerin 8 tane faydası bulunmaktadır. 1-) Gürcistan'ı ele geçirmek isteyen devletlere gözdağı verecek güç olmaları. 2-) Agresif bir devleti durdurabilecek kapasitede olmaları. 3-) Varlıkları sayesinde Rusya'nın yeni ve pahalı bir sınır yapmak zorunluluğundan kurtulması. 4-) İslamiyet'e karşı tampon görevi görmeleri. 5-) Gürcistan'daki Rus askeri üslerinin varlığı Ermenistan'ın güvenliği açısından da yararlıdır. 6-) Varlıkları dengeleyici bir unsurdur. 7-) Gürcistan'ın ulusal ordu inşasına yardımcı olur. 8-) Varlıkları Gürcistan'da en az 8000 kişiye iş olanağı sağlamaktadır. Robert L.Larsson, "Georgia's Search For Security", 2003, <http://www.gfsis.org>

1994'te hem ülke içi güvenliği sağlamak hem de Rus baskılarını bertaraf etmek için Gürcistan'ın BDT üyeliğini kabul etmiştir. Shevardnadze, Abhazya Savaşı sonrasında oluşan kaotik ortamdan ülkesini kurtarmak ve düzeni sağlamak için adeta 'yılana sarılmak' durumunda kalmış ve böylelikle Rusya'ya yönelmiştir. Ancak Shevardnadze tamamen Rus yanlısı bir lider değildi; sadece realist biri olarak ülkesinin içinde bulunduğu durumu analiz etmiş ve o dönemde kendisine Rusya'dan başka askeri destek sağlayacak daha iyi bir alternatif olmadığını görmüştür.* Rusya da Gürcistan'ın içinde bulunduğu bu zor durumu değerlendirerek, Gürcistan içinde askeri güçlerini konuşlandırma şansını yakalamıştır. SSCB zamanından kalan dört askeri üssün (Vaziani, Gudauta, Batum ve Ahılkelek) 25 yıllık yasal kullanım hakkını elde etmiştir. Bu dönemde Rusya-Gürcistan askeri ilişkileri stratejik ortaklık özellikleri taşıyan ve Gürcistan'ın küçük ortak olarak büyük kuzey komşusunun vesayeti altına girdiği bir ilişki düzeyine erişmiştir. Gürcistan açısından Rusya-Gürcistan arasındaki askeri ilişkilerin geliştirilmesi konusundaki motivasyon, yeniden Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü sağlayabilmektir (Darchiasvili, 1997). Ancak Rus askerî varlığını bölgede istikrarı sağlayan değil de istikrarsızlığın devamını güdümlenen bir unsur olarak değerlendirmek yanlış olmaz. Zira Abhaz-Gürcü Savaşı'nda Rus askerleri Abhaz tarafına destek olmuştur. Gürcü tarafına göre Rusya'nın Gürcistan'daki askeri varlığı Sovyet döneminin politik elitinin eski stil fikriyatının bir örneğidir ve Rusya'nın Abhaz politikasıyla kombinasyonu da Rusya'nın Transkafkasya politikasının en "sinir bozucu" şeklidir (Larsson, 2003). Moskova ise Gürcistan'daki Rus askeri üslerini, siyasal açıdan istikrarsız durumda olan ülkenin istikrar unsuru olarak görmektedir (Sarıkaya, 2005:186).

Gürcistan'da konuşlanan Rus askeri üsleri** konusu Rusya-Gürcistan askeri ilişkilerinin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. SSCB zamanında Gürcistan'da var

---

* Bu dönemde Gürcistan'a yönelik Batı ilgisi oldukça yetersiz ve pasifti. Shevardnadze ABD'nin Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü sağlaması konusunda yardımcı olmadığı için Rus yanlısı bir görünüm sergilediğini açıklamıştır. Ne zaman ki Batı'nın Gürcistan'a yönelik ilgisi arttı; o zaman Gürcistan'ın Rusya'ya olan bakışı değişmiştir. Leila Aliyeva, "Reshaping Eurasia: Foreign Policy Strategies and Leadership Assets in Post-Soviet South Caucasus", Winter 1999-2000 Berkeley Program in Soviet and Post Soviet Studies, http://bps.berkeley.edu/publications/2000_01-alie.pdf

** Gürcü tarafı ülkelerindeki Rus askeri üslerinin yarardan çok Gürcistan'a zarar getirdiğini ve tehdit yarattığını düşünmekteydi. Gürcü hükümetine göre Gürcistan'daki Rus askeri üslerinin görev tanımları belli değildi ve hiçbir zaman net bir şekilde deklare edilmedi. İki taraf arasında güç kontrol anlaşması imzalanmış olmasına rağmen, Gürcü hükümeti topraklarında konuşlanan Rus

olan üsler, NATO'nun güney cephesine karşı bir savunma üssü olarak hizmet vermekteydi. Bazı hesaplamalara göre SSCB'nin dağılmasının ardından Rus Silahlı Kuvvetleri Gürcistan'da yaklaşık olarak 1600 tesis ve üssü devralmıştır. 1995-1999 yılları arası ise, Rusya'nın Gürcistan'da sahip olduğu bu imkanları yavaş ve isteksizce terk ettiği dönemdir.*

17 Kasım 1999 tarihinde İstanbul'da gerçekleşen AGİT Zirvesi'nde bir araya gelen Rus ve Gürcü yöneticiler Gürcistan'da yer alan 4 Rus askeri üssünün kapatılması konusunda anlaşmaya varmıştır. İlk aşamada Vaziani ve Gudauta'daki üsler en hızlı şekilde kapatılacak; daha sonra en geç Ekim 2007 itibariyle Ahılkelek üssü, en geç 2008 sonunda da Batum üssü kapatılacaktı (Kakachia, 2008). 1 Temmuz 2001 tarihinde Rusya Vaziani ve Gudauta'daki üslerini AKKA** (Avrupa Konvensiyonel Kuvvetler Antlaşması) sınırlarına uygun olarak gerçekten de kapatmıştır. Rusya iki üssü boşalttıktan sonra diğer iki üssün boşaltılması konusunda acele etmemiştir. Rusya 11 ila 15 yıl arasında bu iki üssü boşaltabileceğini ve söz konusu işlemlerin 500 milyon dolara malolacağını belirtmiştir. Rusya'nın bu işlemi

---

askerinin tam sayısını bilmemektedir. Bunun dışında Gürcü tarafı Rus askerlerinin üslerde ne tür işler yaptığı konusunda güvenilir istihbaratlar alamamaktadır. Resmi Gürcü görüşüne göre Rus askeri üslerinde gerçekleşen silah ticareti ve suçluların Ruslar'dan istedikleri her türlü silahı elde edebilmesinin sebebi Rus askeri üsleri üzerinde yeterince denetim yapılamamasından ileri gelmektedir. (Pataria-Darchiasvili, 2003: 155)

* 1995 yılında iki ülke arasında geri çekilme ile ilgili imzalanan anlaşmayı Duma onaylamamıştır. 1990'ların ikinci yarısında ise Rus Savunma Bakanlığı geri çekilme ve imkanların Gürcistan'a bırakılması işlemlerini hızlandırmıştır. 1997-1999 yılları arasında askeri imkanların büyük bir bölümü kapatılmış veya Gürcistan'a devredilmiş, 1999'da ise Rus Deniz Kuvvetleri ve sınır kuvvetleri geri çekilmiştir. Buna rağmen Rus askeri geri çekilişi alelacele olmuş, askeri imkanların bir kısmı tahrip edilmiştir. Gürcistan'ın söz konusu imkanlar konusundaki kaybı 3 ila 10 milyar dolar arasındadır. (Sokov, 2005)

** Doğu ve batı bloklarından 22 ülkenin 19.11.1990 tarihinde imzaladığı AKKA Antlaşması, şimdiye kadar yapılan en teknik ve en kapsamlı silahsızlanma anlaşmalarından biridir. Atlas Okyanusu'ndan Urallar'a kadar uzanan coğrafi alan içinde 5 tür silahta indirimde gidilmiştir. İki blokta da karşılıklı olarak 20000 tank, 20000 top sistemi, 30000 zırhlı araç, 6800 savaş uçağı ve 2000 saldırı helikopteri bırakıldı. Kıta çapında bu genel sınırlamanın yanı sıra belli bir bölgeye yığılmayı önlemek için alt bölgesel ve ulusal tavanlar kondu. Ulusal tavanı aşan devletler bu silahları ya imha edecek ya da tavanı aşmayan ülkelere satacaktı. Sovyet sonrası dönemde Rusya Federasyonu, Kafkasya'daki güvenlik koşullarını ileri sürerek bu bölgede indirimde gitmeyeceğini bildirdi. Mayıs 1997'de yürürlüğe giren "Kanat Anlaşması" Rusya'nın bölgedeki tavanlarını yükseltti. AGİT 1999 İstanbul zirvesinde "Uyarlama Anlaşması" yapılarak blok yapısı kaldırıldı ve yerine yalnızca bireysel ülkelerin tavanı getirildi. Ulusal tavan bir ülkede bulundurulabilecek maksimum teçhizat olarak tanımlandı. Ülkede bulunan yabancı kuvvetler de buna eklendiğinde ülkesel tavan oluşacaktı. Rusya 1999 tarihinde güncellenen AKKA'nın imzacı devletler tarafından onaylanması üzerine (Ukrayna, Belarus ve Kazakistan hariç), 12.12.2007 tarihi itibariyle AKKA Anlaşması'nı askıya almıştır. Başkan Putin ise aldıkları bu kararın ABD'nin Çek Cumhuriyeti ve Polonya'da kurmak istediği füze savunma sistemlerine tepki olduğunu belirtmiştir. (Erdurmaz, 2009; Somuncuoğlu, 2007)

ağırdan almasının temel sebebi hâlâ tam olarak Gürcistan topraklarından ayrılmak istemeyişinden ve Rus askeri birlikleri olmadan Gürcistan'da güvenliğin sağlanamayacağı düşüncesinden ileri gelmekteydi. Bunun dışında Rusya, üsleri terk etmesinin ardından Gürcistan'ın Batı veya NATO üyesi bir devlete üs vermesinden korkuyordu. Bu konuda Rusya Gürcistan'dan teminat istemiştir. Gürcistan lideri Saakaşvili de başka hiçbir devletin Gürcistan'da üs sahibi olamayacağını açıklamıştır. Ama kapatılan Vaziani Üssü'nün Türkiye tarafından modernize edilmesi Rus tarafında yeni bir soru işareti yaratmıştır. Bunun dışında Rusya, Ahılkelek ve Batum'daki üslerini kapattıktan sonra bu üsleri birer anti-terör merkezi haline getirmek istemiştir. Ancak bu hedefine ulaşamamıştır. Gürcistan'daki Rus askeri üslerinin kapatılması Gürcistan'ın geleceği açısından son derece önemlidir. Askeri üslerinin bir kısmını boşaltmak suretiyle Rusya, 12 eski Sovyet devleti (3 Baltık devleti zaten yabancı devlet olarak görülmektedir) arasında Gürcistan'ın nispeten “gerçek-hakiki” bağımsız bir devlet haline gelmesinde yardımcı olmuştur (Sokov, 2005). Ama bilindiği gibi Rusya bu konuda son adımı atmakta tereddüt içerisinde.

Gürcistan yönetimi Gürcistan içerisinde yer alan Rus Barış Güçleri'nin ülkeyi istikrarsızlığa sürüklediğini ve ülke bu barış güçlerinden arınmadan Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün tam olarak sağlayamayacağını düşünmektedir. Nitekim bu görüşü destekleyen bir karar 18 Temmuz 2006'da Gürcistan Parlamentosu'nda alınmış ve onaylanan tasarı ile Güney Osetya ve Abhazya'da bulunan Rus Barış Güçleri'nin ülkeden çıkartılıp yerlerine uluslararası bir barış gücünün yerleştirilmesi öngörülmüştür (Karabayram, 2007:212). Rusya ise alınan bu parlamento kararına rağmen Gürcistan'da Barış Güçleri'ni konuşlandırmayı sürdürmüştür. Rusya'ya göre kendisi uluslararası anlaşmalara uygun davranmakta ve bu anlaşmaların hükümlerine uygun olarak görevini icra etmektedir. Bugün hâlâ Rus barış güçleri Güney Osetya ve Abhazya'da görev yapmaktadır. Ancak geçmişle bugün arasında bazı farklar vardır. Geçmişte Gürcistan sınırları içerisinde barışı sağlamak adına Güney Osetya ve Abhazya'da görev yapan Rus askerleri, bugün Gürcistan'dan bağımsız birimler olan Güney Osetya ve Abhazya'nın barış ve güvenliğinden sorumludur. Rusya,

Güney Osetya ve Abhazya'yı resmî devlet olarak tanıdığından dolayı bu bölgelerin statüsü de değişmiştir.

Öte yandan Gürcistan Gül devriminin ardından NATO* ile ilişkilerini geliştirmekte ve üyelik yolunda önemli adımlar atmaktadır. Gürcistan'a göre NATO üyeliği siyasal ve güvenlik reformları gerçekleştirebilmek için etkili bir araç ve devletin inşasında önemli bir kilometre taşıdır (Yakobashvili, 2006). NATO üyesi bir Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunmasının daha kolay olacağını düşünen Gürcü yöneticiler, bu sayede Gürcistan üzerindeki Rus baskısının da azalacağını ümit etmektedir. Gürcistan NATO üyesi olarak Rusya'nın Gürcistan üzerindeki askeri ihtiraslarını dengelemeyi ister. Bunun yanında Gürcistan'da anti-Rus politikaların bilinçli olarak sürdürüldüğünü, anti-Rus bakış açısının NATO üyeliğini hızlandıracağını düşünenler de vardır (Sulaberidze, 2007:63). Gürcü karar alıcılarını NATO'ya yönelmelerinde Rusya'nın Gürcistan'ın güvenliğine yönelik politikalarından duydukları korku ve endişe karışımı hislerin etkisi de vardır. NATO ise Gürcistan'ın içerisindeki Abhazya ve Güney Osetya sorunları çözülmeden Gürcistan'ı üye yapmaya yanaşmamaktadır. Gürcistan son yıllarda askeri eğitim ve mühimmat-ekipman açısından NATO standartlarına yaklaşmış olsa da, NATO'nun öncelikli şartı ayrılıkçı sorunların çözümlenmesidir. Ağustos 2008'de gerçekleşen Güney Osetya Savaşı'nın Gürcistan'ın NATO üyelik sürecini hızlandıracağını düşünenler vardır. ABD'nin uluslararası güvenlikten ve NATO ilişkilerinden Sorumlu Bakan Yardımcısı Alexander Wershow, ABD'ye kendisini koruyabilecek, güçlü, egemen bir Gürcistan'ın lazım olduğunu bu bağlamda, Washington'un Gürcistan'ın NATO'ya üye olabilmesi için özel bir plan hazırladığını ve bu planın Tiflis'in NATO üyeliğini hızlandıracağını belirtmiştir (Seferov, 2009). Rusya ise, Sovyet döneminden kalma güvenlik algısıyla soruna yaklaşmakta ve Gürcistan'ın NATO üyeliğinin Rusya'nın güney sınırını tehdit edeceği düşüncesini taşımaktadır.

---

* ABD, Gürcistan ordusunun gelişimine yönelik olarak 2002 yılından itibaren "Eğit ve Donat Programı"nı ve 2005 yılından itibaren "Destek ve İstikrar Programı"nı hayata geçirmiştir. Gürcistan ordusunda reform ve silahlı güçlerine takviye ABD rehberliğinde gerçekleşmektedir. Gürcistan 2004 yılında NATO üyeliği öncesinde "Müstakil Üyelik Eylem Planı"nı tamamlamıştır. Daha sonra da "Üyelik İçin Eylem Planı"nı (MAP) tamamlamaya çalışmaktadır. 2005 yılında yayımlanan Ulusal Askeri Strateji ve Ulusal Güvenlik Stratejisi, Gürcistan'ın Euro-Atlantik dünyasına girme iddiasından ve Rus politikalarının Gürcistan'ın güvenliğini tehdit eden temel unsur olduğu belirtilmiştir. (Nation, 2007).

Yakın Çevresinde Gürcistan'ın NATO üyesi oluşu, Transkafkasya'da ve Karadeniz'de NATO'nun ve Batı'nın etkisinin artması demektir. Karadeniz Gürcistan'ın NATO üyesi olmasıyla büyük ölçüde bir NATO denizi haline gelecektir. Rusya tüm bu olmaları öngörebildiğinden dolayı, yıllardır sürdürdüğü Gürcistan içerisindeki ayrılıkçı hareketleri ve etnik kökenli çatışmaları destekleme politikalarını hız kesmeden sürdürmektedir. Dondurulmuş sorunların çözümünü geciktirerek veya çıkmaza sokarak Gürcistan'ın NATO üyeliğini engellemeye çalışmaktadır. Ayrıca Gürcistan içinde Güney Osetya'da 1500, Abhazya'da BDT şemsiyesi altında bulundurduğu 3000 kişilik barış güçlerinin de devamlılığını sağlayarak Gürcistan'ı başka yönden sıkıştırmaktadır. Rusya, stratejik çıkarları bir yana, Transkafkasya'da temel güç olma hedefi ve bölgedeki güç dengelerinin korunması gibi konular açısından da Gürcistan'ın NATO üyeliğini kabul etmeyecektir. Gürcistan'ın NATO üyesi olması Transkafkasya'da dengeleri değiştirecektir. Bunun aksine Gürcistan'ın Rus askeri yörüngesine girmesi ise bölge dengelerinin Rusya lehine değişmesini sağlar. Bölgenin güvenliği ile ilgili konular artık tamamen Rusya'nın verdiği kararlar doğrultusunda çözülecek duruma gelmiştir. Aynı zamanda Euro-Atlantik dünyanın Transkafkasya ve Orta Asya ile kurduğu ekonomik bağlantılarda ciddi kayıplara sebebiyet verebilecektir.

3.2. Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'ın Sorun Alanlarına Yönelik Politikası

Gürcistan, Transkafkasya'da hegemon güç olmak isteyen Rusya'nın Transkafkasya'da kendi nüfuzu altına alabilmek için en fazla çaba sarf ettiği bu sebeple sürekli baskı altında tuttuğu devlettir. Rusya'nın Gürcistan'ı hâkimiyeti altına alması demek, Transkafkasya'nın 2/3'üne hâkim olması demektir. Gürcistan nüfuz altına alındıktan sonra Azerbaycan'ın da Rus etkisi altına alınması daha kolaylaşır. Gürcistan üzerinde hâkimiyet sadece Transkafkasya'da Rus kontrolünü sağlamakla kalmaz; aynı zamanda Kuzey Kafkasya'da Rusya'nın kendinden daha emin davranabilmesini de sağlar. Gürcistan üzerinde Rus hâkimiyeti ayrıca; bölgede Türkiye'nin ve Batının etkinliğini sınırlandırır, Rusya'nın enerji monopolü olmasını kolaylaştırır, Karadeniz'e kıyısı olan tek Transkafkasya devleti burası olduğundan

dolayı da, Karadeniz’de Rus etkinliğini artırır, Rusya’nın Ermenistan’a ve Ortadoğu’ya bağlantısını kolaylaştırır(Rondeli, 2006:13). Gürcistan ve Abhazya Rusya’yı Transkafkasya’ya bağlayan önemli karayolları ve demiryollarına sahip olduğundan dolayı da Rusya açısından denetim altına alındığı takdirde stratejik avantaj sağlar.

Rusya’nın Yakın Çevre anlayışı vasıtasıyla Transkafkasya’nın en etkili gücü olmak, bölgedeki anlaşmazlıkların-çatışmaların çözümünde temel aktör olmak ve söz konusu coğrafyada yaşayan devletlerle siyasi-ekonomik-askeri ilişkilerini geliştirme gibi hedefleri bulunmaktadır. Bu hedefleri gerçekleştirmek için Rusya bölgedeki etnik-dini-teritoryal kökenli anlaşmazlıkları körükleyerek veya devam ettirilmesini sağlayarak, bölgede askeri varlığını arttırmakta, sahip olduğu kaynakların da yardımıyla Transkafkasya devletlerini baskısı altına almaktadır. Gürcistan örneğinde de bu politikalarını gerçekleştirmektedir. Zira Gürcistan’ın karmaşık etnik yapısı, manipülasyona oldukça müsaittir. Rusya Gürcistan içerisindeki sorun alanlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak Gürcistan’ı güçsüz duruma düşürmüştür. Nitekim Gürcistan, toprak bütünlüğü ve ulusal güvenliğine yönelik en ciddi tehditi Rusya’dan algılamaktadır. Rusya’dan yana hissettiği saldırı dürtüleri Gürcistan’ın varlığını ve egemenliğini sürdürme konusunda daha kararlı davranmasını sağlamaktadır. Ulus-devlet bütünlüğünü sağlamakta zorlanan Gürcistan çareyi Batı kampında aramaktadır. Rusya’nın kışkacından kendini kurtarmakta zorlanan Gürcistan, entegre olmak istediği Batı dünyasıyla ilişkilerini geliştirerek hem ülkesinin refahını hem de güvenlik problemlerini çözmeyi amaçlamaktadır. Rusya da Gürcistan’ı Rus topraklarının güneyinde Euro-Atlantik kuruluşlara üye bir devlet olarak görmek istememekte, özellikle de, NATO üyesi Gürcistan’ın Rusya’nın ulusal güvenliği için ciddi tehlike yaratacağını düşünmektedir.

Rusya Gürcistan’ın kendi ayakları üzerinde durmasında yardımcı olacak yapıcı bir rol oynamak istememektedir. Bununla birlikte Rusya Gürcistan’ı kendi haline bırakmayı da düşünmemektedir. Sadece Rus uydusu bir devlet olarak Rus çıkarlarına hizmet etmesini amaçlamaktadır. Öte yandan Rusya Gürcistan’ı kendi yörüngesine çekecek eylemlere yönelmek yerine, Gürcistan’ın içyapısındaki

çarpıklıklar ve karışıklıklardan yararlanarak komşusunu istikrarsızlığa ve fakirliğe sürüklüyerek kendisinden iyice uzaklaştırmaktadır. Yani kısacası Rusya Gürcistan'ı etkileyecek yeni bir siyasal-ekonomik alternatif model sunamamaktadır. Rusya zayıf komşusunun istikrarlı, işleyen bir ekonomiye sahip demokratik bir devlet olmasını da istememektedir (Rondeli, 2006).

Gürcistan içerisindeki Güney Osetya, Abhazya, Acaristan, Cevahati, Ahıska Türkleri ve Pankisi konularında Rusya'nın farklı politikaları olmuştur. Rusya'nın Gürcistan politikasını genel olarak değerlendirdiğimizde Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü önemsemeyen, ülke içindeki ayrılıkçı hareketleri destekleyen, ülke içinde yaşayan Rus halklarının haklarını gözetemeyen ve tabii ki Rusya'nın Transkafkasya'daki çıkarlarını ve bölge dengelerini dikkate alan bir anlayışı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte ülke içinde askeri varlığını ne sebeple olursa olsun sürdürmeyi amaçlamaktadır. Rusya'nın Gürcistan üzerindeki ayrılıkçı (separatist) politikalarının anlamının Gürcistan'ı denetim altında tutmak olduğunu düşünenler vardır. Rusya'nın bakış açısına göre Gürcistan'ın tek başına var olmak için yeterli kudretinin olmaması ve güvenilirlikten uzak bir ülke olması Rusya'nın Gürcistan'da özellikle Abhazya ve Güney Osetya'da ayrılıkçılığı desteklemesinin nedenleridir (Matsaberidze, 2007: 68). Rusya'nın Gürcistan içindeki etnik çatışmalara yönelik çelişkili-değişken bir politika izlemesinin sebeplerini Rusya Federasyonu'nun iç dinamiklerinde ve Gürcistan'ın Rusya'ya yönelik politikalarında da aramak gerekir. Rusya'nın Gürcü-Abhaz ve Gürcü-Oset çatışmalarına yönelik politikalarını şekillendiren bir diğer önemli faktör de Gürcistan'ın hayatî derecede önemli, stratejik bir askeri ve ekonomik nüfuz alanı olmasıdır (Demirağ, 2008:51).

3.2.1. Rusya'nın Abhazya Politikası

Rusya Federasyonu'nun Abhazya ve Güney Osetya politikaları paralellik içermektedir. Zira Gürcistan'ın en önemli iki sorunlu bölgesi olan Abhazya ve Güney Osetya yıllardır bağımsızlık konusunda iddialarını sürdürmekte ve bağımsızlık yolunda Rusya'nın desteğini almaktadır. Tarihten gelen Rusya ile müttefiklik anlayışı bugün Abhazya ve Güney Osetya için geçerlidir. Gürcistan, Abhazya ve Güney Osetya için her zaman Rusya'dan daha tehlikeli olarak

algılanmıştır. Abhazya SSCB henüz dağılmadan önce 1990 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ve kendini Gürcistan'dan bağımsız bir SSCB Birlik Cumhuriyeti olarak adlandırmıştır. Ağustos 1992'de Gürcistan'ın askeri güç kullanarak Abhazya'yı yeniden kendi topraklarına katma çabası karma bir Kafkas ordusu ve Rus desteği sayesinde püskürtülmüştür. "Rusya, Abhazya'nın bağımsızlığına o dönem destek vermemiştir zira kendi toprakları içerisindeki Çeçenler de benzer taleplerle ayaklanmıştı. Bu nedenle 26 Kasım 1993'te Abhazya'nın bağımsızlık ilanını Rusya kınamıştır." (Çapraz, 2006: 130). Rusya Abhazya sorununa pek çok açıdan müdahil olmuştur. Rusya savaşa gayri resmi açıdan dahil olmuş; bölgedeki Rus güçleri ayrılıkçı yerel kuvvetlerle işbirliği içine girmiş ve merkezdeki Rus üstlerinin emirlerinden bağımsız bir şekilde hareket etmişlerdir (Jackson, 2003: 114). Rusya, savaş sonrası barış müzakerelerine ise ana aktör olarak katılmıştır. Arabulucu sıfatıyla bu anlaşmazlığın kendi istediği şekilde sonuçlanması yönünde çalışmıştır. Ateşkes anlaşmasının uygulanırlığını kontrol için bölgede görevlendirilen BM Gözlemci Heyeti UNOMIG dışında Rusya Abhazya ve Gürcistan'ı ayıran sınıra Rus askerlerinden oluşan BDT Barış Gücü Birlikleri'ni yerleştirmeyi başarmıştır. Böylece Rusya Gürcistan'da sahip olduğu 4 askeri üsse ek olarak 2500 kişilik BDT askeri gücüyle bölgedeki askeri varlığını pekiştirmiştir. Rusya'nın Abhazya politikası zamanla çıkarlarına bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Rusya Gürcistan'ı BDT üyesi yaptıktan sonra Rusya-Gürcistan arası ilişkiler görece olarak daha iyi bir konuma gelmiştir. Rusya'nın Abhaz politikasındaki değişimin bir diğer nedeni Çeçenistan sorununa yönelik muhtemel Abhaz politikasından duyulan endişedir. Abhaz-Gürcü savaşında Çeçenler Abhazlar'a destek vermiştir. Çeçenistan-Rusya savaşında da benzer desteği Abhazya'nın Çeçenler'e verebileceği ihtimali üzerine Rusya Abhazya'ya daha farklı davranmaya başlamıştır. Bu değişimin bir diğer nedeni de Rusya'nın, her ne kadar çıkarları doğrultusunda yerel güçleri kullanmayı tercih etse de, genel olarak dış politikada devlet düzeyindeki aktörleri muhatap almayı tercih etmesidir. Ocak 1996'da Rusya- Gürcistan arasında Bakü petrolünün Novorosisk Limanı'na Abhazya üzerinden geçecek bir boru hattıyla ulaştırılması konusunda yapılan görüşmelerde Rusya, Gürcistan'ın Abhazya'da egemenliğini

tekrar tesis etmesi için yardımda bulunabileceğini pazarlık kozu olarak kullanmıştır.* Gürcistan'ın 1996 yılında Abhazya'ya yönelik ambargo kararını BDT çatısı altında aldırmasına Rusya karşı çıkmamıştır. BDT ülkeleri de bu kararı kabul etmiştir. Ambargo kararı Gürcistan'ın çıkarlarıyla Rusya'nın çıkarlarının örtüştüğü ender durumlardan biridir. Rusya'nın Abhazya sorunun çözümüyle ilgili olarak uluslararası aktörlerle bir anlamda rekabet içinde olduğu görülmektedir. BM, AGİT ve Gürcistan'ın Dostları Grubu çerçevesinde sorunun çözümüne yönelik yürütülen çalışmalarda net sonuçlar alınamamıştır. Bunda hem Rusya'nın hem de diğer büyük devletlerin çözüm sürecinin uzamasından faydalanma çabaları ve sorunun çözümünü gerçekten isteyip istemediklerinin muğlaklığı gibi faktörler etkilidir. Sorunun uzun yıllardır çözülemeyişinin temel sebebi budur. Rusya ise sorunun tamamen kendi inisiyatifi ve önderliğinde çözülmesini temel amaç edinmiştir. Rusya, ayrıca Abhazya'nın statüsünün ne olacağı konusunda yapılan görüşmelerde de arabulucu olmuş ancak bu konuda net bir politika üretmemiş ve pek çok konu gibi bu konu da çözümsüz kalmıştır. Dolayısıyla zaman zaman Abhazlar'ın zaman zaman ise Gürcü tarafının statü konusunda Rusya'ya gelip fikir danışmaları, konfederasyon-federasyon tartışmaları pek bir şey ifade etmemiş, bir anlamda havada kalmıştır. Rusya'nın Abhazya'nın statüsü konusundaki birincil hedefi uzun yıllar olduğu gibi çözümsüz bir şekilde Gürcistan-Abhazya-Rusya ekseninde çözülmeye muhtaç bir şekilde bekletilmesiydi. Bu olmaz ise Abhazya'nın bağımsızlığı yine Rus çıkarlarıyla örtüşen bir çözümdür. Çünkü Gürcistan'ın parçalanmasına hizmet eder. Abhazya'nın tekrar Gürcistan içerisine entegrasyonu ise Rusya'nın istediği son çözüm şeklidir.

Putin döneminde Rusya'nın Abhazya politikası 2000'li yıllarda Rusya'nın Transkafkasya ve Gürcistan politikalarına uygun olarak güncellenmiştir. Özellikle Gürcistan'da 2004 itibariyle başa Saakaşvili'nin gelmesi ile Rusya Abhazya kartını yeniden oynamaya başlamıştır. Rusya bu dönemde de önceliği ulusal güvenliğe vermiştir. Rusya bu anlamda bölgedeki askeri varlığını sürdürmeyi hedeflemiştir.

---

* Şubat 1996'da Rusya Savunma Bakanı Grachev, Gürcistan'ı anlaşmayı kabul etmeye zorlamak için Abhazya kartını oynamıştır. Grachev Abhazya'daki Rus barış güçlerini geri çektikleri andan itibaren Abhazya'nın tekrar eskisi gibi çatışma alanına döneceği tehditinde bulunmuştur. Rusya ve Gürcistan daha sonra boru hattı konusunda anlaşmıştır. Rusya ve Gürcistan'ın bu dönemde uzlaşması, Abhazya açısından iyi olmamış ve 1990'ların ikinci yarısından itibaren Abhazya ambargoyla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Demirağ, 2008: 53

Bunun dışında Abhaz vatandaşların büyük bölümüne Rus pasaportu verilerek, onların aynı zamanda Rus vatandaşı olmaları sağlanmıştır. Bu politika gelecekte Abhazyaya'ya yapılabilecek olası bir Gürcistan askeri müdahalesine karşı Rusya'nın müdahalesini meşru kılacak bir dayanak olacaktır. Rusya Abhazyaya'nın siyasi hayatını da etkileyen bir pozisyondadır. 1990'lı yılların başından beri Abhazyaya'da devlet başkanları ağırlıklı olarak Rus yanlısıydı. 2004 yılında yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde de Rusya, Rus yanlısı Hacimba'yı desteklemiştir. Ancak rakibi Bagapş'ın seçimi kazanmasının ardından Abhazyaya'ya yönelik baskılar artmış ve seçim tekrarlanmıştır. 2005 yılı başlarında gerçekleşen ikinci seçime birlikte giren Bagapş ve Hacimba oyların çoğunluğunu alarak yönetime gelmiştir. Bagapş Başkan, Hacimba da onun yardımcısı olmuştur. Hacimba'nın yönetime girmesi ile Rusya Abhazyaya yönetiminde dengeleri korumuştur. Şu da bir gerçek ki, Abhazyaya'nın bu tarihten sonra yaşayacağı tecrübeler, Batı yanlısı Bagapş'ın bu tutumundan vazgeçerek Rus yanlısı bir karaktere dönüşmesini tetikleyecektir. Bunda Abhazyaya'nın tekrar Gürcistan hâkimiyetine girmektense en azından bağımsız ve Rus nüfuzunda olmayı tercih etmesinin rolü de vardır. Mart 2008'de Rusya 12 yıldır süren BDT'nin Abhazyaya'ya yönelik ambargosunu kaldırma kararını almıştır. Rusya'nın bu politikasını Kosova'nın bağımsızlığı ve Gürcistan'ın NATO üyelik sürecini hızlandırmasıyla irtibatlandırmak mümkündür. Rusya bunu hem Batı'yı dengelemek hem de Gürcistan'ın NATO üyeliğini frenlemek için yapmıştır. Rusya Abhazyaya ile ekonomik, siyasal ve kültürel işbirliğini tekrar tesis ederek, bir bakıma Abhazyaya'yı resmi olarak tanıyabileceğinin sinyallerini vermiştir. Bu kararın ardından Abhaz tarafının arkasında Rusya'nın durmasının verdiği rahatlıkla, bağımsızlık için kendilerine olan güveni artmış ve Gürcistan'ın statü ve diğer konularla ilgili barış planını müzakere etmemiştir. 16 Nisan 2008'de Vladimir Putin Dışişleri Bakanlığı'na verdiği emir dahilinde Abhazyaya ve Güney Osetya'da yaşayan Rus vatandaşlarının haklarını, özgürlüklerini ve legal çıkarlarını koruma amaçlı geniş çapta bir savunma ve yardım mekanizması kurulmasını istemiştir.* Gürcü tarafı, bu politikalarla Gürcistan-Abhazyaya ve Gürcistan-Güney Osetya ilişkilerinde Rusya'nın

---

* Bu yeni politika ile otonom bölge liderleriyle Rus hükümeti arasındaki bağları kurumsallaştırma çabası da planlanmıştı. Bu politika ayrıca Rusya ile Abhazyaya ve Güney Osetya arasında ticari, sosyal, bilimsel, enformasyon, kültür ve eğitim açılarından işbirliğinin organize edilmesini de içermektedir. (Markedonov, 2008: 7)

tarafsız bir aracı olmaktan ziyade, çatışmanın tarafı olduğunu belgelediğini düşünmektedir (Gegeshidze, 2008: 13). Rusya iki taraflı çalışmalarını sürdürmekte; bir yandan Abhazya'yı çeşitli teşviklerle yanına çekmeyi planlamakta, öte yandan ise Gürcistan'ın bölgede güç kullanmasına sebep olabilecek olayların altyapısını hazırlamaktaydı. Nitekim Gürcistan'ın bu manipulasyonlara kapılarak Ağustos 2008'de Güney Osetya'ya harekate girişmesi ve bu savaşın Abhazya'ya sıçraması sonucu bölgedeki statüko tamamen değişmiştir. Savaşın Güney Osetya'dan Abhazya'ya sıçraması Rusya'nın çıkarlarına hizmet etmiştir. Abhazya'nın da mücadeleye girmesi Rusya açısından önemli bir kazanım olmuştur. Savaşın pek çok açıdan galibi Rusya olmuştur. Abhazya konusunda elde ettiği sonuçlar arasında en önemlisi, 1993 yılından beri Abhazya'da yer alan BM Gürcistan Gözlemci Gücü'nün (UNOMIG) Abhazya'daki varlığının fiilen sona ermesidir. 16 Haziran 2009 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nde Gürcistan'daki BM Gözlemcileri'nin görev sürelerinin uzatılmasıyla ilgili tasarıda Rusya veto hakkını kullanarak, BM'yi bölgeden uzaklaştırmayı başarmıştır.* Rusya UNOMIG'in geri çekilmesiyle bölge sınırlarını koruma görevini tek başına üstlenme hakkını elde etmiştir. 30 Nisan 2009 tarihinde Rusya-Abhazya-Güney Osetya arasında imzalanan "*Devlet Sınırlarını Korumak İçin Ortak Çabalar Antlaşması*" adlı mutabakat ile Rusya, Abhazya ve Güney Osetya'nın Gürcistan ile olan sınırlarını koruma görevini üstlenmiştir.** Bu antlaşmanın anlamı şudur: 'Eğer Gürcistan ileri bir tarihte Abhazya veya Güney Osetya'ya saldırırsa karşısında Rusya'yı bulacaktır.' Rusya bu antlaşma ile Abhazya ve Güney Osetya'nın sınırlarının ve toprak bütünlüğünün hukuki anlamda garantörlüğünü üstlenmiş oluyordu. Böylece Rusya Abhazya ve Güney Osetya'daki Rus halkın güvenliğini korurken, Gürcistan'ın güvenliğini tehdit eder duruma gelmiştir. Ayrıca Rusya'nın Gürcistan'da elde ettiği bu konum, Gürcistan'ın içişlerine karışabilmesini de sağlayacaktır. 19 Mayıs 2009 tarihindeyse Rus ordusunun 7.üssünün Abhazya'nın

---

* BM Güvenlik Konseyi'ne sunulan ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 7 ülke tarafından hazırlanan gözlemcilerin görev süresinin uzatılması tasarısında "Gürcistan'ın toprak bütünlüğü korunacak" ifadesi yer aldığı için Rusya'nın veto ettiği açıklandı. "Kafkasya İstikrar Platformuna Rusya'dan Veto", Hürriyet Gazetesi, 17.06.2009

** Sınırları Rus federal istihbarat-güvenlik servisi FSB'nin koruyacağı belirtilmiştir. Fehim Taştekin, "Rusya'nın Yeni Fiili Sınırları ve Abhazya'nın Bağımsızlık Sancısı", <http://www.ajanskafkas.com/haberdetay,22027.htm>

Gudauta^{***} kentinde, dördüncü üssünün de Güney Osetya'nın başkenti Tshinvali'de kurulması yönünde anlaşma sağlanmıştır. Ayrıca Güney Osetya'nın Cava bölgesinde bir kara üssü ve Abhazya'nın Oçamçıra limanında 5 Rus savaş gemisinin, 10 Abhaz savaş gemisinin demirlenebileceği deniz üssünün kurulması kararı alınmıştır. Rusya bahsi geçen üslerde 49 yıl kalma hakkını elde etmiştir.* Özellikle Rusya'nın deniz üssü olarak kullandığı ve 2017 yılı itibariyle anlaşması sona erecek olan Sivastapol limanını ikame edecek olan Oçamçıra limanına Karadeniz filosunun bir kısmı taşınacaktır.

3.2.2. Rusya'nın Güney Osetya Politikası

Rusya'nın Güney Osetya politikası da Abhazya politikası ile benzerlikler taşımaktadır. Güney Osetya'nın Abhazya'dan tek farkı Rusya sınırları içerisinde yer alan Kuzey Osetya ile birleşme arzusudur. Rusya ise uzun süre birleşmeye ve güneyden kuzeye göçe karşıydı. Bilakis, Güney Osetya sorununun Gürcistan içerisinde, 'sorun' olarak varlığını sürdürmesinden yanaydı. 1992 yılında Gürcistan-Güney Osetya Savaşı'na Rusya'nın müdahalesi Rusya'nın ulusal çıkarlarıyla ilişkilendirilmelidir. Bölge çatışmalarının Rusya Federasyonu içerisindeki birimlere de yansıma ihtimali Rusya'yı ürkütmüş ve harekete geçirmiştir. Güvenlik faktörü yine devreye girmiştir. Bölgenin istikrarsız bölge Çeçenistan'a olan yakınlığı da Rusya'yı düşündüren bir başka etkidir. Savaşın sonucunda bölge güvenliğinin garantörü olarak Rus, Gürcü, Oset ve AGİT temsilcilerinden oluşan 'Ortak Barış Grubu' kurulmuştur. Rusya-Güney Osetya arasındaki ilişkilerin ekonomik boyutu

*** Gudauta yakınlarında Bombara hava üssünde Rusya çeşitli tiplerde savaş uçaklarını konuşlandırmaya başlamıştır. 4 km kadar piste ve gerekli diğer altyapı ve donanıma sahip Bombara üssü, Transkafkasya'nın en önemli askeri üsleri arasındadır. Uzun pistinin deniz sahiline 100 metre yakın olması, savaş uçaklarının alçaktan havalanmalarını sağlıyor ve böylece kalkışların ilk safhalarında radarlar tarafından tespit edilmeleri imkansızlaşıyor. Bu sebeplerden dolayı Bombara üssü oldukça stratejiktir. (Ertan, 2009).

* Abhazya ve Güney Osetya'da başlarda 3700'şer asker yerleştirilmesi düşünüldüyse de Rus askeri yetkililer bu sayının her bölge için 1600-1700 civarında tutulacağını belirtmiştir. Gürcü tarafı ise 1993'teki Abhazya Savaşı'nı bitiren ve Abhazya'da en çok 3000 asker bulundurulmasını öngören 1994 tarihli Moskova anlaşmasının çiğnendiğini savunmuştur. (Taştekin, 2009), Rusya Genelkurmay Başkanı Sergey Makarov bölgeye yerleştirilmesi planlanan Rus askeri ile ilgili indirim gittiklerini, Abhazya ve Güney Osetya'ya toplam 3 bin 400 asker yerleştireceklerini kaydetti. Daha önce toplamda 4 bin 800- 5 bin civarında asker öngördüklerini kaydeden Makarov, "Savaş sonrası öngörülen rakamda değişikliğe gittik. Modern silahlarla donatılmış her bir bölge için bin 700 askerin yeterli olduğunu düşünüyoruz." değerlendirmesinde bulundu. (Akt. Akkan, 2009)

çoğunlukla Ergneti Pazarı aracılığıyla yapılmaktaydı. Rusya-Güney Osetya arasında yapılan kaçakçılığın merkezi olarak bilinen pazarın Saakaşvili iktidarı tarafından kapatılması Oset halkının büyük tepkisini çekmiştir. Pazarın kapatılmasıyla Güney Osetya'nın Rusya'ya olan ekonomik bağımlılığı daha da artmıştır. Güney Osetya lideri Kokoity'nin devlet politikası Rusya ile Güney Osetya'yı birleştirmektir. Bunu gerçekleştirmek için parlamento kararı almıştır. Ancak, Rusya Federasyonu ve Duma bu karara ve kendilerine yapılan başvurulara temkinli yaklaşmış, net bir cevap vermekten kaçınmışlardır. Bunda Güney Osetya'yı Rusya'nın gerçekten içine almak istememesinin etkili olduğu ortadadır. 2004 yılı yazının Güney Osetya açısından çatışmalarla geçmesi Gürcü hükümetinin harekete geçmesine neden olmuştur. Gürcistan bölgedeki istikrarsızlığın sürekliliğini bölgede konuşlanan Rus Barış güçlerine bağlamaktaydı. Rus Barış güçlerinin yerlerine uluslararası bir barış gücünün geçmesi Gürcistan'ın hedefi olmuştur. Güney Osetya tarafı ise Rus garantörlüğünden memnundu. Rusya'nın da bölgede sahip olduğu bu avantajı bile bile terk etmesi beklenemezdi. Dolayısıyla Gürcistan hedefine ulaşamamıştır. Gürcistan'ın Güney Osetya yönetimi için kendi adayı olan Sanakoyev'i sunmuş ve Rus yanlısı lider Kokoity'yi dengelemeyi hedeflemiştir. Rusya'nın Gürcistan'ın bu hamlesine karşı Kokoity'e olan desteği devam etmiştir. Kokoity hükümetinin 2006 yılında yaptırdığı bağımsızlık referandumuna halkın %99.8'i olumlu oy vermiştir. Güney Osetya'nın bağımsızlığını Batıdan hiçbir devlet ya da örgüt tanımamıştır. Rusya da bu konuda uzun zamandır sürdürdüğü politikayı bozmayarak Güney Osetya'yı tanımamıştır. Ancak, Mart 2008'de Abhazya'ya ambargoyu kaldırmasının ardından bu ülkeyle ekonomik, kültürel, siyasi ilişkilerini geliştirmeye başladığı gibi Güney Osetya için de benzer adımlar atmıştır. Hem Abhazya hem de Güney Osetya ile diplomatik ilişkilerini geliştirmiştir. Bu durum pek çok otorite tarafından Abhazya ve Güney Osetya'nın Rusya tarafından tanınacağına dair bir işaret olarak algılanmıştır. Bunun dışında Rusya, Güney Osetya-Gürcistan arasında pamuk ipliğine bağlı ilişkilerin bozulması için provokatif her türlü eylemi destekleyerek, Gürcistan'ın Güney Osetya için güç kullanmasına zemin hazırlamıştır. Gürcistan Ağustos 2008'de Güney Osetya'ya girdikten sonra da, Rusya devreye girmiş ve savaşın seyrini değiştirmiştir. Rusya bölgede yaşayan Rus pasaportlu vatandaşların güvenliğini koruma kisvesi altında gerçekleştirdiği operasyonla bölgede statükoyu

değiştirmiştir. Rusya'nın bu reaksiyonunun biraz emperyal biraz da hegemonik bir dürtüden kaynaklandığı söylenebilir. Savaş sonrası Güney Osetya ile Abhazya'nın Rusya tarafından resmi olarak tanınması ve Gürcistan'da sınırların değişmesi Rusya'nın Gürcistan politikasının bir eseridir. Savaş sonucu Güney Osetya ve Abhazya'da Rus askeri birlikleri varlıklarını sağlamlaştırmış ve Rusya bölgede iki uydu devlete sahip olmuştur. Rusya Gürcistan karşısında askeri açıdan tartışmasız olarak üstündü. Gürcistan'ın uzun zamandır topraklarına yeniden entegre etmek istediği Güney Osetya'yı diplomasi yoluyla ikna etmeyi başaramayıp güç kullanarak geri kazanma politikası, Rusya'nın güç politikası duvarına çarpmıştır. Rusya bölgede temel güç olduğunu ispatlamak için tekrar güç politikası uygulamak durumunda kalmıştır. Meşruluğu tartışılrsa da uygulanan güç politikası Rusya'nın bölgede kurmayı uzun zamandır istediği 'ağırlığının hissedilmesi'ne yardım etmiştir. Gürcistan içerisinde 1999 yılından itibaren kaybetmeye başladığı askeri varlığını (kapatılan 4 üs) yeniden yeni üsler kurarak geri kazanmıştır. 30 Nisan 2009'da imzalanan sınırları koruma anlaşmasıyla Güney Osetya sınırları ve toprak bütünlüğü Rusya tarafından garanti altına alınmıştır. Başkent Tshinvali'de bir üs ve Cava bölgesinde elde edilen kara üssü Rusya'nın Güney Osetya'da sahip olduğu avantajlardır.

3.2.3. Rusya'nın Acaristan Politikası

Rusya'nın Acaristan politikası Rusya'nın Gürcistan içerisindeki diğer sorun alanlarına nazaran daha yumuşak olmuştur. Acaristan, elde edilen sonuçlara bakıldığında mutlu sonla biten ve sorun alanı olmaktan çıkan tek Gürcü sorun alanıdır. Acaristan'ı 13 yıl yöneten Abashidze'nin diğer Gürcü bölgelere nazaran bağımsızlık gibi bir iddiası yoktu. Ama Acaristan'ı merkezi yönetimi fazla dikkate almadan dilediği gibi yönetmiştir. Abashidze Gürcistan merkezi yönetimine karşı bu konuda Türkiye ve Rusya'yı da arkasına almış görünüyordu. Rusya Acaristan'da askeri varlığa sahipti. Bölgedeki Batum Rus askeri üssü 2007 yılı sonlarına doğru kapanana kadar Rusya bölgede caydırıcı olarak varlığını sürdürmüştür. Saakaşvili yönetiminin iktidara gelmesinin ardından Acaristan'daki yönetimi dizgine getirme, eğer bu gerçekleşmezse değiştirme politikasına hız verilmiştir. Mayıs 2004'te

Abashidze'nin istifaya zorlanarak yönetimden düşürülmesi karşısında Rusya'nın herhangi bir girişimde bulunmaması şaşırtıcı olmuştur. Aslında söylemler bakımından Acaristan'ı destekleyen Rusya, Abashidze'nin Saakaşvili'yi Acaristan'a sokmamasını ve bölgedeki mali akımları kontrol altına alması gibi eylemlerini haklı göstermeye çalışmıştır. Ancak sorunun çözüm aşamasında Rusya aktif olmamıştır. - gayriresmi olarak Moskova Belediye Başkanı Yuri Lujkov'un Gürcistan-Acaristan arasındaki arabuluculuğunu hesaba katmazsak-(Izvestia, 2004). Rusya'nın Gürcistan'la ilgili bir sorun alanı hakkında ilk kez "Gürcistan'ın kendi iç sorunu" şeklinde yaklaşımının sebebinin Rusya-Gürcistan arasında o dönem yaşanan kısa süreli "çıkart uyumu'nun etkisi olduğu söylenmektedir. Bunun dışında Rusya'nın Acaristan'da net bir çıkarının olmadığı ve Abashidze yönetiminden memnun olmadığı tezleri de düşünülebilir.

3.2.4. Rusya'nın Cevahati Politikası

Rusya'nın Cevahati politikasını Ahıska Türkleri'nin vatanlarına geri dönme çabaları konusundaki bakış açısıyla irtibatlandırmamız mümkündür. Samsthe Cevahati'nin Rusya açısından stratejik bir önemi vardır. Samsthe Cevahati bölgesinin resmi bir özerklik statüsü yoktur. Bölge Rusya ile Ermenistan arasında bağlantıyı sağlaması açısından önemlidir. Hele ki Güney Osetya'nın da Rus etkisi altına girdiği düşünülürse, kurulması muhtemel Kuzey Osetya-Güney Osetya-İç Kartli-Samsthe Cevahati-Ermenistan hattı Rusya-Ermenistan ekonomik ilişkilerini pozitif yönde etkileyebilir. Rusya Samsthe Cevahati bölgesinde Ahılkelek'te askeri üsse sahipti. Üs bölge halkı için ekonomik ve güvenlik açısından önemliydi. Haziran 2006'da üssün kapatılması kararı bölge halkında hayalkırıklığı yaratmıştır. Samsthe Cevahiti Ermenileri, bölgede Rus askeri üssünün varlığını Türkiye'den gelebilecek bir saldırıya karşı caydırıcı unsur olarak görmekteydi. Özellikle Ahıska Türkleri'nin Türkiye'nin de yardımlarıyla bölgeye döndürülmesi ve sonrasında bölge demografisinin Ahıskalılar lehine artırılması ve Ermeniler'in azınlık durumuna düşeceği korkusu Cevahiti Ermenileri'nin bilinçlerine işlemiştir. Ahıska Türkleri SSCB yıllarında Rusya açısından 'gözden çıkarılmış bir topluluk'tan öteye bir anlam ifade etmemekteydi. Ahıska Türkleri'nin Sovyet döneminde yaşadığı iki önemli

sürgün Ahıskalılar'ın Rusya'ya yönelik bakışını şekillendirmiştir. Dolayısıyla Ahıskalı-Rus ilişkisindeki bakış açılarının tarihsel altyapısı bugüne ışık tutmaktadır. Rusya Samsthe Cevahiti bölgesine Ahıskalılar'ın geri döndürülmesi projesine iki farklı şekilde yaklaşabilir. Birincisi Transkafkasya'daki asıl müttefiki Ermenistan'ın akrabalarının yaşadıkları bölgede huzursuz olmalarını istemez, dolayısıyla bu dönüşe sıcak bakmaz. İkincisi ise bölgeye Ahıskalılar'ın dönüşüne sıcak bakar. Bu bağlamda Ahıskalılar'ın geri dönüşüyle Ahıskalılar-Ermeniler arasında çatışmaların ortaya çıkması muhtemeldir. Böyle bir çatışma ortamında ise, Rusya'nın bölgeye müdahale etme şansı tekrar doğar. Bu durumdan yararlanarak Rusya bölgeye tekrar askeri olarak yerleşir. Kapattığı Ahılkelek üssünü tekrar açabilir. Dahası bölgede kontrolü sağladıktan sonra Cevahiti Ermenileri'ni bağımsızlığa veya Ermenistan'la birleşmeye teşvik edebilir. Cevahiti Ermenileri'nin Güney Osetya ve Abhazyaya gibi bağımsızlıklarını elde ettikten sonra resmi olarak Rusya tarafından tanınması, Gürcistan'ın parçalanmasını kesinleştirir. Bu bağlamda Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tekrar temin etmesi daha da zorlaşır. Gürcistan'ın Batı ile ilişkileri zedelenir ve NATO üyeliği hayal olur. Böyle bir senaryonun gerçekleşmesi kısa vadede mümkün değilse de, ihtimal dahilindedir.

3.2.5. Rusya'nın Pankisi Vadisi Politikası

Rusya'nın Pankisi Vadisi politikası 2001 ve 2002 yıllarına damgasını vurmuş, Rusya-Gürcistan ilişkilerinin bu yıllardaki temel gündem maddesi haline gelivermiştir. Rusya Pankisi konusunda oldukça hassas davranmış, bölgeye Rus ulusal çıkarları ve ulusal güvenliği açısından bakmıştır. Rusya'nın 1990'lı yıllarda ulusal güvenliğine en büyük tehdit olarak gördüğü Çeçen sorunuyla Pankisi Vadisi arasındaki bağlantıdan hareket edilerek, Rusya'nın hareketine meşruiyet kazandırılmak istenmiştir. Vadide Çeçen savaşçıların saklandığı iddiası ve sonrasında bundan Gürcistan'ın sorumlu tutulması Rusya'nın Gürcistan'a yönelik bilinçli olarak başlattığı psikolojik hareket için araç olarak da algılanabilir. Rusya sorunu çözmek adına askeri güç kullanmış, vadiyi Çeçen savaşçılardan temizlemek için birkaç kez bombalamıştır. Rusya uluslararası konjonktürden de yararlanarak sorunu terörle mücadele konseptine oturtmuştur. Rusya bölgede saklanan savaşçıları

yakalamak için bölgeye askeri müdahale edebileceğini ima etmiştir. Eylül 2002’de Vladimir Putin, Gürcistan’ın iki ülke arası sınırların güvenliğini koruyamadığı takdirde BM Şartı’nın 51. Maddesi’nin tanıdığı ‘Meşru Müdafaa’ hakkına dayanarak, Rusya’nın Gürcistan’a saldırabileceğini açıklamıştır. Bunun dışında ABD ile ortak düşman olarak lanse edilen El-Kaide militanlarının vadide saklandıklarına dair iddialar da Rusya’nın uluslararası topluluğu arkasına alma çabasının ürünüdür. Böylece Rusya’nın saldırısı meşruiyete bağlanmış olacaktı. Açıkçası Beslan sonrası süreçte Rusya’nın terörist üslerine ‘Önleyici Saldırı’ düzenleme ihtimali Gürcü tarafını korkutmuştur (Hatipoğlu, 2004:185). Bölgenin hegemon adayı bir devletin bölgede bir eyleme girişmek için uluslararası topluluğu arkasına alma düşüncesi, hele ki bu devlet Rusya ise, şaşırtıcı gelmektedir. Zira Rusya’nın bu tarz politikaları alışılmışın dışındadır. Bunun temel sebebinin 11 Eylül sonrasında Rusya-ABD arasında uluslararası teröre karşı ortak mücadele ve vardıkları konsensusla (Kantarcı, 2007: 10-12) alakası olabilir. Dolayısıyla Rusya da en azından bölgenin diğer hegemonu ABD’nin rızasını almak istemiş olabilir. Gürcistan önceleri Rusya’nın Pankisi ile ilgili iddialarını reddetmiş ve bölgede Çeçenistan’dan kaçan 7000 mültecinin olduğunu ancak bunların arasında Çeçen savaşçıların bulunmadığını belirtmiştir (Gegeshidze, 2003). Gürcistan daha sonra ise bölgede savaşçıların var olduğunu görmüş ve Rusya’nın taahhütlerini gerçekleştirmesini beklemeden bölgede bulunduğu savaşçıları ABD ve Rusya’ya teslim etmiş, sorunun daha da büyümesini engellemiştir. Gürcistan’ın bu şekilde davranmasının temel nedeni Rus işgaline uğramamak ve topraklarında oluşması muhtemel yeni bir krizin önüne geçmektir. ABD ise Gürcistan’a terörle mücadele için askeri destek sağlamış ve Gürcü askerini eğitmiştir. ABD’nin 11 Eylül sonrası Gürcistan’da başlattığı bu uygulamaları Rusya bölgeye yerleşme çabası olarak algılamış, ancak Gürcistan’a verilen ABD askeri desteğine karşı bir şey yapamamıştır. Rusya bu dönemde Transkafkasya’da var olan güç dengesini sürdürmeye çalışmıştır. ABD’nin bölgedeki hegemonik politikalarına ve bölgedeki ABD varlığını sonlandırmaya çalışmamıştır (Sapmaz, 2008: 185). Transkafkasya’dan ABD etkisini silebilmek için Rusya’nın daha güçlü, ABD’nin de bölgede kalma konusunda daha isteksiz olması gerekmektedir.

SONUÇ

Gürcistan, Transkafkasya'da doğu-batı, kuzey-güney bağlantısını sağlayan bir ülkedir. Jeopolitik ve stratejik konumu itibariyle tarihten günümüze kadar önemini muhafaza etmiştir. Sovyet sonrası dönemde de bağımsızlığını kazanmasının ardından hem coğrafi önemi hem de sorun alanları açısından Transkafkasya'nın en çok ön plana çıkan devleti haline gelmiştir. Rusya Federasyonu, ABD, AB ve Türkiye gibi güç odakları Gürcistan'ı bir nevi kuşatmaya almış, Gürcistan'ın ve jeopolitik derinliğinin avantajlarından yararlanmak için birbirleriyle amansız bir yarışa girmiştir. Bugün itibariyle daha çok ABD ile Rusya arasında bu yarış sürse de, diğer güçlerin de Gürcistan üzerinde belli etkileri vardır. Gürcistan'ın sorun alanlarından bazıları Gürcistan'ın iç sorunu olmaktan çıkarılıp, uluslararası sorun(muş) gibi bir muamele görmektedir. Bazılarının ise, Acaristan'da olduğu gibi, iç sorun olarak kalıp, Gürcistan'ın kendi bünyesinde gereken şekilde çözülmesi mümkün olabilmektedir. Rusya her zaman bu sorun alanlarının çözümü için temel merci olarak kendisini görmektedir. ABD, AB ve diğer güçler de Rus etkisini dengelemek ve sınırlandırmak adına Gürcistan konusunda girişimlerde bulunmaktadır. Gürcistan ile ilgili süren bu rekabet, aynı zamanda Transkafkasya'nın geneli üzerindeki hegemonya rekabetinin bir parçasını oluşturmaktadır. ABD ve Rusya bölgede hegemonya mücadelesi vermektedir. Rusya eski Sovyet alanlarını tekrar egemenliği altına almak isterken, ABD de bu bölgeyi demokrasi, serbest piyasa ekonomisi ve hukuk devleti gibi temel değerler ışığında Batı kampı içerisine dahil etmeyi istediğini söylemektedir.

Rusya ise tüm yakın çevresine yönelik siyasetini, yakın çevresinin bir parçası olan Gürcistan için de sürdürmektedir. Gürcistan'ın siyasal, ekonomik ve askeri açılardan Rusya nüfuzuna girmesi Rusya'nın amacıdır. Ancak, özellikle Saakaşvili iktidarı sonrası, Gürcistan dış politikada rotasını Batıya çevirmiştir. Ayrıca Rusya'nın Gürcistan'a yönelik yapıcı olmaktan ziyade yıkıcı politikaları Gürcistan'ı Rusya'dan uzaklaştırmaktadır. Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgelerine verilen Rus desteği, Gürcistan'ın gözünde Rusya'nın güvenilirliğini daha da azaltmaktadır. Bu noktada Türkiye, Gürcistan ile ortak idealleri paylaşan, işbirliği alanları genişletilen dost ve

güvenilir bir ülkedir. Gürcistan pek çok açıdan kendisine model olarak Türkiye'yi almıştır. Gürcistan konusunda Rusya ile Türkiye arasındaki siyaset ve üslup farkı, Gürcistan'ın ikili ilişkilerde hangi tarafı tercih etmesi gerektiğinde yol gösterici olmuştur. Gürcistan'ın sorun alanlarına yönelik Türkiye'nin temel politikası, komşusu Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunması yönünde olmuştur. Rusya ise Gürcistan'ın içerisindeki ayrılıkçı hareketleri çıkarlarına uyduğu durumlarda desteklerken, çıkarlarına uymadığı zaman Gürcü merkez yönetimini desteklemektedir. Her hâlükârda Rusya, Gürcistan'ın zayıf bir devlet olarak kalmasını ve kendisine bağımlı kalmasını istemektedir. Gürcistan Kremlin'in nüfuzu altına alına kadar baskı içerikli Rus politikaları da devam edecektir.

Gürcistan'ın zayıf ve güçsüz yapısıyla çok vektörlü politikalar izlemesi beklenemez. Bu yapıyla mutlak bir güce dayanarak, devletleşme sürecini ve güvenlik sorunlarını bu yolla çözecektir. Bu güç şu an itibariyle ABD olarak gözükmemektedir. Gürcistan'ın bu noktada yapması gereken şey aslında basittir. Gürcü yöneticilerin ABD ile ilişkilerini geliştirmesinde bir sakınca görülmemektedir. Ancak, bunu yaparken, Rusya'ya karşı da alabildiğine olumsuz ve negatif çıkışlar sergilemek, Gürcistan'ın zararına olur. Mevcut Gürcistan iktidarı da maalesef bu hataya düşmüştür. Bu konuda Türkiye veya Azerbaycan'ın politikaları örnek alınabilir. Türkiye hem Batı ile hem de Rusya ile ilişkilerini sürdürmektedir. Bu dengeyi kurmada her ne kadar zorlansa da ve ağırlık daha çok Batıda olsa da, Türkiye ne Batıdan ne de Rusya'dan vazgeçmez. Zira her birinin Türk dış politikası açısından farklı ve birbirlerinin yerine ikame edilemeyecek önemleri vardır. Azerbaycan da Batı ile Rusya arasında denge politikasını bölgede iyi yürüten bir devlettir. Bu konuda Azeri liderlerin nasıl siyaset izlediği de dikkatle incelenmelidir. Gürcistan Rusya ile ilişkilerinde Rusya ile bağlarını tam olarak kesmeden, ama yine kendi çıkarları doğrultusunda devam etmelidir. Örneğin, ekonomik bakımdan Gürcistan'ın Rusya'ya ihtiyacı vardır. Rusya, bölgenin kaçınılmaz bir realitesidir. Rusya'yı dikkate almadan Transkafkasya'da politika üretmek mümkün değildir. Dolayısıyla Gürcü karar alıcılar buna dikkat etmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ARI, T., 1999; Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, İstanbul; Alfa Yayınları, 3. Baskı.
- ARI, T., 2002, Uluslararası İlişkiler Teorileri, İstanbul; Alfa Yayınları, 2. Baskı.
- BAKSHİ, J., 2002, “Orta Asya’da Çin-Rus Stratejik Ortaklığı: Hindistan Üzerine Olan Etkiler”, Yılmaz Tezkan (Haz.), Uzak ve Eski Komşumuz Çin, İstanbul; Ülke Kitapları.
- CAŞIN, M. H., 2006, Novgorod Knezliği’nden XXI. Yüzyıla Rus İmparatorluk Stratejisi, İstanbul; Okumuş Adam Yayınları.
- CAŞIN, M.H., 2002, Rus İmparatorluk Stratejisi, Ankara; ASAM Yayınları, Rusya-Ukrayna Araştırmaları Dizisi: 3.
- DAĞI, Z., 2002, Kimlik, Milliyetçilik Ve Dış Politika Rusya’nın Dönüşümü, İstanbul; Boyut Kitapları, 1. Baskı.
- DAVUTOĞLU, A., 2001, Stratejik Derinlik Türkiye’nin Uluslararası Konumu, İstanbul: Küre Yayınları, 4. Baskı.
- ERALP, A., 2004, “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm- Realizm Tartışması”, 6. Baskı. Atilla Eralp (Der.), Devlet, Sistem ve Kimlik, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ERALP, A., 2005, “Sistem”, Atilla Eralp (Der.), Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 125-153.
- ERHAN, Ç., 2005, “ABD’nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül Sonrası Açılımları”, Mustafa Aydın (Der.), Küresel Politikada Orta Asya, Ankara; Nobel Yayın Dağıtım.
- ERİŞEN, C., 2004, “Rusya Federasyonu’nda Ulusal Güvenlik Yaklaşımı ve Askeri Doktrinler”, Erhan Büyükkacı (Der.), Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna, Ankara; Phoenix Yayınevi, ss. 165-194.
- ERTAN, F., 2001, Rusya’nın Dönüşümü, İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- FREEDMAN, R. O., 2004, “Putin Döneminde Rusya’nın Ortadoğu Politikası”, Bülent Aras (Der.), Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu, İstanbul: TASAM Yayınları, ss. 61-85.

- GAZİGİL, O., 2006, “Rusya’da Avrasyacılık Düşüncesi ve Yeni Alternatif Arayışları”, İhsan Çomak (Ed.), Rusya Stratejik Araştırmaları-1, İstanbul: TASAM Yayınları, ss. 101-118.
- GÖNLÜBOL, M., 2000, Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar, Ankara; Siyasal Kitabevi, 5. Baskı.
- KENNEDY, P.I, 2002, Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 9. Baskı.
- KİSSİNGER, H., 2002, Diplomasi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı.
- MİKOYAN, S. A., 2000, “Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrasya’da Bölgesel İhtilaf”, Yılmaz Tezkan (Haz.), Menfaatler Çatışması Ortasında Türkiye, İstanbul; Ülke Kitapları, ss. 37-52.
- MORGENTHAU, H. J., 1970, Uluslararası Politika, (Çev.) Baskın Oran-Ünsal Oskay, Ankara; Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Cilt 1.
- ÖZBAY, F., 2006, “Tarihsel Süreç İçerisinde Ruslar ve Rusya”, İhsan Çomak (Ed.), Rusya Stratejik Araştırmaları-1, İstanbul: TASAM Yayınları, ss. 13-27.
- PURTAŞ, F. 2005, Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu, Platin Yayınları, Ankara, 2005.
- PUSHKOV, A., 2001, “Rusya ve Yeni Dünya Düzeni”, Yılmaz Tezkan (Haz.), Kadim Komşumuz Yeni Rusya, Ülke Kitapları, İstanbul.
- SÖNMEZOĞLU, F., 2000, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, İstanbul; Filiz Kitabevi, 3. Baskı.
- TANRISEVER, O.F., 2005, “Güç”, Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar, Atilla Eralp (Der.), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 53-71.
- TAŞDEMİR, F., 2002, “Taliban Bağlamında Bölgesel ve Küresel Güvenlik Sorunları Üzerine Değerlendirme”, (ed.) Rafet Yinanç, Hakan Taşdemir Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TEZKAN, Y., 2001, “Değişen ve Küreselleşen Dünyada Türkiye ve Kadim Komşusu Rusya”, Yılmaz Tezkan (Haz.), Kadim Komşumuz Yeni Rusya, Ülke Kitapları, ss. 9-21.
- USLUBAŞ, F., 2005, Küresel Terör, Afganistan, BOP ve ABD İmparatorlukların Bataklığı, İstanbul; Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- WEHRSCHUTZ, C. F., 2000, “Rus Fikriyatının Parçası Olarak Avrasyacılık”, Yılmaz Tezkan (Haz.), Menfaatler Çatışması Ortasında Türkiye, Ülke Kitapları, ss. 84-100.

YURDUSEV, A. N., 2004, “Uluslararası İlişkiler Öncesi”, Atilla Eralp (Der.), Devlet, Sistem ve Kimlik, İstanbul: İletişim Yayınları, 6. Baskı, ss. 15-55.

Sürekli Yayınlar

AĞACAN, K., 2001, “Rusya’nın Gürcistan’a Vize Uygulaması Silahsız Savaş mı?”, Stratejik Analiz, Cilt: 1, Sayı: 9, ss. 33-40.

AKLAR, Y. 2005, “Yeni Bush Yönetiminin Atlantik Ötesi İlişkileri”, Stratejik Analiz, Cilt: 6, Sayı: 61, ss. 57-65.

ALLISON, R., 2004, “Strategic Reassertion in Russia’s Central Asia Policy”, International Affairs, Vol: 80, Number: 2, pp. 277-293

ANDİCAN, A., 2005, “Sovyet Sonrası Coğrafyada Kadife Devrimler”, Cumhuriyet Strateji, Yıl: 1, Sayı: 41, ss. 10-11.

ATTAR, A. 2007, Saakaşvili İktidarına Kadar Kafkaslardaki Etno-Siyasi Dengeler Çatışması Ortasında Türkiye, Global, 2(8)

CAMERON F. and DOMANSKI J, 2005, “Russian Foreign Policy With Reference To Its Western Neighbours”, European Policy Center (EPC), Issue Paper No: 7, pp. 1-22.

COLTON T.J. and Mcfaul M.I, 2001, “America’s Real Russian Allies”, Foreign Affairs, Vol: 80, Number: 6, pp. 46-59.

DARCHIASVİLİ, D., 1997, “The Russian Presence in Georgia: The Parties, Altitudes and Prospects”, Caucasian Regional Studies, Volume 2, Number 1, 1997

EKİCİ, G., 2005, “Sarı Devrim Sonrasında Kırgızistan’ı Bekleyen Sorunlar ve STK’ların Sorumluluğu”, Stratejik Analiz, Cilt: 6, Sayı: 61, ss. 75-79.

HAAS, M., 2005, “Putin’s External and Internal Security Policy”, Conflict Studies Research Center, Vol: 5, Issue: 5, pp. 1-14.

HAKİM, M., 2005, “Tanrı Dağlarına Kim Tırmanıyor”, Cumhuriyet Strateji, Yıl: 1, Sayı: 40, ss. 6-7.

KAMALOV, İ., 2005, “Putin’in Merkezîyetçi Politikası Çerçevesinde Tataristan Cumhuriyeti”, Stratejik Analiz, Cilt: 6, Sayı: 61, ss. 67-74.

KANBOLAT, H., 2001, “Rusya Federasyonu’nun Kafkasya Politikası ve Çeçenistan Savaşı”, Avrasya Dosyası Rusya Özel, Cilt: 6, Sayı: 4, ss. 165-179.

- KILIÇBEYLİ, E.H., 2003, “Rusya-AB Diyalogunda Yeni Açılımlar”, www.stradigma.com, Sayı: 7.
- KIRAÇ, G., 2005, “Rusya-ABD Rekabetinin Kırgızistan’a Yansıması”, Cumhuriyet Strateji, Yıl: 1, Sayı: 39, ss. 7-8.
- KİBAROĞLU, M., 2001, “Rusya’nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrini”, Avrasya Dosyası Rusya Özel, Cilt: 6, Sayı: 4, ss. 95-106.
- KONİ H. ve OĞAN S., 2002, “11 Eylül’ün Yıldönümünde Rusya: ABD ile Balayında ‘Şer Eksenini’ ile Flörtte”, Stratejik Analiz, C. 3, No: 30.
- MAYEMEROVA, A., 2005, “Soros ve Kazakistan: Sıradaki Kim?”, Cumhuriyet Strateji, Yıl: 1, Sayı: 39, ss. 9-10.
- MCFAUL, M.I, 2004, “Re-engaging Russia and the Russians New Agenda For American Foreign Policy”, Center For American Progress, pp. 1-24.
- NECEFOĞLU, H., 2017, Rusya’nın Yeni Jeostratejisi ve Uluslararası Güvenlik, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi Cilt:IV /Sayı:XII.
- NYE, J. S., Winter 2002-2003, “Limits of American Power”, Political Science Quarterly, Volume: 117, Number: 4, pp. 545-559.
- OĞUZ, C., 2001, “Büyük Satranç Tahtası ve Rusya’da Silahlı Kuvvetlerin Modernizasyonu”, Avrasya Dosyası Rusya Özel, Cilt: 6, Sayı: 4, ss. 107-120.
- ÖZER, S., 2008, “Avrupa Birliği Rusya ve ABD’nin Avrupa Güvenliğine Farklı Yaklaşımlarının Transatlantik İttifakına Etkileri,” Akdeniz İİBF dergisi, S. 15.
- PETERSON, L., 2001, “Başkan Putin ve İcraatları Rusya’da Eskiye Dönüş Olarak Kabul Edilebilir mi?”, Avrasya Dosyası Rusya Özel, Cilt: 6, Sayı: 4, ss. 16-23.
- SENARCLENS, P. de, 1991, “The Realist Paradigm and International Conflict”, International Social Science Journal, Vol: 43, No:1, pp. 5-19.
- SOLTAN, E., 2001, “Coğrafya, Tarih ve Rus Kimliği”, Avrasya Dosyası Rusya Özel, Cilt: 6, Sayı: 4, ss. 64-94.
- SOMUNCUOĞLU, A., 2001, “Rusya Federasyonu’nda Merkez-Bölge İlişkilerinin Ekonomik Boyutu”, Avrasya Dosyası Rusya Özel, Cilt: 6, Sayı: 4, ss. 43-63.
- SÖNMEZ, A.S., (2010), “Moskova’nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası” Avrasya Etüdüleri 37/2010-1 (37-76).

- Strategic Survey, 2004, "Russia and the West: The End of the Honeymoon", Vol: 104, Number: 1, pp. 116-129.
- TORBAKOV, I., 2004, "Moscow Views Military Withdrawal Issue as Litmus Test For Georgian-Russian Relations", 28.01.2004
- TRENİN, D., 2001, "Üçüncü Kuşak: 21. Yüzyıla Girerken Rus-Amerikan İlişkileri", Avrasya Dosyası Rusya Özel, Cilt: 6, Sayı: 4, ss. 283-296.
- TROFİMOV, D., y.y., "Russian Foreign Policy Objectives in Central Asia", IISS Russian Regional Perspectives Journal, Volume: 1, Issue: 2, pp. 14-16.
- UĞRASIZ, B., 2003, "Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, ss. 139-145.
- VELİEV, C., 2005, "Rus Dış Politikasında Yakın Çevre", Cumhuriyet Strateji, Yıl: 1, Sayı: 27, ss. 14-15.
- YAPICI, U., 2004, "Putin'in Yeni Silahla Mesajı", Cumhuriyet Strateji, Yıl: 1, Sayı: 22, s. 18.
- YAPICI, U., 2005, "Kırgızistan'da Ekspres Devrime Giden Süreç", Cumhuriyet Strateji, Yıl: 1, Sayı: 40, ss. 8-9.

Diğer Yayınlar

- AKKAN, F., 2006, "Yeni süper Enerjik Güç", Aksiyon Dergisi, Yıl: 13, Sayı: 588, <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=23561>, 13.03.2017.
- ATEŞ, G., 2005, "Bir Diplomasi Tiyatrosu", Haber Analiz, <http://www.evrensel.net/05/02/28/gundem.html#4>, 26.10.2017.
- BOGATUROV, A., 2002, "Russia-U.S: Is It Rapprochement Or A Political Game", Vek, No: 15, <http://www.cdi.org/russia/johnson/6277-10.cfm>, 30.10.2017.
- BRAUN, O., 2001, "Obstacles to Humanitarian Aid in the Northern Caucasus" , Prague Watchdog, www.watchdog.cz, 30.10.2017.
- KÜLEBİ, A., 2006; "Almanya-Rusya İlişkilerinde Dış Faktörlerin Etkisi", <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=692>, 27.10.2006
- LEONARD, M. and Popescu N. 2009, "A Power Audit of EU-Russia Relations", http://ecfr.3cdn.net/1ef82b3f011e075853_0fm6bphgw.pdf Erişim: 24.03.2019.

MAÇ, N., 2004, İki Kutuplu Sistem Sonrası ABD-Rusya Federasyonu İlişkileri Bağlamında Uluslar arası Sistem Analizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

NASIROV, E., 2003, “Rusya’nın Jeostratejik Seçimleri”, www.stradigma.com, Sayı: 7.

TAŞTEKİN, F., y.y., “Kafkasya’nın Zor Ekonomi-Politiği”, Kafkas Vakfı Bülten, Sayı: 8, www.kafkas.org, 24.04.2018

